

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija – socioeducacinių projektų koordinavimas)
magistrantūros studijų programa II kursas

Justina Ramonaitė

**PATYČIŲ PREVENCIJOS ĮGYVENDINIMAS MOKYKLOS
BENDRUOMENĖJE SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VERTINIMU**

Magistro baigiamasis darbas

*Magistro darbo vadovė –
lekt. dr. K. Rūdytė*

Patvirtinimas apie atlikto magistro darbo savarankiškumą

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas yra:

.....
.....

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame institute / universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

.....

Vardas, pavardė

.....

Parašas

SANTRAUKA

Justina Ramonaitė

PATYČIŲ PREVENCIJOS ĮGYVENDINIMAS MOKYKLOS BENDRUOMENĖJE SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VERTINIMU

Raktiniai žodžiai: patyčios, prevencija, patyčių prevencija.

Probleminis klausimas: Kaip socialiniai pedagogai vertina esamą patyčių prevencijos įgyvendinimo situaciją ir kokias sritis išskiria kaip labiausiai tobulinamas?

Tyrimo objektas: Patyčių prevencijos įgyvendinimas.

Hipotezė: Tikėtina, kad tobulintinos įgyvendinamos mokykloje sritys patyčių prevencijos – tėvų įtraukimas į patyčių prevenciją ir visos bendruomenės dalyvavimas patyčių prevencijoje.

Tikslas – atskleisti patyčių prevencijos įgyvendinimą socialinių pedagogų vertinimu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant mokslinės literatūros analizę, apibrėžti mokykloje vykstančių patyčių sampratą, priežastis ir pasekmes, išanalizuoti patyčių prevencijos įgyvendinimo lygmenis bei apibrėžti socialinio pedagogo veiklas įgyvendinant patyčių prevenciją.
2. Taikant kiekybinio tyrimo metodus, nustatyti esamą patyčių prevencijos situaciją mokykloje ir tobulintinas sritis, kurios socialinių pedagogų vertinimu turėtų būti skiriama daugiau dėmesio.
3. Taikant kiekybinio tyrimo metodus, nustatyti socialinio pedagogo prioritetines veiklas įgyvendinat mokyklos, klasės ir individualaus lygmens patyčių prevenciją.
4. Taikant kiekybinio tyrimo metodus, identifikuoti pagrindines problemas ir tobulintinas sritis, kurios lemia, kad mokykloje nėra vykdomos visos patyčių prevencijos sritys.

Tyrimo imtis: Buvo apklausiami Lietuvos mokyklų socialiniai pedagogai. Generalinė imtis – 278 socialiniai pedagogai. Iš jų grįžo 126 anketos. Visos Lietuvos imtis pasirinkta todėl, kad buvo siekiama surinkti kuo daugiau tiriamųjų. Tyrimas atliktas 2015 metų balandžio 7 – balandžio 12 dienomis.

Tyrimo metodai:

Mokslinės literatūros analizė – mokslinė literatūros analizė leido atskleisti patyčių mokykloje sampratą, patyčių priežastis, patyčių pasekmes, patyčių prevencijos lygmenis, vykdomas patyčių prevencijos programas mokykloje, socialinio pedagogo veiklą patyčių prevencijoje. Remiantis mokslinės literatūros analize buvo atlikta tyrimo objekto operacionalizacija ir pagal ją sudaryta anketa.

Anketinė apklausa buvo atliekama norint išsiaiškinti patyčių prevencijos įgyvendinimą socialinių pedagogų vertinimu. Anketa sudaryta iš 20 klausimų. 16 iš jų – uždaro tipo.

TURINYS

SANTRAUKA	3
ĮVADAS.....	5
1. PATYČIŲ IR PATYČIŲ PREVENCIJOS MOKYKLOJE SAMPRATA	9
1.1 Patyčių samprata	9
1.2 Patyčių priežastys.....	13
1.3 Patyčių pasekmės	17
1.4 Patyčių prevencijos lygiai	20
1.5 Socialinio pedagogo veikla patyčių prevencijoje.....	29
2. PATYČIŲ PREVENCIJOS ĮGYVENDINIMO SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VERTINIMU: EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI.....	36
2.1. TYRIMO METODOLOGIJA IR METODAI.....	36
2.1.1 Tiriamųjų demografiniai rodikliai	37
2.2 Empirinio tyrimo rezultatai analizė ir interpretacija	39
2.2.1 Mokyklos lygmens patyčių prevencijos įgyvendinimas.....	39
2.2.2 Klasės lygmens patyčių prevencija įgyvendinimas	48
2.2.3 Individualus lygmens patyčių prevencijos įgyvendinimas.....	49
2.3 Probleminės ir tobulintinos sritys patyčių prevencijos lygmenyse	51
2.3.1 Socialinio pedagogo veikla patyčių prevencijos lygmenyse	53
IŠVADOS	56
PROJEKTAS.....	59
LITERATŪRA.....	63
SUMMARY	67
PRIEDAI.....	68

IVADAS

Tyrimo problema ir tyrimo aktualumas. Patyčios tarp moksleivių yra gan sena ir visame pasaulyje gerai žinoma problema. Pirmieji tyrimai šioje srityje buvo atlikti Švedijos ir Norvegijos mokyklose (Olweus, 2009). Norvegijoje patyčiomis pradėta domėtis 1982 m., kuomet nusižudė trys paaugliai. Tyrimas atskleidė, kad paaugliai nusižudė dėl nepakeliamo bendraamžių priekabiavimo. To pasekmėje buvo sukurta nacionalinė kampanija, inicijuota švietimo ministerijos. (Povilaitis, Valiukevičiūtė 2007).

Pastaraisiais metais Lietuvoje patyčių problemai jau skiriamas ypatingas dėmesys. Parengta Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011–2015 metų programa. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose įgyvendinama „Žipio draugų“, pradinėse mokyklose – „Antro žingsnio“, pagrindinėje mokykloje – „Paauglystės kryžkelės“ ir kt. programos, skirtos ugdyti vaikų savimone, savitvardą, gebėjimą priimti atsakingus sprendimus (Prakapas, 2013).

Įsteigta vaiko gerovės komisija, kuri organizuoja ir koordinuoja prevencinį darbą, švietimo pagalbos teikimą, saugios ir palankios vaiko ugdymui aplinkos kūrimą bei kitas su vaiko gerove susijusias funkcijas, veikia nevyriausybinė organizacija „Vaikų linija“ – tarnyba, teikianti pagalbą vaikams ir paaugliams telefonu, internetu.

Priežasčių rasti patyčioms yra daug. Vienos susiję su paties vaiko asmenybe, kitos – su šeima, trečios su aplinkos poveikiu vaiko asmenybei (Sereikienė, Šilėnienė, 2013). Patyčios mokykloje taip pat yra susiję su moksleivių sveikatos sutrikimais (sunkumai bendraujant su priešinga lytimi, negebėjimas save vertinti teigiamai, didelė depresijos išgyvenimo tikimybė ir kt.) ir negatyviomis gyvenimo ypatybėmis.

Patyčių prevencijos programų įgyvendinimas ir psichologinio klimato mokykloje bei klasėje gerinimas, apsaugotų vaikus nuo somatinės ir psichinės sveikatos problemų bei rizikingo elgesio (Prakapas, 2013). Pagrindinės prevencijos veiklos nukreiptos į mokykloje dirbančių suaugusiųjų mokymą pastebėti patyčias ir tinkamai į jas reaguoti, nustatyti griežtas nepriimtino elgesio ribas, nuolat tinkamai taikyti elgesio taisykles bei gebėti kurti saugesnę aplinką (Olweus, 2008; Vareikienė, Zaborskis, 2010).

Taip pat, prevencinėse programose, orientuotose į mokinius ir ugdymo institucijas, dažniausia siekiama suteikti mokiniams žinių apie įvairias smurto formas; ugdyti saugios elgsenos įgūdžius; stiprinti vaikų pasitikėjimą savimi ir savigarbą; skatinti sveiką gyvenimą ugdyti toleranciją; skatinti bendravimą ir bendradarbiavimą ne tik su bendraamžiais, bet ir su suaugusiais; mokyti suvokti atsakomybę ir jos ribas; ugdyti savitvardą; suteikti paramą, atitinkančią vaikų amžiaus tarpsnį; skatinti įgytas žinias taikyti gyvenime (Prakapas, 2013).

Dėl to atviroje mokyklos struktūroje atsiranda nauji ugdytojai – socialiniai pedagogai, kurių veikla remiasi socioedukacinės pagalbos asmenybei ir šeimai principu. Tokios mokyklos socialinis pedagogas dalyvauja mikrorajono vaikų, paauglių ir jaunimo socializacijos procese, atlieka „trečio asmens“ vaidmenį, tarpininkauja ir kuria partnerystės ryšius tarp asmenybės ir visuomenės (Leliūginė, 2002).

Viena iš sričių, su kuria taip pat dirba socialinis pedagogas, tai patyčių prevencija. Galima teigti, kad socialinis pedagogas daugiausiai prisideda prie socioedukacinės veiklos mokykloje, taip pat ir prie patyčių prevencijos organizavimo. Girdvainis ir Pocevičienė (2010) teigia, jog patyčių prevencija ugdymo institucijoje yra viena pagrindinių socialinių pedagogų veiklos kryptių, šie specialistai yra pagrindiniai patyčių prevencijos inicijavimo, organizavimo, koordinavimo organizatoriai, todėl šiame kontekste galima formuoti **probleminį klausimą**: Kaip socialiniai pedagogai vertina esamą patyčių prevencijos įgyvendinimo situaciją ir kokias sritis išskiria kaip labiausiai tobulinamas?

Tyrimo objektas: Patyčių prevencijos įgyvendinimas.

Hipotezė: Tikėtina, kad tobulintinos įgyvendinamos mokykloje sritys patyčių prevencijos – tėvų įtraukimas į patyčių prevenciją ir visos bendruomenės dalyvavimas patyčių prevencijoje.

Tikslas – atskleisti patyčių prevencijos įgyvendinimą socialinių pedagogų vertinimu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant mokslinės literatūros analizę, apibrėžti mokykloje vykstančių patyčių sampratą, priežastis ir pasekmes, išanalizuoti patyčių prevencijos įgyvendinimo lygmenis bei apibrėžti socialinio pedagogo veiklas įgyvendinant patyčių prevenciją.
2. Taikant kiekybinio tyrimo metodus, nustatyti esamą patyčių prevencijos situaciją mokykloje ir tobulintinas sritis, kurios socialinių pedagogų vertinimu turėtų būti skiriama daugiau dėmesio.
3. Taikant kiekybinio tyrimo metodus, nustatyti socialinio pedagogo prioritetines veiklas įgyvendinat mokyklos, klasės ir individualaus lygmens patyčių prevenciją.
4. Taikant kiekybinio tyrimo metodus, identifikuoti pagrindines problemas ir tobulintinas sritis, kurios lemia, kad mokykloje nėra vykdomos visos patyčių prevencijos sritys.

Tyrimo metodologija ir metodai

Pasirinktas kiekybinis tyrimas, nes procedūros, kuriomis apdorojame kiekybinius duomenis yra palyginti apibrėžtos ir lengvai koduojamos, taip pat galimas nuodugnus duomenų peržiūrėjimas (Kardelis, 2002). Kiekybiniai tyrimai pateikia statistinį tiriamo reiškinių vertinimą,

taip pat tyrinėja dideles grupes, siekiant atspindėti populiacijos nuomonę. Duomenys efektyvesni, jais remiantis galima patikrinti hipotezes.

Tyrimo metodai:

Mokslinės literatūros analizė – mokslinė literatūros analizė atskleidė patyčių mokykloje sampratą, patyčių priežastis, patyčių pasekmes, patyčių prevencijos lygmenis, vykdomas patyčių prevencijos programas mokykloje, socialinio pedagogo veiklą patyčių prevencijoje. Remiantis mokslinės literatūros analize, buvo atlikta tyrimo objekto operacionalizacija ir sudaryta anketa.

- **Anketinė apklausa** buvo atliekama norint išsiaiškinti patyčių prevencijos įgyvendinimą socialinių pedagogų vertinimu. Anketa sudaryta iš 20 klausimų. 16 iš jų – uždaro tipo.
- **Duomenų apdorojimo metodai:**
SPSS (angl.: Statistical Package for Social Science) 17.0 versijos statistinės analizės paketas. Šia programa gauti rezultatai pavaizduoti naudojant Microsoft Word ir Excel (2013) programas. Atviri klausimai apdoroti turinio (angl.: *content*) analizės būdu.

Tyrimo imtis: Buvo apklausiami 10 ties Lietuvos apskričių socialiniai pedagogai. Generalinė imtis – 278 socialiniai pedagogai. Iš jų grįžo 126 anketos. Visos Lietuvos imtis pasirinkta todėl, kad buvo siekiama surinkti kuo daugiau tiriamųjų. Buvo siekiama atspindėti kuo didesnės populiacijos nuomonę. Anketinė apklausa atlikta 2015 metų balandžio 7 – balandžio 12 dienomis.

Magistro darbo struktūra

Magistro darbą sudaro įvadas, santrauka, mokslinės literatūros dalis, empirinė dalis, išvados, projektas, literatūra, priedai. Magistro darbo apimtis 16 lentelių, 3 paveikslai. Magistro darbas parašytas lietuvių kalba, santrauka – lietuvių ir anglų kalbomis.

Įvade pristatoma darbo aktualumas, problema, objektas, hipotezė, tikslas, uždaviniai, tyrimo metodologija ir metodai, pagrindinės sąvokos.

Pirmame darbo skyriuje nagrinėjama patyčių samprata, patyčių priežastys ir pasekmės, patyčių prevencija ir jos įgyvendinimo lygmenys, socialinio pedagogo veikla įgyvendinant patyčių prevenciją. Antrame šio darbo skyriuje pateikiami patyčių prevencijos įgyvendinimo, socialinių pedagogų vertinimu, empirinio tyrimo rezultatai.

Pagrindinės sąvokos

Patyčios – sistemingas piktnaudžiavimas nuolatine ir pasikartojančia galia – dominavimu, jomis siekiama gąsdinti, manipuliuoti ar užgauti kitą (Robichaud, 2007).

Prevenција – ji gali būti suprantama siaurąją ir plačiąją prasme. Plačiąją prasme visa tai, kas padeda užtikrinti pozityvią asmens socializaciją. Siaurąją prasme prevencija suprantama, kaip specialios priemonių sistemos, padedančios išsiaiškinti ir šalinti negatyvius asmens socializacijos veiksnius. Sukūrimas ar poveikis asmenims, susiduriantiems su socializacijos problemomis (Merfeldaitė, Railienė, 2006).

Patyčių prevencija – tai mokyklos lygio, klasės lygio ar individualaus lygio priemonės, mažinančios patyčių mastą mokykloje (Povilaitis, Valikevičiūtė, 2006).

1. PATYČIŲ IR PATYČIŲ PREVENCIJOS MOKYKLOJE SAMPRATA

1.1 Patyčių samprata

Skandinavijoje (Norvegijoje, Danijoje) patyčioms, arba skriaudėjo/skriaudžiamą problemoms įvardyti, vartojamas žodis *mobbing* (Olweus, 2008). Šis žodis vartojamas keletu skirtingų reikšmių ir konotacijų. Pirminė angliška žodžio šaknis *mob* reiškia, kad paprastai didelė ir neįvardyta žmonių grupė persekioja kitą, tačiau terminas taip pat dažnai buvo vartojamas apibūdinti situacijai, kai vienas žmogus prikimba, erzina ar puldinėja kitą (Olweus, 2008).

Lietuvių kalboje nėra tikslaus termino, apibūdinančio patyčių reiškinį, kuris išreikštų visą elgesio įvairovę, būdingą patyčioms. Šiam reiškiniui įvardyti vartojami tokie žodžiai, kaip: *priekabiavimas, priekabės, užgauliojimas, ujimas, kabinėjimasis, skriaudimas, erzinimas, žeminimas* ir kt. (Pruskus, 2012). Šiuo metu lietuviškoje terminijoje dažniausiai vartojama sąvoka – *patyčios* (Targamadžė, 2007).

Dan Olweus (2008), patyčias apibūdina kaip sąmoningą, neišprovokuotą, nuolatinį vieno asmens ar grupės fizinį arba žodinį kito asmens užgauliojimą, siekiant sukurti nuolatinis prievartos ar įžeidinėjimo modelius. Kaip teigia Pruskus (2012), patyčios – tai savita emocinės ir psichologinės agresijos forma, kuri dažniausiai užgauli ir tyčinė (Zaborskis, 2008). Dabartinės Lietuvių kalbos žodyne (2000) patyčios apibrėžiamos kaip ko nors darymas kieno apmaudui, piktumui, tyčiojimas. Dažniausiai pasityčiojamas elgesys yra noras bauginti ir daryti poveikį (Sharp, 1996). Davidas Farringnotas kaip esminį tyčiojimosi procesą išskiria procesą, kuriame priekabiautojas, žeisdamas kitą ar sukeldamas jam diskomfortą, tikisi patirti triumfą ar malonumą (Leliūgienė, Kaušylienė, 2012).

Reikia pabrėžti, kad žodis „patyčios“ nevartojamas (ar neturi būti vartojamas), kai pešasi ar kivirčijasi du panašaus pajėgumo (fizinio ar psichologinio) mokiniai. Patyčios yra ne vaikiški kivirčiai, o destruktivūs veiksmai ar žodžiai, kurie kenkia, kelią pavojų asmeniniam saugumui, savivertei, reputacijai ir asmeniniams daiktams. Tokie veiksmai paprastai neskatina socialinių ryšių, tokių, kaip bendradarbiavimas ir draugystė, bet griaua mokymuisi būtiną klimatą (Robichaud, 2007).

Tinkamai ugdant moksleivius ir puoselėjant sveikus santykius, agresyvų elgesį galima panaudoti geriems, socialiems tikslams, pvz.: skatinti oratorinius sugebėjimus, iniciatyvumą, savo nuomonės argumentuotą dėstymą ir apgynimą, užsiimti sportu ir pan. (Assimopoulou ir kt., 2010).

Vis dėlto, agresyvus elgesys taip pat gali būti pasitelktas destruktijai ir žiaurumui prieš save patį ar kitus, taigi, kaip pasireikš agresyvus elgesys – socialia ar asocialia forma – priklauso nuo mokymo, skatinimo elementų ir pan. (Assimopoulou ir kt., 2010).

Patyčių objektas, tai tiesiog auka, kuri patiria atskyrimą ir dažnai būna užgauliojimų bei grubaus elgesio taikinys. Socialinių mokslų terminijoje šis reiškinys vadinamas „viktimizacija“.

Mokykla ir šeima turi būti budrios ir pastebėti ženklus, iš kurių atpažįstamas patyčias kenčiantis vaikas. Pavyzdžiui, vaikas, kuris atsisako eiti į mokyklą, vienišas vaikas, vaikas, kuris nėra dažnai kviečiamas į svečius ar vaikų šventes arba nepersiveda draugų į namus. Taip pat toks vaikas, kuriam niekas neskambina, jis dažnai verkia, jam užaina nervų priepuoliai ir sapnuojasi košmarai, jis valgo per daug ar per mažai, turi įdrėskimų ar žaizdų, jo daiktai pradingsta arba sulūžta be jokio logiško paaiškinimo, taip pat toks vaikas, kuris labiau domisi suaugusiaisiais, o ne kitais vaikais (Robichaud, 2007). Pasyvių skriaudžiamųjų elgesys ir nuostatos signalizuoja kitiems, kad jie jaučiasi nesaugūs ir niekam tikę, kad jie nemėgins atsilyginti, jei bus užpulti ar įžeisti (Olweus, 2008).

Vaikai – „pasyvios aukos“, retai ar visai nesiima iniciatyvų, būną paklusnūs ir slopina savo iniciatyvą, jie yra nerimastingi ir vieniši. Jie jaučiasi esą kitokie dėl to, kad būna atstumti arba, kad mažai ką bendra turi su kitais. Abiem atvejais jie vengia eiti prie kitų, nes bijo, kad iš jų šaipysis. Tam, kad nereiktų bijoti, jie stengiasi išlikti nepastebėti (Olweus, 2008). Vaikai – „provokuojantys skriaudžiamieji“, kuriems būdingas ir nerimas, ir agresyvios reakcijos. Šiems mokiniams dažnai sunku susikaupti, jie elgiasi taip, kad apie save sukelia susierzinimą ir įtampą. Kai kuriuos iš šių mokinių galima pavadinti hiperaktyviais. Neretai pasitaiko, kad jų elgesys provokuoja daugelį klasės mokinių ir sukelia neigiamą didelės dalies ar net visos klasės mokinių reakciją (Olweus, 2008).

Psichologas, savo ruožtu, turi vaikui padėti lavinti socialinius įgūdžius, kad jis nustotų save izoliuoti ir įtvirtintų save. Iš pradžių psichologas turi padėti vaikui įvertinti savo gerąsias savybes, nekreipti dėmesio į savo skirtingumus, ieškoti daugiau panašumų su kitais ir išmokti atsipalaiduoti, einant prie patinkančio vaiko. Toliau vaikas-auka turi išmokti save apsaugoti. Iš pradžių jis turėtų vengti likti vienas; jei yra mušamas, pabėgti ir pasišaukti pagalbos (Robichaud, 2007). Vienas būdų, galinčių užtikrinti tinkamą aukos reakciją į patyčių atvejus – humoras. Tai nuginkluotų skriaudėją, besitikintį, kad auka sutriks. Tyla taip pat gali būti veiksminga kovos su patyčiomis mokykloje priemonė. Šiuo atveju moksleivis, iš kurio tyčiojamasi, turėtų apskritai ignoruoti skriaudėją ir elgtis taip, tarsi skriaudėjas neegzistotų. Dar vienas būdas, tai energija ir dinamika, tačiau ne agresyvi aukos reakcija. Tikėtina, kad aukos pasitikėjimas savimi, stabilumas ir nuoširdumas be jokio pykčio proveržių gali greitai išmušti skriaudėją iš vėžių (Assimopoulos ir kt., 2010).

Skriaudėjai paprastai jaučiasi saugūs ir ramūs, jie jaučia poreikį vadovauti ir kontroliuoti situaciją, tačiau nesugeba valdyti savęs pačių ir jiems nerūpi kitiems sukeltas skausmas. Manoma, kad žinojimas, jog vaikas yra kito nevertinamas, atstumtas, agresyviems mokiniams gali tapti

pagrindu jį nuskriausti ir tikėtis, kad atstumto vaiko užsipuolimas liks bendraamžių nepasmerktas (Šinkauskienė, 2008).

Berniukai skriaudėjai pasižymi didele fizine jėga, tačiau Bergeno tyrimas rodo gana menką ryšį tarp fizinės jėgos ir agresijos: didelė fiziškai stiprių berniukų dalis yra neagresyvūs, skriaudėjui (berniukui) būdingas agresyvių reakcijų ir fizinės jėgos derinys (Olweus, 2008). Taip pat skriaudėjai yra linkę priešišškai vertinti aplinką, o ypač priešiška reakcija pasireiškia tėvų ir mokytojų atžvilgiu (Patyčių prevencija klasėje, 2010).

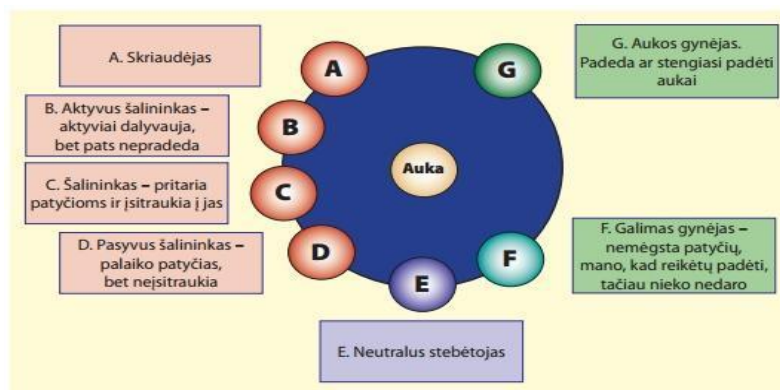
Su skriaudėjais dirbantys mokytojai, auklėtojai ir psichologai turėtų ugdyti savikontrolės strategijas. Pirmiausiai siekiama pastebėti fiziškai nemalonus emocijas – pyktį, baimę ar liūdesį – rodančius ženklus. Toliau, vaikas iš įvairių pasiūlymų pasirenka būdus, padedančius nusiraminti ir taikiai išspręsti konfliktus. Taip pat reikia ugdyti sugebėjimą numatyti agresyvių veiksmų padarinius – taip vaikai labiau valdosi (Assimopoulos ir kt., 2010).

Šinkauskienės (2008), atlikto tyrimo duomenimis, mokinių savijauta buvo daugiau susijusi su patyčių patyrimu, o tyčiojimas iš kito, daugiau siejosi su rizikinga elgsena. Iš kito besityčiojantys vaikai dažniau rūko, vartoja alkoholinius gėrimus ir narkotines medžiagas nei kiti bendraamžiai, o dažniausiai rūkė ir vartojo alkoholį – skriaudėjai ir agresyvios aukos. Tiek rūkymas, tiek tyčiojimas iš kitų, susijęs su vaikų noru pasirodyti šaunesniais, todėl rūkantys paaugliai dažniau būna skriaudėjai. Rūkymas ar alkoholio vartojimas gali būti būdas siekti lyderystės ir dominavimo.

Svarbu pabrėžti, kad patyčios mokykloje yra grupinis reiškinys. Nors vaikai-stebėtojai ir užjaučia auką, jie tyli, mat bijo būti palaikyti skundikais ir savo ruožtu tapti patyčių aukomis (Robichaud, 2007).

Nors ir retkarčiais pasyviai arba aktyviai dalyvaudami tyčiojantis, tam tikra prasme jie tam pritaria. Vaikams-stebėtojams palengvėja, kad patyčių objektu tampa kas nors kitas, tačiau net jei jie apie tai kalba arba nutyli – vis tiek lieka keblioje padėtyje. Jei ima kalbėti, žemintajai gali atsisukti prieš juos, jei nutyli, auka negali pasikliauti jų liudijimu apie patyčių atvejį. Dažnai vaikai stebėtojai nedrįsta kalbėti ir dėl to, jog patys dalyvauja, kaip žemintojo bendrininkai. Aišku, kad vaikų-stebėtojų tėvai nenori, kad jų vaikai įsipainiotų į žeminimą, tačiau toks elgesys tik skatina tylos įstatymo viešpatavimą ir atima iš vaikų atsakomybę ir supratimą, kad būtina rūpintis vieni kitais. Štai du esminiai principai, kurių reikėtų laikytis: kiekvienas yra atsakingas už kitų gerovę, ir su kitais nevalia elgtis taip, kaip nenori, kad su tavim būtų elgiama (Robichaud, 2007).

Patyčių situacijoje vaikai gali būti skirtinguose vaidmenyse (žiūrėti į 1 paveikslą).



1 paveikslas. **Vaikų vaidmenys patyčių situacijoje** (Karmazra, 2007)

Auka – vaikas, kuris patiria kitų vaikų patyčias. *Skriaudėjas* – tam tikras lyderis, kuris dažniausiai pradeda, inicijuoja patyčias ir ieško palaikymo, stengiasi įtraukti kitus. *Aktyvus šalininkas* – vaikas, kuris palaiko patyčias, prisijungia prie skriaudėjo (antrina jam), tačiau yra nelinkęs pirmas pradėti tyčiotis. *Šalininkas* – palaiko tyčiojimąsi, pritaria jam ir jame dalyvauja (tačiau ne taip aktyviai, kaip *skriaudėjas* ar *šalininkas*). *Pasyvus šalininkas* – pritaria patyčioms, tačiau aktyviai neįsitraukia. *Neutralus stebėtojas* – tiktai stebi, kas vyksta. Stengiasi išlikti nuošalyje ir, jeigu jo asmeniškai tai neliečia, stengiasi niekaip neįsivelti. *Galimas gynėjas* – nepritariantis patyčioms vaikas, kuris norėtų padėti aukai, bet nieko nedaro, greičiausiai bijodamas pats tapti patyčių objektu. *Aukos gynėjas* – vaikas, kuriam nepatinka patyčios ir kuris stengiasi padėti aukai apsiginti arba bando sustabdyti patį priekabiavimą. Tai irgi neretai yra lyderis, kuris gali išdrįsti pasipriešinti skriaudėjams. *Vaikai-stebėtojai*, kurie stoja ginti patyčių aukas, turi aiškia poziciją dėl patyčių ir smurto, yra empatiški ir bendradarbiaujantys, pasitiki savimi bei suaugusiais, tiki, kad jų įsikišimas į susiklosčiusią situaciją gali padėti (Karmazra, 2007).

Labai retai žemintojas veikia vienas, nustatyti tikrąjį žemintoją ne visada lengva, kadangi jis veikia per kitus savo gaujos vaikus, kuriuos lengvai gali pastūmėti veikti už jį. Tokie vaikai, vadinami „sėbrais“ ir „bendrais“, trokšta tapti gaujos nariais ir bijo tapti atskirti ar tapti aukomis. Atsakomybė už veiksmus, kuriuose jie dalyvauja, taip išsisklaido tarp gaujos narių, kad jie beveik nebesijaučia atsakingi (Robichaud, 2007). Stebėtojai gali elgtis įvairiai: palaikyti skriaudėją juokdamiesi ir kitaip rodydami pritarimą; pasitraukti iš situacijos apsimesdami, kad nieko nematė; patys jaustis aukomis, išsigąsti, sustingti, pasimesti, nežinoti ką daryti; bandyti padėti aukai (Assimopoulos ir kt., 2010). Stebėtojai padaro patyčių situaciją skaudesnę aukai, nes jo pažeminimą mato ir kiti vaikai (Sereikienė, Šilėnienė, 2013).

Mokyklose patyčios vyksta įvairiose vietose. Pastebėta, kad dažniau tyčiojama tokiu metu ir tokioje vietoje, kur yra mažiausiai suaugusiųjų priežiūros (Povilaitis, Jasiulionė, 2008).

Pavyzdžiui, daug patyčių vyksta pertraukų metu – tyčiojamosi klasėse, mokyklos kieme ar koridoriuose. Taip pat patyčių pasitaiko ir kitose vietose: bibliotekose, sporto salėse, persirengimo kambariuose, tualetuose, drabužinėse, mokyklos kieme (Povilaitis, Jasiulionė, 2008). Pagal prieš tai paminėtų autorių atliktą tyrimą, dažniausiai patyčios vyksta koridoriuose – 90 %, kieme ir jo teritorijoje – 79 %, kabinetuose – 72 %, valgykloje – 61 %, tualetuose – 32 %.

Patyčios, tai nuolatinis kito žmogaus ar grupės žodinis arba fizinis užgauliojimas nuolatinis piktnaudžiavimas galia, dominavimu tikintis patirti triumfą ir malonumą, užgaunant kitą asmenį. Užgauliojimus patiriantis vaikai yra vadinami patyčių aukomis, dar kitaip šis reiškinys vadinamas „viktimizacija“.

1.2 Patyčių priežastys

Alifanovienės, Šapelytės (2010), tyrimo duomenų analizė, mokslininkų empiriniai ir teoriniai apibendrinimai rodo, kad patyčioms atsirasti turi įtakos *vidiniai* individualūs, glūdinčys vaiko asmenybėje bei *išoriniai* šeimos, ugdymo institucijos veiksniai.

Vidiniai veiksniai:

Temperamentas. Vystytis agresyviai reagavimo būdui, taip pat turi įtakos ir vaiko temperamentas (Malinauskas, 2011). Vaikas, kurio temperamentas ūmus ir kuris yra aktyvus, bus labiau linkęs tapti agresyviu jaunuoliu nei tas, kurio temperamentas ramesnis ar niekuo neišsiskiriantis (Olweus, 2008). Kai kurios genetiškai paveldimos temperamento ypatybės kartais gali apsunkinti galimybę įgyti reikiamų socialinių įgūdžių, galimybę išmokyti vaiką teisingo, moralės vertybėms neprieštaraujančio elgesio (Malinauskas, 2011).

Lyderystė. Į patyčias įsitraukia lyderio savybių turintys vaikai. Mokykla turi imtis priemonių, kad jų lyderiavimas būtų paremta pagarba, altruizmu ir bendradarbiavimu, o ne taptų ignoravimu ar hierarchizuotų klikų kūrimo šaltiniu (Robichaud, 2007).

Arogancija. Vaikas, kuris galvoja viską žinąs, nori būti pirmas arba „žvaigždė“ ir nemoka kalbėti nekeldamas kivirčų (Robichaud, 2007).

Specialieji poreikiai. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintys vaikai dažniau patiria priekabiavimą negu įprastinės raidos vaikai, augantys pilnose šeimose. Gudonio, Šatkauskienės (2012), tyrimu nustatyta, kad mokiniai, turintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių, dažniau iš bendraamžių patiria fizines ir sudėtingas priekabiavimo formas. Tiek mergaitės, tiek berniukai dažniau kenčia fizinį priekabiavimą. Sudėtingas priekabiavimo formas dažniau patiria specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintys berniukai. Įprastinės raidos vaikai taip pat patiria šias priekabiavimo formas, tačiau lyginant su specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikais, jas patiria rečiau (Gudonis, Šatkauskienė, 2012).

Nusišalinimas. Nepaprastas drovumas ir menkas dalyvavimas (vaikas niurna, spyriojasi, pasitraukia) taip pat svarbus atstūmimo reiškiniu. Vaikai nuo 8–10 metų amžiaus, pasižymintys nuolatinio agresyvumu ar nusišalinimu, įgyja „mažiau mėgstamų“ socialinį statusą. Nusišalinantis vaikas mažiau bendrauja, todėl jis turi mažiau progų socialiniams gebėjimams įgyti ir jiems tobulinti. Šių dviejų elementų – atstūmimo ir neadekvataus elgesio – sampyna sukelia pašaipas, smūgius ir kitus patyčių veiksmus (Robichaud, 2007).

Nerimas. Asmeninis nerimas yra suvokiamas kaip pastovus asmens polinkis suvokti daugelį jo gyvenimo situacijų, kaip pavojingas, reaguoti į tokias situacijas nerimo būseną (Alifanovienė, Vaitkevičienė, 2011). Todėl vaikas atrodo liūdnas, apatiškas ir atsiribojęs nuolat būna nerimastingas, pažeidžiamas, lengvai išsigąsta, būna nuolatos įsitempęs ir jaučiasi nejaukiai. Socialinį nerimą patiriantys vaikai jaučiasi neturintys socialinės kompetencijos. Jie neturi draugų ir dažnai būna vieni. Jie bijo būti išjuokti, pažeminti ar atstumti, dažnai tai anksčiau patirto pažeminimo ir atstūmimo rezultatas.

Nelankstumas. Nelankstūs vaikai visada kalba apie tą patį, žaidžia su tuo pačiu žaislu lengvai praranda kantrybę, tokie vaikai paprastai būna susitelkę į save, jie nesuvokia nei kitų poreikių, nei interesų, jie greitai supyksta, kai kas nors vyksta ne taip, kaip tikėjosi. Paprastai jie būna atsiskyrę vaikai, kurie pernelyg rimtai save vertina. Tokie vaikai taip pat dažnai tampa besityčiojančių vaikų taikiniu (Robichaud, 2007).

Impulsyvumas. Vaikas sunkiai išsveria laiką iki kol bus patenkinti jo norai, jis nesutinka palaukti savo eilės ar įsiterpia į kitų pokalbius. Tam, kad gautų ko nori, nekantrumas impulsyvų vaiką gali pastūmėti agresyviems veiksams, pavyzdžiui: suduoti, prasivardžiuoti, keiktis ir pan. Jie lengvai gali tapti patyčių aukomis, nes tikri žemintojai greitai juos pastebi ir užpuola. Impulsyvūs vaikai tada dažnai būna tiek žemintojais, tiek patyčių aukomis (Robichaud, 2007).

Menkas pasipriešinimas frustracijai. Jei tėvai stengiasi vaiką apsaugoti nuo bet kokių pastangų, skuba patenkinti visus jo norus ir neleidžia nė kiek palaukti, patirti nė menkiausios frustracijos, jo atsparumas frustracijai bus labai žemas (Robichaud, 2007).

Melagystės. Dažnai meluojantys ir nebūtus dalykus išsigalvojančios vaikai praranda pasitikėjimą savo draugų ir suaugusiųjų akyse (Robichaud, 2007).

Lyčių vaidmenys. Norint suprasti, kodėl vyrai labiau nei moterys yra linkę į smurtą, būtina suvokti visiškai priešingą lyčių vaidmenį, kuris mūsų kultūroje priskiriamas nuo pat gimimo abiejų lyčių atstovams ir, kuriam pastarieji visos visuomenės yra verčiami paklusti visą savo gyvenimą (Gilligan, 2001). Jei moteris į patyčias reaguoja agresyvumu ar smurtu, ji gali tik užsitraukti dar didesnę gėdą, kitaip negu vyras. Tik vyrams lemta kovoti karuose, ir jie neturi kito pasirinkimo – atsisakę kituose vyruose matyti smurto objektus ir taip automatiškai tapę pastarųjų

smurto objektais, jie užsitraukia gėdą ir panieką. Smurtas vyrams gali tapti labai galingu ginklu kovojant su gėdos jausmu ir siekiant savigarbos jausmo bei aplinkinių pagarbos (Gilligan, 2001).

Išoriniai veiksniai:

Higienos įpročiai. Atstūmimo priežastimi dažnai būna asmeninės higienos stoka ir tam tikri įpročiai. Nemalonus prakaito kvapas, nešvarūs drabužiai, tam tikri nemalonūs įpročiai, kaip antai viešumoje krapštyti nosį – tokie dalykai priverčia vaikus atsitraukti, jais pasinaudos žemintojas ir ims vaiko nekęsti (Robichaud, 2007).

Nemadingi drabužiai ir šukuosena, išvaizda. Dažniausiai patyčių priežastys būna nemadingi drabužiai, neįprastas rengimosi stilius (Robichaud, 2007). Šaipomasi iš visko: mažo ūgio, stambaus arba labai lieso kūno sudėjimo, pigesnių rūbų, batų, negražaus veido, dantų, plaukų (Alifanovienė, Šapelytė, 2010). Išskirtiniai išoriniai požymiai turi daug mažiau reikšmės atsirandant skriaudėjo/skriaudžiamojo problemoms nei paprastai manoma. Tačiau ši išvada nepaneigia galimybės, kad koks išskirtinis išorinis požymis gali turėti reikšmės konkrečiu atveju (Olweus, 2008).

Informacinių technologijų įtaka. Kadangi televizija daro ypač didelį poveikį besiformuojančiai asmenybei (vaikai, palyginti su suaugusiaisiais, yra imlesni televizijos laidoms, nes dar neturi stabilios vertybių sistemos, sunkiai atskiria rodoma fantazijų pasaulį nuo tikrovės. Žiniasklaidos priemonės nepaprastai išplėtė įvairių elgesio modelių (taip pat agresyvaus, smurtinio ir kitų nepageidautino elgesio modelių) prieinamumo besiformuojančiai asmenybei diapazoną (normaliomis gyvenimo sąlygomis vaikai ir paaugliai turi retą galimybę stebėti brutalaus smurto aktus ir kitus sunkius nusikaltimus). Smurtinio pobūdžio televizijos laidų žiūrėjimas sukelia įvairių nepageidaujamų efektų. Visu pirma, smurtinės televizijos laidos formuoja naujas agresyvaus elgesio schemas (Kiguolytė, Valickas, 2008).

Šeimos įtaka. Pažeminimai šeimoje, patiriami iš tėvų, brolių seserų, senelių ir/ar auklės gali tapti priešiško elgesio pavyzdžiu (Olweus, 2008). Vaikas gali susitapatinti su žemintuoju arba auka, o jį skatins atkartoti tokį elgesį. patiriamas suaugusiųjų smurtas yra susijęs su žema saviverte, patyčiomis mokykloje ir psichologiniu bejėgiškumu tarp paauglių (Robichaud, 2007). Vaikai, augdami aplinkoje, kurioje jie gauna per mažai meilės, šilumos, gali pradėti naudoti patyčias, kaip būdą įrodyti sau ir kitiems, kad „esu kažko vertas“. Tad vaikai, kurie labiau save vertina, daug rečiau įsitraukia į patyčias – tie vaikai geba ir kitais būdais pasiekti, kad juos gerbtų. Vaikams, kurie jaučiasi vertingi ir mylimi, nereikia to įrodinėti nei sau, nei kitiems. Todėl yra gerokai mažesnė tikimybė, kad jie įsitrauks į patyčias (Povilaitis, Jasiulionė, 2007).

Tam, kad nerimastingam ir nesaugiam vaikui sumažėtų rizika tapti skriaudžiamuoju, svarbu, kad tėvai padėtų jam pasitikėti savimi, išmokti susirasti savo vietą tarp bendraamžių ir tapti labiau nepriklausomu (Olweus, 2008).

Galima išskirti dar keletą veiksnių, didinančių šeimos poveikį vaiko agresyviai elgesiui: tvirto prierašumo prie vaiko svarbių asmenų per pirmuosius trejus gyvenimo metus nebuvimas, vaiko poreikių ignoravimas, suaugusiųjų priežiūros stoka; palankus šeimos požiūris į agresyvų elgesį (Robichaud, 2007).

Šeimos socialinė situacija. Prasta šeimos socialinė padėtis, skurdas yra rizikos faktorius, galintis sukelti patyčias. Vargingų šeimų vaikai dėl išvaizdos, pigesnių rūbų, neretai tampa tyčiojimosi objektu (Olweus, 2008; Robichaud, 2007). Tokie vaikai prisiima „nevykėlio“ vaidmenį, stokoja pasitikėjimo savimi, yra atstumiami bendraamžių, jaučiasi vieniši, linkę prisitaikyti (Alifanovienė, Šapelytė, 2010).

Socialinių gebėjimų stoka. Kaip teigia Malinauskas (2011), socialiniai įgūdžiai – tai adaptyvus ir adekvatus elgesys, kurio efektyvumą pripažįsta ne tik pats, bet ir kiti individai; sugebėjimas užmegzti ryšius ir sąveikauti socialiai priimtinais būdais, tai poelgiai, kurie didina teigiamo pastiprinimo tikimybę ir mažina bausmės tikimybę; elgesys, kurio pasekmės yra socialiai pageidaujamos; įgūdžiai, kurie yra reikalingi palankiems tarpasmeniniams santykiams palaikyti; tokie poelgiai, kurie lemia efektyvų bendravimą ir bendradarbiavimą. Tokių gebėjimų stoka aiškinama ir artimiausios vaiko aplinkos, šeimos įtaka (Alifanovienė, Šapelytė, 2010).

Vaikystėje patirtas smurtas, silpna vidinė ir šeimos kontrolė, vaikystėje išmokti agresyvaus elgesio modeliai mokykloje pasirinkti netinkami draugai, visa tai lemia kokio elgesio modeliai bus išmokti (Malinauskas, 2011). Galima priežastis, kodėl tėvai ar globėjai agresyviai elgiasi su vaiku: patys vaikystėje buvo mušami; nemoka tramdyti savo pykčio; neturi žinių, kaip kitaip, be mušimo, sudrausminti vaiką; turi asmeninių rūpesčių ir nežino, kaip juos išspręsti; vartoja alkoholį ar narkotikus (Malinauskienė, 2011).

Taip pat socialinių įgūdžių stoka gali pasižymėti ir beglobiai vaikai taip pat agresyvūs bendraamžių atstumti vaikai bei vaikai, kurie jau yra padarę smulkių prasižengimų.

Rizikos grupės vaikų socialiniai įgūdžiai yra riboti, jie dažnai geriau išmano socialiai nepriimtino įgūdžius. Rizikos grupės vaikams smurtas dažnai yra vienintelė priemonė siekti statuso, pagarbos, svarbių socialinių ir asmeninių tikslų, nes rizikos grupės vaikai nuolat kenčia dėl menkos savivagarbos, nepasitiki savo jėgomis ir sugebėjimais, stokoja bendravimo įgūdžių ir savikontrolės nemoka spręsti konfliktų. Menkai jautrus kitų jausmams, taip atskleidamas didelė empatijos stoka (Robichaud, 2007). Tad svarbiu visuomenės rūpesčiu turi tapti rizikos grupės jaunuolių socialinių įgūdžių bei socialiai priimtino elgesio ugdymas, tokio elgesio modelio diegimas praktikoje (Karavajeva, Eitutytė, 2010).

Vaikai, kuriems pavyksta rasti daugiau alternatyvių sprendimų, susijusių su įvairiomis tarpasmeninėmis problemomis, palaiko daug glaudesnius santykius su kitais vaikais suaugusiaisiais, jie siūlo daugiau prosocialių ir mažiau agresyvių sprendimų tikslui pasiekti (Robichaud, 2007).

Silpni mokslo pasiekimai – dažniausiai mokinių norą mokytis slopina nesėkmės baimė. Neretai mokykloje vaikas jaučiasi nesaugus, patiria nerimą, bijo būti pažemintas. Patyčių patirtis ypač aktuali mokymosi sutrikimų turintiems paaugliams. Kai kurie tyrimai rodo, kad turintieji mokymosi sutrikimų, patiria daugiau patyčių.

Mokinių neužimtumas, gatvės ir neformalių jaunimo grupių įtaka. Nuo vaiko užimtumo priklauso jo vertybių formavimasis, požiūris į išsilavinimą, karjeros galimybės. Vaikai, kurie turi labai daug laisvo laiko, leidžiamo be jokio tikslo ir prasmės, daug dažniau pasiduoda neigiamai įtakai į deviantinę ir delinkventinę veiklą (Pruskus, 2012)

Švietimo sistemos politika – pernelyg dažnai taikomos bausmės ir pašalinimas, kaip drausminė nuobauda, netinkamos paskatos už socialiai priimtina elgesį (Tsiantis, 2010).

Apibendrinus – patyčių priežastys yra skirstomos į *vidinius veiksnius* – glūdinčius vaiko asmenybėje ir išorinius veiksnius – šeimos ir ugdymo institucijos veiksnius. Vidiniai veiksniai, kurie daro įtaką patyčioms: ūmus temperamentas, lyderystė, arogancija, specialieji poreikiai, psichologiniai veiksniai, nusišalinimas, nerimas, nelankstumas, impulsyvumas, menkas pasipriešinimas frustracijai, melagystės. *Išoriniai veiksniai*, kurie daro įtaką patyčioms: menki higienos įpročiai, nemadingi drabužiai, nemadinga šukuosena bei nestandartinė išvaizda, informacinių technologijų rodomas neigiamas pavyzdys, socialiniai – ekonominiai veiksniai, nedarnios šeimos įtaka, socialinių gebėjimų stoka, kuri ateina iš nedarnios šeimos, moraliniai – etiniai veiksniai, lyčių vaidmenys, su mokykla susyja veiksniai – silpni mokslo pasiekimai, mokinių neužimtumas, švietimo sistemos politika.

1.3 Patyčių pasekmės

Mokykla yra vieta, visapusiškai ugdanti asmenį: puoselėjanti sveikatą, formuojanti gyvenimo įgūdžius, tarp jų – sveikos gyvensenos, plėtojanti veiklą, atsižvelgiant į vaiko raidos ypatumus. Ypač svarbu, kad mokykloje būtų sukurtas geras psichologinis klimatas, kad mokiniai jaustųsi saugūs. Norėtųsi, kad mokykloje vyrautų geri ne tik mokinių, bet ir mokytojų bei kitų mokyklos bendruomenės narių tarpusavio santykiai.

Lengviausia ir efektyviausia mokytis tokioje aplinkoje, kai mokinys nejaučia baimės, yra vertinamas (Barkauskaitė, Mikalauskiene, 2011). Tačiau jei mokykloje vyksta patyčios, pralaimi visi: nepasitikėjimo ir nesaugumo atmosfera sumažina galimybę susirasti draugų, linksintis, saugiai jaustis ir išsiugdyti būtiną bendruomeniškumo jausmą. Konfliktai tuomet tampa dažnesni

(Robichaud, 2007). Neretai laikomasi nuomonės, kad patyčios gali padėti vaikui išmokti tinkamų socialinių įgūdžių, nuo patyčių vaikas tampa tvirtesnis, tačiau, kaip rodo įvairūs tyrimai, patyčių poveikis yra neigiamas (Povilaitis, Jasiulionė, 2008).

Galima išskirti pasekmes aukai, skriaudėjui ir mokyklos psichologiniam klimatui bei tėvams (Povilaitis, Jasiulionė, 2007).

Moralinės pasekmės būna trumpalaikės bei ilgalaikės (Robichaud, 2007). Patyčių aukos išgyvena skriaudą, įtampą, bejėgiškumo jausmą, o tai neigiamai veikia tiek fizinę, tiek ir emocinę vaiko sveikatą. Jis dažnai jaučia nerimą, liūdesį, prislėgtumą, irzlumą, nervinę įtampa arba susirūpinimą, vienišumą, nesaugumą, nusivylimą (Zaborskis, 2008; Targamadžė, 2007). Be to, patyčių aukoms būdingas žemas savęs vertinimas, patyčių objektas lieka paženklintas pasitikėjimo ir savivertės stoka (Robichaud, 2007).

Aukos ima tikėti, kad tikrai turi trūkumų, yra blogi, juokingi, negražūs ir pan. (Girdvainis, 2013). Dėl patyčių išgyventas lėtinis stresas gali nulemti imuninės sistemos susilpnėjimą ir padidėjusį jautrumą įvairioms infekcinėms ligoms. Patyčių aukos dažniau nei kiti jų bendraamžiai turi miego sunkumų, šlapinasi į lovą, skundžiasi galvos ir pilvo, nugaros skausmais.

Taigi, nuolatinį priekabiavimą patiriantys paaugliai pasižymi ne tik emocinės, bet ir fizinės sveikatos sutrikimais (Zaborskis, 2008).

Patyčių aukos gali turėti ir bendravimo sunkumų: sunkiau užmegzti ir palaikyti santykius su bendraamžiais, prisitaikyti prie jų ar jaustis grupėje bei pasitikėti priešinga lytimi (Patyčios bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežastis, forma ir pasekmių diskursas, 2015-02-03). Patyčios formuoja priešišumą mokyklai, todėl atsiranda pravaikštų, nelankoma mokykla (Girdvainis, 2013).

Kartais vaikams, kurie susiduria su nuolatinėmis bendraamžių patyčiomis, kyla minčių apie savižudybę. Targamadžė (2007), nustatė, jog 27 % patyčių aukų išgyveno nusivylimą gyvenimu. Mintys apie savižudybę rodo vaikams kylantį beviltiškumą, negalėjimą išspręsti patyčių situacijų ir didelį pagalbos poreikį (Girdvainis, 2013).

Šinkauskienės (2008), atliktas tyrimas parodė, kad savižudiško polinkio požiūriu pažeidžiamiausios yra agresyvios aukos. Savižudybės rizika joms tris kartus didesnė nei patyčiose nedalyvavusių vaikų, jie buvo planavę ar mėginę nusižudyti. Patyčių aukos turėjo beveik du kartus didesnę galimybę turėti savižudiško polinkio nei patyčių nepatiriantys bendraamžiai.

Išmoktas bejėgiškumas – tai yra dar viena iš pasekmių, kurias sukelia sistemingai patiriamos priekabės. Vaikas, nuolatos patirdamas patyčias ir negalėdamas jų sustabdyti, išmoksta, kad jis yra bejėgis pakeisti situaciją ir dėl to nuleidžia rankas, ir nebesiima jokių veiksmų, kad save apgintų ar surastų sau pagalbos. Būtent dėl išmokto bejėgiškumo gali būti labai sunku padėti vaikui

pasitikėti savimi ir kitais, patikėti tuo, kad įmanoma situaciją pakeisti, kad įmanoma sumažinti patyčias (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Smurtinis reagavimas į skriaudėjus. JAV Slaptųjų tarnybų Grėsmių įvertinimo centro darbuotojai nustatė, kad 2/3 atvejų, kai mokiniai pavartodavo šaunamąjį ginklą mokyklose, yra aukų kerštas savo skriaudėjams. Tai tik dar kartą įrodo, kad vaikai, kenčiantys patyčias, gali jaustis bejėgiai ir imtis pačių drastiškiausių būdų joms nutraukti (Povilaitis Jasiulionė, 2008).

Vaikystėje patirtos patyčios gali būti susijusios su vyresniems kylančiomis elgesio, bendravimo ir emocinėmis problemomis. Olweus (1993), lygindamas dvi vyrų grupes – mokykloje buvusias patyčių aukas ir nepatyrusius patyčių, nustatė, kad asmenims, patyrusiems nuolatinės patyčias 6–9klaseje, pasekmės išnyko (t. y. nustojo jaustis aukomis) tik apie 23 gyvenimo metus.

Remiantis Pellegrini, Long (2002) longitiudinio tyrimo duomenimis, galima konstatuoti, jog mokykloje patyčias patyrę vaikai, būdami suaugę, kentėjo nuo depresijos ir save vertino neigiamai (Patyčios bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežastis, forma ir pasekmių diskursas, 2015-02-03).

Asmenys, vaikystėje patyrę patyčias ir atstūmimą, atskleidžia, kaip dėl to abejojo savo sugebėjimais. Patyčių objektas daug labiau rizikuoja savo gyvenime turėti nerimo problemų, patirti depresiją ir somatinių sutrikimų negu vaikas, su kuriuo bendraamžiai gerai elgėsi (Robichaud, 2007).

Patyčių iniciatoriai taip pat patiria neigiamų savo elgesio pasekmių tiems, kuriems vaikystėje susiformuoja jėga ir dominavimu grįsti socialiniai įgūdžiai, būdami suaugę, siekia valdyti kitus ir tokius netinkamus socialinius įgūdžius perduoda savo vaikams.

Patyčios tarp pradinių klasių mokinių yra pirminė elgesio apraiška, laiduojanti smurtinį elgesį, kai šie bus vyresni (Craig, Pepler, 1999). Nustatytas patyčių ir didesnio polinkio į žalingus įpročius, smurto panaudojimą bei kriminalinį elgesį ryšys. Patyčių iniciatoriai dažnai būna įtraukiami į nusikalstamą veiklą. Olweus (1991) tyrimai parodė, kad 60 % 6–9 klasės patyčių iniciatorių, sulaukę 24 metų amžiaus, jau buvo įvykdė bent vieną kriminalinę veiką ir 40 % iš jų buvo daugiau nei tris kartus areštuoti. Patyčių iniciatoriai dažnai susiduria su bendraamžių atstūmimu, turi didelių mokymosi sunkumų. Tyčiojimasis padidina suicidinių minčių bei didesnę depresijos išgyvenimo tikimybę (Patyčios bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežastis, forma ir pasekmių diskursas, 2015-02-03) (Girdvainis, 2013).

Pasekmės mokyklos psichologiniam klimatui. Patyčių mastas mokykloje gali daryti įtaką moksleivio ir mokytojo saugumo jausmui. Mokykloje, esant dažnomis patyčioms, mokiniai jausis mažiau saugūs, mažiau patenkinti mokyklos gyvenimu. Be to, patyčios veikia visus vaikus – ne tik tuos, kurie įsitraukia į patyčias ar patiria jas, bet ir stebėtojus. Jei mokiniai mato, kad nereaguojama į tyčiojimąsi arba jam netgi pritariama, tuomet formuojasi nuostata, kad toks elgesys

yra tinkamas ir priimtinas. Ilgainiui tokia nuostata gali didinti patyčių mastą ir kurti mažiau saugią atmosferą. Tokioje situacijoje, vertybių sistema tampa labai iškreipta: tolerancija, pagalba kitam, draugiškumas, pagarba tampa nevertinamu elgesiu, o tyčiojimas tampa tokiu elgesiu, kuris leidžia vaikams tapti lyderiais, užimti aukštą statusą klasėje, būti vertinamam ir gerbiamam. Tokia vertybių transformacija turėtų mums kelti didelį susirūpinimą (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Patyčias patiriančio vaiko tėvai taip pat išgyvena didelį skausmą, jie nežino ko griebtis matydami sugniuždytą savo vaiko vaikystę. Jie dažniai susiduria su problemos banalizavimu ir mokyklos atsisakymų imtis priemonių, jei patyčios vyksta pakeliui į mokyklą arba mokykliniame autobuse. Tada jie tik bejėgiškai stebi savo vaiko patiriamus pažeminimus (Robichaud, 2007).

Palyginus su patyčių nepatiriančiais vaikais, patyčių aukos jaučia mažesnę suaugusiųjų paramą ir rečiau gali pasidalyti savo problemomis su tėvais (Patyčios bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežastis, forma ir pasekmių diskursas, 2015-02-03) (Targamadžė, 2007).

Ir tik veikiant apsauginiams veiksniams – tai gali būti šeimos palaikymas, geri socialiniai įgūdžiai, mokytojų parama – galime tikėtis, kad patyčių pasekmės nebus labai skaudžios. Tai, kiek daug neigiamų pasekmių sukels tyčiojimas, labai priklauso nuo suaugusiųjų reakcijos į šį reiškinį, nuo jų palaikymo ir pagalbos. Tai, kad suaugęs žmogus nejaučia didesnių vaikystėje patirtų patyčių pasekmių, visiškai nereiškia, kad patyčios neturi neigiamo poveikio – tai veikiau reiškia to žmogaus psichologinį atsparumą, kuris atsvėrė patyčių keliamą neigiamą efektą.

Patyčių pasekmės skirstomos į pasekmes aukai, skriaudėjui, mokyklos psichologiniam klimatui bei tėvams. Patyčių aukos pasižymi emociniais bei fiziniais sveikatos sutrikimais, bendravimo sunkumais, vaikai pradeda nebelankyti mokyklos, kai vaikai susiduria su nuolatinėmis patyčiomis jiems kylą minčių apie savižudybę, taip pat patyčių aukoms būdingas išmoktas bejėgiškumas, smurtautojas gali iššaukti aukos smurtinį reagavimą į jį. Ilgalaikės pasekmės suaugusiems vaikams – jie kenčia nuo depresijos ir neigiamo savęs vertinimo.

Patyčių iniciatoriai taip pat patiria neigiamų savo elgesio pasekmių tiems, kuriems vaikystėje susiformuoja jėga ir dominavimu grįsti socialiniai įgūdžiai, juos perduoda savo vaikams. Patyčių iniciatoriai dažnai būna įtraukiami į nusikalstamą veiklą, mokykloje, esant dažnoms patyčioms, mokiniai jausis mažiau saugūs, mažiau patenkinti mokyklos gyvenimu, patiriančio vaiko tėvai taip pat išgyvena didelį skausmą.

1.4 Patyčių prevencijos lygiai

Kaip teigia Jovaiša (2007), prevencija (lot. *praevenire* – „pralenkti“) apibrėžia įvairius auklėjimo metodus, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, nesuderinamiems su morale, teisės normomis.

Prevenција – ilgalaikis procesas, kurį reikia pradėti laiku, trumpalaikės priemonės yra neveiksmingos, prevencija yra efektyvi, kai vykdoma nuolatos, o ne vieną kartą ar keletą kartų per metus (Kazmara, 2007).

Pagrindiniai patyčių prevencijos programos tikslai yra: kaip įmanoma labiau sumažinti, idealiu atveju – visiškai panaikinti –egzistuojančias skriaudėjo/skriaudžiamąjį problemas mokykloje ir už jos ribų ir užkirsti kelią naujų problemų atsiradimui (Olweus, 2008).

Prevencijos tikslas – saugi mokykla. Kaip teigia Kligienė (2012), tam, kad mokiniai galėtų mokytis, o mokytojai mokytis, mokykloje pirmiausia turi būti saugu. Saugi mokykla yra tokia, kurioje nėra nei fizinio, nei psichologinio smurto. Mokymuisi tinkamoje aplinkoje mokyklos bendruomenės nariai ne tik jaučiasi saugūs, bet jaučia, kad jais rūpinamasi. Tokioje mokykloje visi mokiniai jaučiasi laukiami, gerbiami ir vertinami. Kiekvienas mokyklos bendruomenės narys jaučiasi savo mokyklos šeimininku. Tokioje mokykloje tarpusavio santykiai grindžiami geranoriškumo, pagarbos, pasitikėjimo, solidarumo, lygiateisiškumo principais. Kur yra geras ir mokymuisi tinkamas mokyklos ir klasės mikroklimatas, ten mokytojai ir mokiniai nori eiti į mokyklą. Prevenција yra tuo veiksmingesnė, kuo su jaunesnio amžiaus vaikais yra dirbama (Kazmara, 2007).

Prevencijos programos, kurios remiasi vaikų galimybėmis, yra veiksmingesnės nei tos, kurios orientuotos į rizikos veiksnius ir sutelkia dėmesį į problemines sritis (Kazmara, 2007). Smurto prevencija taip pat nėra vieno darbuotojo (dažniausiai socialinio pedagogo) atsakomybė. Už smurto prevenciją atsakingi visi: mokiniai, pedagogai, mokyklos administracija, tėvai, kitas mokyklos personalas.

Karmazos (2004), prevencija – tai nepaprastai sudėtingas ir ilgalaikis procesas, kurio rezultatai didžiąja dalimi priklauso nuo jį vykdančiųjų kompetencijos ir pastangų bei jos organizavimo sąlygų. R. Civinskas (2006), išskiria 4 grupes, į kurias turėtų būti nukreiptos prevencinės priemonės, t. y.:

- a) mokytojus, kad jie išmokyti spręsti konfliktus nenaudodami prievartos ir palaikyti discipliną pamokų metu;
- b) vaikus, kad jie nesiburtų į prievartinio elgesio grupes ir išmokyti taikiai spręsti konfliktus;
- c) vaikus aukas, kad jie gebėtų pranešti apie galimą smurtą ir sulauktų tinkamos pagalbos;
- d) tėvus, kad jie nevartotų fizinės prievartos kaip vaikų auklėjimo priemonės.

Kurienė (2007), pabrėžia kitus aspektus, kurie trukdo pasiekti prevencinių programų efektyvumą, t. y. bendruomenė neturi pakankamai žinių ir adekvataus supratimo apie smurto prieš vaikus priežastis bei pasekmes, visuomenėje vis dar labai menkas supratimas apie vaiko emocinio gyvenimo svarbą ir įtaką jo kasdieniniam funkcionavimui bei elgesiui, nėra vieningo požiūrio dėl

smurto (ypač auklėjant vaikus), dažnai specialistai nežino, ką daro kitų profesijų atstovai ir kokios yra jų prevencinio darbo galimybės, t. y. stinga bendradarbiavimo (Kairienė, Ščerbakova, 2008).

Mokslininkas Karmara (2007), išskiria tris prevencijos lygmenis: **pirminė prevencija** – paslaugos, skirtos visai populiacijai siekiant išvengti bet kokių prievartos atvejų; **antrinė prevencija** – paslaugos, skirtos didelės rizikos grupei, siekiant išvengti tolesnio smurto plitimo; **trejetainė prevencija** – paslaugos, skirtos žinomiems smurtautojams arba aukoms, siekiant išvengti naujų incidentų.

Priemonių prieš tyčiojimąsi galima imtis mokyklos, klasės ir individualiu lygmenimis (Olweus, 2008).

Mokyklos lygmens prevencija. Veiklos, vykdomos visos mokyklos lygiu turėtų būti nukreiptos į aiškiausią mokyklos požiūrį į patyčias sukūrimą; mokyklos bendruomenės informavimą apie patyčias, apie mokyklos veiklas, skirtas patyčių masto mažinimui ir visų bendruomenės narių galimybes prisidėti prie patyčių mažinimo; visos mokyklos bendruomenės narių skatinimą nebūti abejingais ir reaguoti į patyčias, stabdyti jas (Jasiulionė, Povilaitis, 2010).

Skriaudėjo/skriaudžiamojo problemų masto įvertinimas konkrečioje mokykloje yra gera patyčių prevencijos programos pradžia (Olweus, 2008). Įvertinimu siekiama sužinoti, kaip dažnai vaikai patiria patyčias, kokiais būdais vaikai tyčiojasi vieni iš kitų, kuriose mokyklos vietose patyčių yra daugiausiai, kokios pagalbos vaikai sulaukia iš suaugusiųjų. Tokį įvertinimą labai naudinga atlikti prieš pradėdant įgyvendinti programą ir pakartotinai įvertinti situaciją praėjus tam tikram (1–2 metams) programos vykdymo laikotarpiui (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Geriau suvokus problemos pobūdį, turint išsamia informaciją, atsiranda daugiau galimybių taikyti įvairias korekcines priemones, būdus, padedančius užtikrinti patyčių prevenciją ugdymo institucijoje (Girdvainis, Posevičienė, 2009).

Vienas iš pagrindinių antipatyčių projekto įgyvendinimo tikslų – visos mokyklos bendruomenės nuostatų prieš patyčias formavimas (Girdvainis, Posevičienė, 2009). Jis turėtų apimti patyčių mokykloje priežasčių aiškinimąsi, mokyklos bendruomenės švietimą patyčių klausimais, tikslų nuorodų, kaip reaguoti į patyčias ir kokius konkrečius veiksmus vykdyti, siekiant užkirsti kelią negatyviems dalykams, nurodymų bei pasiektų rezultatų analizę. Be to, strategija turi būti pristatyta visos mokyklos bendruomenėje (Girdvainis, Posevičienė, 2009).

Mokykla, kuri norėtų sumažinti patyčių mastą mokykloje, turėtų sukurti patyčių mažinimo strategiją, kurioje būtų aiškiai įvardinama, kaip mokykla vertina tyčiojimąsi ir ko mokykla siekia.

Natūralu suformuluoti teigiamus tikslus, kuriuos galima būtų nusakyti taip: pasiekti geresnių santykių tarp bendraamžių mokykloje, sukurti sąlygas, kurios padėtų skriaudžiamiesiems ir skriaudėjams sugyventi, ir sėkmingiau „funkcionuoti“ mokykloje ir už jos ribų (Olweus, 2008).

Įgyvendinant šiuos tikslus mokyklos patyčių prevencijos programoje labai svarbios dvi bendrosios sąlygos: (1) kad suaugusieji mokykloje ir iš dalies namuose suvoktų skriaudėjo/skriaudžiamojo problemų mastą „savo“ mokykloje; (2) kad suaugusieji gana rimtai įsipareigotų ką nors nuveikti padėčiai pagerinti (Olweus, 2008). Svarbu, kad kiekvienas mokyklos bendruomenės narys žinotų, kur gali rasti ir paskaityti mokyklos strategiją, mažinant patyčias (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Patyčių prevencinės programos koordinavimo grupės suformavimui rekomenduotina, kad komandą sudarytų atstovai iš skirtingų mokyklos bendruomenės grupių: administracijos, mokytojų, mokinių, tėvų, taip pat dalyvautų psichologas, socialinis pedagogas (Jasiulionė, Povilaitis, 2010).

Komandos funkcijos būtų koordinuoti veiksmų planą ir vertinti programos rezultatus. Labai svarbu, kad ši komanda reguliariai susitiktų, pavyzdžiui, kartą per mėnesį ir aptartų programos įgyvendinimą, atliktas veiklas ir planuojamus veiksmus (Jasiulionė, Povilaitis, 2010). Šie susitikimai galėtų tapti proga aptarti įvairias mokyklos problemas, pasidalyti patyrimu ir pasimokyti iš vienas kito sėkmių bei nesėkmių. Socialinės aplinkos ugdymo grupės gali tapti svarbiu kovos su patyčiomis mokykloje įrankiu. Jos gali pasidalyti nauja vertinga patirtimi ir prisidėti palaikant mokytojų aktyvumą (Olweus, 2008).

Kairienė, Ščerbakova, (2008) teigia, kad parenkant mokyklai tinkamiausią prevencinę programą reikia įvertinti mokyklos geografinę įvairovę, kultūrinius bei etninius papročius, visuomenės reakciją į smurtą, prevencinės programos palaikymo galimybes mokyklos bendruomenėje, numatyti, kaip turėtų plėtotis prevencinė programa ir kt. Tuomet mokykla atsižvelgdama į savo poreikius iš nemenko prevencinių programų sąrašo gali išsirinkti sau efektyviausią, tinkamiausią prevencinę programą.

Prevencinė priemonė – sklandi priežiūra pertraukų ir pietų metu (Olweus, 2008). Yra pastebima tendencija, kad tyčiojamasi daugiausiai tuomet, kai sumažėja suaugusiųjų priežiūra, pvz.: klasėje ar koridoriuje pertraukų metu. Suaugusiųjų, kurie stebi vaikų bendravimą ir gali sureaguoti į patyčių situaciją, buvimas mažina šio elgesio apraiškas (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Akivaizdu, jog nepakanka paprasto mokytojų ar kitų suaugusiųjų buvimo per pertraukas – jie turi būti pasirengę greitai ir ryžtingai įsikišti, kai imama tyčiotis – taip pat ir tada, kai tik įtariama, jog gali būti tyčiojamasi. Ryžtingas ir nuoseklus suaugusiųjų įsikišimas išreiškia svarbią nuostatą: „Mes netoleruojame patyčių“. Toks įsikišimas ir skriaudėjams, ir kitiems mokiniams, kurie gali įsitraukti į tyčiojimąsi, siunčia aiškų signalą. Suaugusiųjų įsikišimas taip pat reiškia, kad jie stoja galimų skriaudžiamųjų pusėn.

Norint, kad mokinių saugumas padidėtų, prižiūrintys mokytojai turi dalytis informacija apie įvykius pertraukų metu. Mokytojas, pastebėjęs patyčias ar mėginimą tyčiotis, turi ne tik įsikišti, bet ir apie įvykį pranešti mokinių klasės auklėtojui.

Kaip minėta anksčiau, vyresni mokiniai daug tyčiojasi iš jaunesniųjų. Turint tai galvoje, mokyklose galima bandyti sumažinti patyčias specialiai planuojant laiką ir vietą. Pavyzdžiui, jaunesnių ir vyresnių mokinių pertraukos gali vykti skirtingu metu arba žaidimų aikštelę galima padalinti, atskiriant vietą jaunesniems ir vyresniems mokiniams (Olweus, 2008).

Suaugusiųjų informavimo apie vykstančias patyčias galimybių sukūrimas. Mokykla turėtų įvardinti suaugusius asmenis, į kuriuos vaikai, tėvai, mokytojai tiesiogiai, telefonu ar elektroniniu paštu galėtų saugiai kreiptis, norėdami papasakoti apie jų patirtas ar stebėtas patyčias. Tai padėtų mokykloje kurti atvirumo atmosferą, kurioje visi mokyklos bendruomenės nariai gali kreiptis pagalbos ir papasakoti apie patyčias. Dar viena galimybė paskatinti vaikus ir kitus mokyklos bendruomenės narius kalbėti apie patyčias – pakabinti anonimines laiškų dėžutes, kur vaikai galėtų informuoti suaugusius apie patyčias (Jasiulionė, Povilaitis, 2010).

Mokyklos lygmens priemonė – efektyvus reagavimas į patyčias. Visiems mokyklos bendruomenės nariams turi būti aišku, kaip reaguoti į vykstančias patyčias. Jeigu tinkamo ir greito reagavimo į patyčias nėra, gali susidaryti įspūdis, kad toks elgesys priimtinas. Nereaguojant į patyčias yra stiprinama patyčių kultūra ir „tylėjimo“ atmosfera mokykloje. Kiekvienas suaugęs ir mokiniai, pastebėję patyčias, galėtų jas sustabdyti, įvardindami, kad toks elgesys yra nepriimtinas mokykloje. Efektyvus reagavimas turi apimti tokias veiklas: Reagavimą į „čia ir dabar“ vykstančias patyčias; Užsitęsusių patyčių atvejų sprendimą; Pagalbą skriaudžiamiems vaikams ir skriaudėjams; Patyčių atvejų aptarimą su visais situacijos dalyviais (Jasiulionė, Povilaitis, 2010).

Mokyklos lygmens priemonė – bendras tėvų ir mokytojų susirinkimas. Jei ketinama rimtai imtis tyčiojimosi problemos sprendimo, akivaizdu, kad pageidautinas glaudus mokyklos ir šeimų bendradarbiavimas. Bendradarbiavimą galima organizuoti surengiant bendrą visų mokyklos mokinių arba vienos mokinių grupės (pavyzdžiui, jaunesnių klasių mokinių) tėvų susirinkimą. Taip pat tinka sukviesti klasės tėvų susirinkimą. Kitos bendradarbiavimo galimybės – tai individualūs klasės auklėtojo pokalbiai su tėvais ar neformalūs kontaktai su jais telefonu (Olweus, 2008).

Prevencijos priemonės klasės lygmeniu. Kad vaikams, taip pat ir mokytojams, būtų gera būti klasėje, labai svarbu rūpintis psichologiniu klasės klimatu ir vaikų tarpusavio santykiais (Jasiulionė, Povilaitis, 2010).

Į patyčių situacijų sprendimą yra svarbu, o neretai ir būtina įtraukti tėvus (Jasiulionė, Povilaitis, 2010). Dirbant su tėvų grupe, vyksta tėvų informavimas, tam tikrų reikalavimų ir prašymų pateikimas. Klasės auklėtojas stengiasi kuo artimiau pažinti savo ugdytinių šeimas,

pagabendrauti su tėvais. Bendraujant svarbu išklausti tėvus, leisti jiems kalbėti, vadovauti pokalbiui taip, kad tėvai taip pat išsakytų visas savo pretenzijas mokyklai, auklėtojui, mokytojams, mokyklos vadovams.

Problematiškų vaikų tėvai nėra linkę ateiti į susirinkimus, jie apsiriboja telefoniniais pokalbiais arba ateina, tik, kai yra kviečiami asmeniškai. Tokiose šeimose klasės auklėtojas lankosi kartu su socialiniu pedagogu. Kalbant su šiais tėvais reikia pradėti nuo bendrų malonių dalykų, pasidomėti tėvų darbu, bandyti kalbėti apie tėvų nuostatą mokyklos atžvilgiu. Tėvus reikia išklausti ir jokiais būdais negalima kritikuoti ar vertinti. Išklausus galima aptarinėti problemas ar sunkumus, kurie yra susiję su jų vaiku (Jasiulionė, Povilaitis, 2010).

Klasės taisyklių sukūrimas. Kiekvienoje mokykloje yra mokinių elgesio taisyklės, tačiau siūloma susikurti kiekvienos konkrečios klasės taisykles. Svarbu, kad taisyklės būtų neprimestos suaugusiųjų, bet kad vaikai turėtų galimybę patys jas kurti, koreguoti, siūlyti naujas. Be to, visa klasė turi numatyti, kokių bus imamasi priemonių, jei šios klasės taisyklės bus pažeistos (Braslauskienė, Jonutytė, 2005). Taisyklės turi atspindėti vertybes ir principus, kurie įeina į auklėjamąjį mokyklos projektą, kaip antai gerbti save, kitus ir aplinką. Taisyklių efektyvumas priklauso nuo jų paskelbimo ir pritaikymo, kitaip jos lieka tušti žodžiai. Jos turi būti sukurtos taip, kad padėtų vaikams, kuriems sunku laikytis taisyklių. Tarpasmeninių santykių taisyklės palaiko tęstinumą mokykloje, kurioje danai keičiasi darbuotojai (Robichaud, 2007).

Klasės valandėlės – labai įdomus prevencijos įrankis bei kovos su patyčiomis būdas (Robichaud, 2007). Įgyvendinant patyčių prevencijos programą labai svarbu klasėje skirti laiko, kurio metu mokiniai diskutuotų apie tarpusavio santykius. Klasės valandėles galima skirti patyčių reiškiniui aptarti: kas tai yra, kodėl patyčios vyksta, kaip jaučiasi vaikai, iš kurių yra tyčiojamosi. Klasės valandėlėse būtina skatinti mokinius papasakoti apie problemines situacijas, kurias išgyvena mokytojams nematant, nagrinėti problemą grupėje.

Pageidaujamo, draugiško mokinių elgesio atpažinimas ir skatinimas. Jeigu norime, kad vaikai dažniau bendrautų draugiškai, svarbu yra pastebėti ir paskatinti tinkamą elgesį. Būtų gerai pagirti mokinį, kuris užstojo skriaudžiamą vaiką, išdrįso ir sustabdė skriaudėjus. Jeigu tokio teigiamo vaikų elgesio nepastebėsime, tai vaikai mažiau ir stengsis padėti skriaudžiamam vaikui. Taip pat labai svarbu atkreipti dėmesį ir pagirti vaiką už tai, kad jis kreipiasi pagalbos sau ar praneša apie atvejus, kai tyčiojamosi iš kitų vaikų (Pivorienė, Sturlienė, 2005).

Mokytojo elgesio pavyzdys. Sektino pavyzdžio – mokytojo tokio mokytojo užduotis – pateikti apgalvotą tinkamo elgesio ir elgsenos ypatybių modelį, ir pirmiausia tiems mokiniams, kurie pasigenda tokio modelio už mokyklos ribų. Kai kurie iš nedrausmingiausių vaikų nuolat mato agresyviai ir nebrandžiai besielgiančius suaugusiuosius – gali praeiti daug laiko, kol jie supras, jog bendrauti galima ir kitaip (Pivorienė, Sturlienė, 2005).

Mokinių skatinimas bendradarbiauti – gerai mokymosi metu skatinti vaikus bendradarbiauti (Robichaud, 2007). Tai gali būti įvairi veikla, kurios metu vaikai atlieka užduotis ne individualiai, o poromis ar nedidelėmis grupelėmis. Tai padeda mokyti vaikus priimti kitus, įtraukti į veiklą ne tokius populiarius ir ne tokius įsitraukiančius vaikus. Mokinių skatinimas bendradarbiauti mažina atskirų mokinių izoliacijos, atstūmimo galimybę (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Sportinio ar kultūrinio pobūdžio popamokinė veikla yra puikus būdas šiam jausmui ugdyti siekti. Tokių užsiėmimų metu vaikai gali dalintis interesais ir įgūdžiais su kitais mokyklos vaikais ir kartu siekti tikslų bendradarbiavimo (Robichaud, 2007).

Patyčių situacijų aptarimas, laikantis nekaltinančio požiūrio – tai yra toks patyčių situacijos aptarimo būdas, kuriuo siekiama sumažinti patyčių padarytą žalą nukentėjusiam vaikui ir kitiems į jį įsitraukusiems vaikams. Be to, aptariant patyčių situacijas siekiama padėti vaikams pasimokyti iš to, kas įvyko (Povilaitis, Jasiulionė, 2008).

Klasės tėvų ir mokytojų susirinkimai. Skriaudėjo/skriaudžiamojo problemos ir teigiamos klasės aplinkos kūrimas yra natūralios klasės tėvų ir mokytojų susirinkimų temos (Olwous, 2008). Aptariant patyčių apraiškas, natūralu būtų paminėti, ką tėvai, mokytojai ir mokiniai galėtų padaryti, kad jas įveiktų (Olwous, 2008).

Kalbėdami apie šiuos dalykus, tėvai labiau ima domėtis savo vaiko gyvenimu mokykloje ir daugiau sužino apie jį. Tai, žinoma, yra labai teigiama, turint omenyje, jog tikslas yra užmegzti kuo glaudesnę tėvų ir mokyklos bendradarbiavimą (Olweus, 2008). Geri mokyklos ir tėvų santykiai yra viena iš geros mokyklos prielaidų. Sėkmingai dirbančios mokyklos noriai priima tėvų pagalbą ir sąmoningai įtraukia tėvus į organizacijos veiklą. Taip tėvai geriau supranta, kokie yra mokyklos tikslai ir siekiai, ir padeda juos įgyvendinti. Veiksmingas mokyklos bendradarbiavimas su tėvais padeda mokiniams mokytis ir tapti asmenybėmis (Kligienė, 2012).

Mokinių lankymas namuose. Tik apsilankęs namuose, auklėtojas gali turėti geresnį supratimą apie kiekvieną mokinį. Per metus jis turi apsilankyti jei jau ne kiekvienoje, tai bent tose šeimose, kurių tėvai vengia dalyvauti tėvų susirinkimuose. Taip pat po įvykusio konflikto pasitarimas su vaiku jo namuose gali atskleisti visai kitą jo „veidą“. Auklėtojas privalo ne tik lankyti šį mokinį, bet ir įtraukti į popamokinę klasės veiklą (Karmaza ir kt., 2007).

Individualios prevencijos priemonės. Šios priemonės apima pagalbą patyčių aukai bei jo skriaudėjui taip pat turi būti nukreiptas į mokinių socialinių kompetencijų tobulinimą, keičiant jų žinias įgūdžius, požiūrius ar elgesį, taikant interaktyvius mokymo metodus (Girdvainis, Posevičienė, 2009).

Nuo bendraamžių patyčių kenčiantiems vaikams galima padėti įvardijant jiems pagrindines priežastis, dėl kurių jie tampa patyčių objektais. Taip pat numatyti jų elgesio keitimosi tendencijas, siekiant juos apsaugoti nuo patyčių. Be to, labai svarbu, kad patyčių aukos žinotų, kad

incidentų aptarimas su suaugusiais jiems gali būti labai naudingas. Sėkmingai dirbančiose mokyklose dirba specialistai, kurie laiku teikia profesionalią pedagoginę, psichologinę, socialinę pagalbą (Kligienė, 2012).

Rekomenduojama nuo patyčių nukentėjusį vaiką įtraukti į įvairias veiklas, užsiėmimus, kuris turėtų progų daugiau bendrauti su kitais bendraamžiais. Viso to tikslas – vaiko patiriančio patyčias gauti bendraamžių paramą ir palaikymą (Girdvainis, Posevičienė, 2009).

Pokalbiai su skriaudėju. Pagalbos skriaudėjui pagrindinis tikslas – padėti suprasti savo regresyvaus elgesio priežastis, pasekmes kitiems ir koreguoti savo elgesį, mokant jį kitokių, neagresyvių, bendravimo būdų (Girdvainis, Posevičienė, 2009). Pagrindinis poveikio skriaudėjams tikslas – paprasčiausiai priversti liautis tyčiotis. Skriaudėjui leidžiama aiškiai suprasti – mūsų mokykloje/klasėje patyčios yra nepriimtinos ir mes pasirūpinsime, kad jos baigtųsi (Olweus, 2008).

Pagrindinis tikslas bendraujant su vaiku, kuris skriaudžia kitus – padėti jam pakeisti savo elgesį ir mokyti jį kitokių, neagresyvių bendravimo būdų. Būtų naudinga, jei šis vaikas galėtų dalyvauti bendravimo įgūdžių, pykčio valdymo programoje (Povilaitis, Jasiulionė, 2007).

Aptariant patyčių situaciją su skriaudėju yra svarbu: išsiaiškinti, kas nutiko (kaip būtent šis vaikas supranta, kas atsitiko); ramiai apibūdinti vaiko elgesį aiškiais žodžiais įvardijant, kaip vaikas tyčiojosi iš kito; ramiai paaiškinti skriaudėjui, kokį poveikį kitiems vaikams daro toks jo elgesys.

Būtinai pasakyti, kad toks elgesys yra nepriimtinas ir priminti, kokio elgesio iš jo tikimasi. Jei patyčios kartojasi, yra svarbu vaikui paaiškinti tokio elgesio pasekmes, t. y., kad bus sosisiekama su jo tėvais ar pan. (Povilaitis, Jasiulionė, 2007).

Pokalbiai su skriaudžiamuoju. Skriaudžiamas mokinys turi suvokti, kad suaugusieji ir nori, ir gali suteikti jam reikalingą pagalbą (Olweus, 2008). Tam, kad skriaudžiamam mokiniui būtų suteikta tokia apsauga, paprastai reikalingas artimas mokyklos ir mokinio šeimos bendradarbiavimas ir dažnas pasikeitimas informacija (Olweus, 2008).

Kalbantis su patyčias patiriančiu vaiku yra svarbu: aptarti įvykusį tyčiojimosi atvejį; leisti vaikui išsakyti, kas jam nutiko, kaip jis jaučiasi; išreikšti supratimą ir palaikymą, kartu surinkti informaciją apie tai, kas įvyko; drauge su vaiku sudaryti jo saugumo planą: aptarti, kaip vaikas gali išvengti panašių situacijų; numatyti, kaip vaikas galėtų elgtis, jei priekabiavimas vyktų toliau; susitarti, kam vaikas gali papasakoti, jei tyčiojimasis nesiliauja; įtraukti nukentėjusį vaiką į veiklas, užsiėmimus, kur jis turėtų progą daugiau bendrauti su kitais bendraamžiais.

To tikslas – padėti tyčiojimąsi patiriančiam vaikui gauti bendraamžių paramą. Įtraukti į pagalbos teikimą vaikui svarbius, patikimus asmenis: bendraamžius, su kuriais jis draugauja, mokytojus, kuriais jis pasitiki, ar kitus asmenis. Stebėti, kaip vaikui sekasi toliau. Jei reikia

susisiekti su tėvais ir jiems trumpai papasakoti apie įvykusį incidentą ir priemones, kurių ėmėsi mokykla (Povilaitis, Jasiulionienė, 2010).

Pokalbiai su tėvais. Vaikui pradėjus eiti į mokyklą, tėvai įgauna dar vieną svarbią funkciją – jie turi bendradarbiauti su mokyklos darbuotojais, kad užtikrintų vaiko saugumą, gerus mokymosi rezultatus. Mokyklos uždavinys – įtraukti tėvus ne tik į vaiko mokymosi proceso stebėjimą, bet ir į prevencines veiklas, padedančias užtikrinti vaiko gerovę mokykloje. Taigi tėvų įsitraukimas į patyčių prevenciją yra labai svarbus – kartais tai gali nulemti prevencinės veiklos sėkmę. Paprastai tėvai linkę palaikyti priekabiavimo prevencines idėjas, ypač tokias, kurios padeda jų vaikams jaustis saugesniems mokykloje, tačiau neretai būna, kad ir tarp tėvų yra paplitusios klaidingos nuostatos, tėvai mano, jog iš patyčių yra išaugama, kad vaikas turi pats kovoti su skriaudėjais, vietoj to, kad kreiptųsi pagalbos, kad skūstis nederą. Šias nuostatas svarbu keisti siekiant efektyviai vykdyti patyčių prevenciją (Povilaitis, Jasiulionė, 2007).

Mokyklos lygiu patyčių prevencijos priemonės nukreipiamos į tokių nuostatų ir sąlygų sukūrimą kurios sumažina patyčių mastą visoje mokykloje. **Priemonės klasės lygmeniu**, galima apibūdinti taip pat, išskyrus tai, kad tikslinė grupe tampa visa klasė – visi klasės mokiniai. **Individualių priemonių tikslas** – pakeisti atskirų mokinių elgesį ar padėtį. Objektu tampa tie mokiniai, kurie, kaip žinoma ar įtariama, yra įtraukti į patyčias kaip skriaudėjai ar skriaudžiamieji.

1.5 Socialinio pedagogo veikla patyčių prevencijoje

Atviros mokyklos struktūroje atsiranda nauji ugdytojai – socialiniai pedagogai, kurių veikla remiasi socioedukacinės pagalbos asmenybei ir šeimai principu. Socialinis pedagogas dirba su asmeniu (individualus darbas) – vaiku, tėvais ar teisėtai vaiko atstovais, mokytojais ir kitais mokykloje dirbančiais specialistais (Socialinio pedagogo pareigybės instrukcijos, 2001).

Socialiniai pedagogai sujungia grandis tarp profesionalių ugdytojų ir šeimos. Pirmoji mokyklos socialinio pedagogo užduotis suteikti pagalbą tuo atveju, kai socialinės, psichologinės, ekonominės ar kultūrinės kliūtys trukdo šeimoje moksleiviui realizuoti savo potencines galimybes išsilavinimui įgyti, saugiai augti (Leliūgienė, 2003).

Socialinio pedagogo veiklą reglamentuojantys dokumentai: *Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija*, 2001 m., juose reglamentuojamos – socialinio pedagogo teisės bei pareigos, vertybinės nuostatos, kuriomis socialinis pedagogas vadovaujasi savo darbe, socialinio pedagogo veiklos turinys. *Socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai*, 2001 m., juose reglamentuojamos – socialinio pedagogo funkcijos ir veiklos nuostatos, socialinio pedagogo rengimas ir kvalifikacija. *Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai*, 2004 m., juose reglamentuojama – pagalbos teikimo tikslas, uždaviniai, principai, formos rūšys, pagalbos gavėjai teikėjai ir organizavimas, pagalbos finansavimas. *Socialinio pedagogo rengimo standartai*, 2008 m., juose reglamentuojama – profesinės veiklos sritys ir kompetencijos, studijų tikslai (Gedmintienė, 2006).

Socialinis pedagogas, kaip ir visi pedagogai, dirba su žmonėmis ir daro jiems informacinį poveikį, todėl gebėjimas bendrauti su vaikais ir suaugusiais, gebėjimas reikšti savo idėjas taip, kad jomis susidomėtų ir susižavėtų kiti asmenys, yra ugdymo technologijos pagrindas. „Bendraudamas su ugdytiniu ir kitais klientais, socialinis pedagogas savo veikloje remiasi bendradarbiavimo bei pasitikėjimo, vaiko ir jo apsisprendimo palaikymo, vengimo vaiką smerkti, tiesioginės intervencijos, palaikančio vaiko interesus, principais“ (Kvieskinė, 2002, p. 23).

Pagarba adresatui, bendravimas su moksleiviais „jū kalba“, vaiko vidinių išteklių/galių stiprinimas, konfidencialumas, savanoriškumas, objektyvumas, prieigos prie kiekvieno moksleivio paieška (panašiai ir gebėjimas priimti žmogų tokį, koks jis yra) (Majauskienė, 2007).

Kaip teigia Bitinas ir Šidlauskienė (2001), socialinis pedagogas turėtų perimti daugelį aktoriaus, politinio tribūno, advokato, misionieriaus gebėjimų, tačiau visi šie gebėjimai veiksmingi tik su sąlyga, kad socialinis pedagogas geba sukurti ir palaikyti humaniškus, nuoširdžius, atvirus santykius su ugdytiniais, jų tėvais, kitais pedagogais, visuomenės atstovais. Socialiniam pedagogui norint palaikyti artimą ryšį su vaiku būtinos tokios savybės kaip tolerancija, mokėjimas bendrauti,

meilė vaikams ir noras jiems padėti, jautrumas, empatija, nuoširdumas, kantrumas, humaniškumas, kitos (Kašalynienė, 2003).

Taip pat socialinis pedagogas turi išmanyti sistemų teoriją, šeimos vystymosi dinamiką, visuomeninių išteklių tinklus ir ryšius šeima – namai – mokykla – sociumas (Leliūgienė, 2003).

Kvalifikaciniuose reikalavimuose (2001) teigiama, jog bazinį išsilavinimą turintis socialinis pedagogas turi būti įgijęs šių kompetencijų: žinoti pagrindinius vaiko asmenybės vystymosi raidos ypatumus, pedagoginių, psichologinių, biologinių, socialinių, kultūrinių veiksmų poveikio individo raidai mechanizmus; socialines, humanistines, kognityvines, psichodinamines ir kitas išmokymo teorijas; individualaus elgesio grupėje formavimo bei formavimosi mechanizmus; pagrindines socialines intervencijos teorijas ir metodus; įvairaus amžiaus vaikų asmenybės pažinimo, tyrimo būdus ir metodus; šiuolaikinės socialinės makro ir mikroaplinkos ypatumus, jos raidos tendencijas (politines, ekonomines, demografines, kultūrinės ir t. t.); vaiko teisių apsaugos socialinius, teisinius ir organizacinius pagrindus; socialinių paslaugų, įvairios specializuotos pagalbos teikimo vaikui ir jo šeimai sistemą; socialinio ugdymo ypatumus įvairiomis socialinio ugdymo sąlygomis (mokykloje, šeimoje, globos institucijoje ir t. t.); socialinio pedagogo veiklos ypatumus, reikalavimus.

Socialinis pedagogas dirba su vaikais, priklausomais nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, patiriančiais seksualinį ir fizinį išnaudojimą, vykdo saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocinių ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas (Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija, 2001). Taip pat socialinis pedagogas dirba ir su vaikais patiriančius patyčias mokykloje.

Taigi, aptarsime, kokias veiklas pasitelkia socialinis pedagogas dirbdamas su vaikais, kurie patiria patyčias ar patys tyčiojasi iš kitų. Socialinis pedagogas, sprenddamas vaikų agresyvumo problemą, turėtų savo veiklą vykdyti keliomis kryptimis, pirmoji iš veiklų tai – pagalba agresyviai besielgiančiam vaikui ir agresoriaus aukai. Socialinis pedagogas norėdamas pradėti pagalbos procesą vaikui pirmiausiai išsiaiškinti, kiek vaiko problema apsunkina socializacijos procesą ir integraciją į visuomenę, kiek laiko egzistuoja problema ir kaip pats vaikas suvokia savo problemą ir jos atsiradimo priežastis (Vosylienė, 2009). Taip pat, situacijos įvertinimo etape labai svarbu surinkti kuo daugiau informacijos apie vaiką: tai informacija apie vaiko santykius tiek su kitais vaikais, tiek su suaugusiais šeimoje, mokykloje bendruomenėje. Itin daug vertingos informacijos galėtų pateikti pedagogai, klasės auklėtojai apie vaiko situaciją tiek formalioje, tiek neformalioje aplinkoje.

Socialinis pedagogas talkina organizuojant ugdymo procesą, padėdami suprasti, kaip vyksta ugdytinio psichosocialinis vystymas ir kokią įtaką ugdymo procesui turi šeima, bendruomenė, kultūra (Kvieskinė, 2002).

Būtina taikyti kuo daugiau įvertinimo metodų: anketinę apklausą, interviu su pedagogais, tėvais, mokiniais (Baranauskienė, 2005). Svarbu individualiai dirbant su moksleiviai, norint gauti informacijos apie vaiko problemas, socialiniu pedagogui užmegzti ir palaikyti artimą ryšį su vaiku, taip įgyjant vaiko pasitikėjimą, padėti vaikui atsiversti ir išsakyti (Kašalynienė, 2003).

Užmezgus ryšį su vaiku stengiamasi jį dėmesingai išklausti: sužinoti apie sunkumus, rūpesčius, problemas, jausmus. Čia svarbus socialinio pedagogo nuoširdumas, empatiškumas, rūpestingumas, apgalvotais klausimais skatinti vaiką giliau tyrinėti savo problemas, fiksuoti jausmus. Problemiški vaikai yra linkę niekuo nepasitikėti, tačiau darbuotojui labai svarbu suprasti pasipriešinimą ir reaguoti į protestą (Vosylienė, 2009).

Problemos pobūdžio nustatymas – socialinio pedagogo tikslas šiame etape – išnagrinėti pagrindines priežastis ir apibrėžti problemos pobūdį (Baranauskienė, 2005).

Programos tikslų nustatymas (veiklos planavimas). Kai socialinis pedagogas nustato pagrindinės agresijos priežastis, galima formuluoti programos tikslus (Baranauskienė, 2005).

Aptariamos galimos problemos sprendimo alternatyvos, kurias vaikas įvardija, kaip tinkamiausias ir realias. Socialinis pedagogas siekiama paskatinti vaikus keisti savo gyvenimą, padėti patiems spręsti savo problemas paaiškinti vaikui, kad jis turi padėti sau pats padėti vaikui suvokti, jog jis savaime yra vertybė ir pats yra pajėgus kurti savo gyvenimą, įdiegti vaikui savikontrolę (Kašalynienė, 2003). Tokio pobūdžio aptarimas ir įvardijimas motyvuoja vaiką bendradarbiauti.

Nustatomos sprendimo galimybės – informacijos, finansinės ar socialinės paramos suteikimas, įgūdžių formavimas, emocinės įtampos sumažinimas, savo jausmų suvokimas, vaiko savigarbos kėlimas, situacijos keitimas ar ugdytinio asmenybės ir gyvenimo pokyčių, kuriais jis būtų patenkintas, galimybės parodymas. Naudinga aptarti ir ilgalaikius tikslus siekiant pozityvaus pokyčio (Vosylienė, 2009; Baranauskienė, 2005).

Tikslus formuluoti geriausia pasitelkus į pagalbą psichologą, pedagogus ar kitus specialistus. „Svarbus socialinės pedagogikos aspektas yra komandinis darbas“ (Jovaiša, Gurskienė, 2010, psl. 4).

Taip pat labai svarbus socialinio pedagogo bendradarbiavimas su mokyklos bei kitais specialistais ir institucijomis darančioms poveikį vaiko ugdymui. Socialinių pedagoginių problemų sprendimui socialinis pedagogas užmezga ryšius su vietos bendruomenių (savivaldos, konfesinių, visuomeninių ir kitų) vadovais, konsultuojasi su bendruomenės atstovais, kurie rūpinasi vaikų problemomis, renka ir platina informaciją apie ugdymo situaciją bendruomenėje (Gulbinas, 2011).

Socialinis pedagogas bendradarbiaudamas su vietos organizacijomis atlieka koordinacinę veiklą – vykdydami koordinacinę funkciją socialiniai pedagogai siunčia moksleivius ir jų tėvus

pas kitus specialistus ar į tarnybas, konsultuojasi su mokykloje dirbančiais specialistais ir vaikų teisių apsaugos, nepilnamečių reikalų inspektorais, pedagoginių–psichologinių centrų ir kitų įstaigų darbuotojais (Leliūgienė, Uldinskaitė, 2000).

Socialinis pedagogas turi glaudžiai bendradarbiauti su pedagogais, nes pastarieji yra vaiko kasdieninio gyvenimo stebėtojai ir aktyvūs dalyviai, o vykdant vaikų agresyvumo prevenciją, svarbus yra socialinio pedagogo bendradarbiavimas su mokyklos administracija, nes socialinis pedagogas tik tuomet yra pajėgus projektuoti savo veiklą, kai mokyklos vadovai pripažįsta mokykloje egzistuojančias problemas, domisi mokyklos poreikiais (Baranauskienė, 2005).

Pagaliau, savo veiklą socialinis pedagogas skiria tam, kad mokykloje susiformuotų pozityvus socialinis psichologinis klimatas, tai yra pedagogų ir moksleivių bendruomenė susitelktų socialiai reikšmingų vertybių pagrindu. Pagrindinė socialinio ugdymo ypatybė – mikrosociumo galimybių panaudojimas mokinių auklėjimui (Gulbinas, 2011), tačiau svarbiausia tai, kad socialinis pedagogas rūpinasi ugdymui palankios socialinės bei gamtinės aplinkos tobulinimu, visokeriopos vaikų veiklos mikrosociume organizavimu. Socialinis pedagogas, kaip geras vadybininkas ir savo veikloje turi skirti daug dėmesio pedagoginiam bendravimui. Jis ugdymo ir kitose vaikų institucijose yra pagrindinis socializacijos proceso koordinatorius ir veikėjas (Gulbinas, 2011).

Organizaciniai gebėjimai, kurie skirstomi į gebėjimus sukurti veiklos sistemą ir gebėjimus parinkti bei sutelkti vykdytojus, yra bene svarbiausi socialinio pedagogo veiklos struktūroje. (Bitinas, Šidlauskienė, 2001). Organizuodamas ir koordinuodamas mikrosociumo veiklą socialinis pedagogas atlieka vadybininko funkciją (Leliūgienė, Uldinskaitė, 2000). Svarbu, kad mokyklos ir sociumas vardan vaikų ir šeimos būtų vieningi (Gulbinas, 2011).

Veikla. Šiuo etapu nuosekliai realizuojamos problemos sprendimo planas, visi veiksniai siejami su galutiniu tikslu. Veiklos sėkmė lemia ne tik abipusis pasitikėjimas, tinkamas mikroklimatas ir tikėjimas teigiamu rezultatu, svarbu ir nuoseklumas sprendžiant problemą (pavyzdžiui, šalinant netinkamą elgesį), tinkamai parinktas (elgesio korekcijos modelis). Socialinis pedagogas vaikui, kuris yra patyčių iniciatorius reiktų ugdyti empatijos jausmą. Kuo labiau vaikams pavyksta įsijausti į kito jausmus, tuo labiau vystosi jų jautrumas. Galiausiai socialinių įgūdžių lavinimas gali apimti didžiąją dalį darbo su vaiku–žemintoju (Robichaud, 2007).

Soc. pedagogas vaikui, kuris patiria patyčias turi padėti vaikui įvertinti savo gerąsias savo savybes, nekreipti dėmesio į savo skirtumą ar skirtumus, ieškoti daugiau panašumų su kitais ir išmokti atsipalaiduoti, einant prie patinkančio vaiko. Kai vienišas vaikas ims mažiau bijoti prieiti prie kitų, jis galės bandyti susirasti draugų.

Lavinami socialiniai įgūdžiai, pavyzdžiui: mokėti išreikšti savo poreikius ir interesus norint dalyvauti kokioje nors veikloje, mokėti paprašyti draugo arba draugės telefono numerio. Padėti vaikui aukai nugalėti baimę ir vienatvę yra intervencijos raktas (Robichaud, 2007).

Reikėtų pažymėti, kad „užduotis“ individualaus darbo su vaikais, kurie patiria ar skatina patyčias yra tikslingas veiksmas, kuriuo siekiama tam tikrų pokyčių arba poveikio ugdytiniui, pavyzdžiui, paaiškinti blogų poelgių padarinius, sprendimų priėmimo padėti suvokti santykius su svarbiais žmonėmis mokyti įvairių įgūdžių, problemų sprendimo kūrybinio ir kritinio mąstymo savęs pažinimo, atsakomybės už savo ateitį prisiėmimo, streso įveikimo, bendravimo. Paminėti ir keli gan platūs, abstraktūs tikslai – „padėti socializuotis visuomenėje“ arba „pažinti tiesą, suteikti viltį, atgaivinti pasitikėjimą gėrio schema, paaiškinti vaikui jo poelgių padarinius“ (Kašalynienė, 2003; Gedmintienė, 2006).

Nuoseklus gyvenimo įgūdžių lavinimas, padeda vaikams geriau suprasti jiems iškylančias problemas, įvertinti teigiamus ir neigiamus problemos sprendimo aspektus, moko prisiimti atsakomybę darant sprendimus, ugdo jų psichologinį atsparumą. Užsiėmimų metu siekiama skatinti vaikų saviraišką, pasitikėjimą savimi, informantė socialinė pedagogė mano, kad labai padeda įvairūs paskatinimai, padaršiniai, objektyvus elgesio vertinimas (Gedmintienė, 2006). Šiuo atveju socialinis pedagogas naudoja socialinio ugdytojo veiklą.

Taip pat socialinio pedagogo paskirtis – būti vaiko advokatu visuose kritinėse situacijose (Kvieskinė, 2002). Socialinė pedagogika grindžiama vaiko teisių plačiausia prasme supratimu, kurios neapsiriboja teisiniu ar praktiniu šių teisių traktavimu (Jovaiša, Gurskienė, 2012). koordinavimo funkciją nukreipti vaiką, jei pagalbos neįmanoma suteikti mokykloje, arba suburia mokykloje dirbančius specialistus į Vaiko gerovės komandą siekiant suteikti vaikui kompleksinę pagalbą (Gedmintienė, 2006). Socialinis darbuotojas dirbdamas su vaiku individualiai taip pat atlieka konsultanto veiklą (Jovaiša, Gurskienė, 2012).

Taip pat viena iš socialinio pedagogo veiklų yra laisvalaikio organizavimas. Kaip teigia Mockevičienė (2002), neužimti vaikai padaro daugiau teisės pažeidimų, nusikalsta, dažniau patenka į teisėtvarkos institucijų akiratį, todėl galima teigti, kad vaikų neužimtumas yra padidintos rizikos veiksnys. Taip pat neužimti vaikai iš nuobodulio įsitraukia į patyčias. Socialinis pedagogas gali organizuoti – papildomojo ugdymo užsiėmimai po pamokų mokykloje, būrelius ir ratelius vaikų klubuose, moksleivių kūrybos namuose, centruose ir rūmuose, kitose papildomojo ugdymo institucijose. Papildomojo ugdymo institucijose ir mokykloje organizuojamas laisvalaikis taip pat yra orientuotas į gabius moksleivius, kurie motyvuotai siekia gilinti pamokų metu įgytas žinias arba tobulinti konkrečius intelektualius, kūrybinius ir sportinius gebėjimus.

Socialinio pedagogo individualaus darbo su agresyviais vaikais sėkmės priežastys: geras profesinis socialinio pedagogo pasirengimas; nuodugniai surinkta informacija apie vaiką,

padedanti išskirti agresyvumo priežastis; darbo planavimas; prevencinio darbo organizavimas; abipusiu pasitikėjimu grįstas bendradarbiavimas su vaiku; atviras bendravimas su vaiku; tiksliai surinkta informacija apie vaiką; priežasčių, sukėlusių vaiko agresyvų elgesį, įvardijamas; komandos problemai spręsti sukuriams (Baranauskienė, 2005).

Pagalba tėvams. Svarbi socialinio pedagogo darbo kryptis yra pagalba tėvams. „Šią funkciją socialinis pedagogas atlieka visų pirma bendradarbiaudamas su klasių auklėtojais, pradinių klasių mokytojais, mokyklos ir klasių tėvų komitetais, mokyklos taryba“ (Bronislovas, Šidlauskienė, 2001, p. 3). Darbe su tėvais taip pat išryškėja komandinio darbo svarba. Norint paskirstyti kiekvienam šeimos nariui dėmesį reikia dirbti komandoje (Leliūgienė, 2003).

Bendradarbiavimas su vaiko šeima pedagogo darbe užima svarbią vietą ugdant ir socializuojant asmenybę, šis bendradarbiavimas gerina mokyklos ryšį su tėvais. Vaiko gyvenamoji aplinka turėtų būti suvokiama kaip svarbus išteklius, kuriuo reikia remtis sprendžiant vaiko ugdymo ir elgesio problemas: socialiniai pedagogai turėtų būti skatinami šiais ištekliais pasinaudoti“ (Jovaiša, Gurskienė, 2010, psl. 5). Socialinis pedagogas susiduria su daugeliu šeimų, kurių vidinius išteklius intervencijos būdų reiktų koreguoti. Tai socialiniai rizikai priklausančios šeimos, netinkamą vaiko auklėjimą pasirinkusios šeimos, nepilnos šeimos. Tokiose šeimose yra daug problemų, kurios daro įtaką vaikų tapimui patyčių aukomis ar skriaudėjais.

Sprendžiant socialinės rizikos šeimos problemas ir darnių šeimų problemas socialinis pedagogas atlieka edukatoriaus (šviečiamoji funkcija) – padeda tėvams aktyviai dalyvauti ugdant savo vaikus, geriau suvokti savo vaikų socialinius ir emocinius poreikius.

Edukacinė pagalba nukreipta tėvų pedagoginės kultūros formavimui, t. y. aptariami ir sprendžiami tokie klausimai kaip tėvų vaidmuo formuojant adekvačius vaikų santykius su bendraamžiais, įvairūs metodai auklėjant „sunkius“ vaikus bei paauglius, vaikų auklėjimo ypatumai atsižvelgiant į jų lytį, pozityvių santykių tarp vaikų ir suaugusių vystymo svarba, teisinga paskatinimų ir bausmių sistema, dažniausios tėvų klaidos auklėjant savo vaikus, vaiko darbų, mokymosi, poilsio bei pramogų organizavimas ir planavimas.

Tuo siekiama šeimos sustiprinimo ir efektyvesnio ugdomosios funkcijos realizavimo jos realizavimo. Tėvų pareiga, meilė ir dėmesys – tai pagrindinės šeimos gyvenimo sferos, kuriose realizuojama edukacinė funkcija. Aktyvi veikla šiose srityse tėvams suteikia galimybę efektyviai paveikti savo atžalas (Leliūgienė, 2003). Dirbant su socialinės rizikos šeimomis dėmesys kreipiamas į apsaugos, meilės jausmus, geros aplinkos sudarymą, tarpusavio ryšių stiprinimą (Leliūginė, 2003).

Svarbiausia, kad siekiant bendradarbiauti su tėvais nuolat informuoti juos apie vaikų problemos ugdymo institucijoje, tai atlikdamas socialinis pedagogas atlieka informatoriaus funkciją.

Dirbant su agresyvių vaikų tėvais socialinis pedagogas taip pat taiko šias darbo formas: individualūs pokalbiai, konsultacijos, bendri susitikimai, dalyvavimas mokyklos renginiuose, bendra veikla su vaikais, savitarpio grupių formavimas, projektinė veikla (Baranauskienė, 2005).

Socialinio pedagogo darbas su šeima problemiškas, nes šeima susidūrusi su vaiko problemomis, dažnai tuo pat metu siekia paramos, ir priešinasi jai. Dažnai susiduriama su priešingomis, kliudančiomis teikti vaikui pagalbą tėvų nuostatomis, kai šie neigia agresyvaus elgesio ir šeimos problemų sąsajas, vengia vaiko konsultavimą padaryti visos šeimos konsultavimu, nenori keisti savo gyvenimo ir bendravimo su vaiku stiliaus. Nesusilpninus šio pasipriešinimo sunku ar net neįmanoma pažinti šeimos santykių ir juos koreguoti taip, kad būtų įveiktos vaiko agresyvumo problemos (Baranauskienė, 2005).

Didelį vaidmenį šeimų socialiniam įgalinimui turi konsultacinio pobūdžio pokalbiai, kurie dažniausiai reikalingi normalioms šeimoms, susidūrus su sunkumais sprendžiant gyvenimiškus klausimus (Leliūgienė, 2003). Socialinio pedagogo paramą šeimai laikyti sėkminga tada, kai pavyksta įveikti iškilusį pavojų, psichologinę priklausomybę, psichologinį diskomfortą ar kitas krizines situacijas. Kai formuojasi naujas supratimas ir požiūris į turimas problemas, stiprėja ir šeimos narių adaptacijos sugebėjimai (Leliūgienė, 2003).

Socialinis pedagogas savo veikloje dažniausiai atlieka koordinacinę, organizacinę, vadybinę, advokato, konsultanto veiklas. Renka socialinius duomenis apie vaiką, kuris susidūrė su patyčių problema, tai darydamas bendradarbiauja su kitais mokyklos komandos nariais, daugiausiai apie vaiko problemas gali suteikti klasės auklėtojas. Sudaro pagalbos planą, iškelia tikslus kartu su vaiku numato kokias veiklas vykdys. Taip pat sprenddamas patyčių atvejus bendradarbiauja su vietos bendruomenės organizacijomis, teikia pagalbą vaikų tėvams.

2. PATYČIŲ PREVENCIJOS ĮGYVENDINIMO SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VERTINIMU: EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

2.1. TYRIMO METODOLOGIJA IR METODAI

Empirinis tyrimas atliktas tokiose Lietuvos mokyklose: vidurinėse, pagrindinėse mokyklose, gimnazijose, progimnazijose ir pradinėse mokyklose. Šiaulių miesto ir Šiaulių apskrities, Kauno miesto ir Kauno apskrities, Telšių miesto ir Telšių apskrities, Tauragės miesto ir Tauragės apskrities, Panevėžio miesto ir Panevėžio apskrities Utenos miesto ir Utenos apskrities Vilniaus miesto ir Vilniaus apskrities, Alytaus miesto ir Alytaus apskrities, Klaipėdos miesto ir Klaipėdos apskrities, Marijampolės miesto ir Marijampolės apskrities.

Iš viso buvo išsiusti 764 laišakai mokykloms. Iš jų grįžo 126 anketos. Generalinė imtis – 278 socialiniai pedagogai. Visos Lietuvos imtis pasirinkta todėl, kad buvo siekiama surinkti kuo daugiau tiriamųjų. Kuo didesnė imtis, tuo geriau ji atspindi populiacijai būdingus požymius, tuo patikimesni tyrimo duomenys (Kaffemanienė, 2006). Tiriamiesiems atrinkti naudota atsitiktinė atranka – kai kiekvienas asmuo (ar grupė) turi vienodas galimybes patekti į ją, nepriklausomai nuo savo individualių savybių ar skirtumų (Luobikuienė, 2002). Empirinis tyrimas atliktas 2015 metų balandžio 7–12 dienomis.

Socialiniams pedagogams buvo išsiusti elektroniniai laišakai su nuoroda į <http://goo.gl/forms/yvxn31Vqn>, kurioje buvo patalpinta tyrimo anketa (žiūrėti į 1 priedą).

Norint sužinoti visos Lietuvos socialinių pedagogų skaičių mokyklose, buvo kreiptasi į Lietuvos švietimo ir mokslo ministeriją adresu: aurimas.pokvytis@itc.smm.lt. Elektroninė anketa buvo pasirinkta todėl, kad su ja lengviau apklausti po visą Lietuvą dirbančius socialinius pedagogus bei apdoroti surinktus duomenis.

Demografiniams tiriamųjų rodikliams nustatyti naudotos šio darbo autorės sudaryta demografinių rodiklių anketa (žiūrėti į 4 priedą). Tiriamųjų buvo klausima apie jų lytį, amžių, pedagoginį darbo stažą.

Patyčių prevencijos galimybių nustatymui naudota šio darbo autorės sudaryta anketa, kurią sudaro 20 klausimų, 16 iš jų – uždaro tipo (tiriamieji turėjo pasirinkti atsakymo variantą iš „*Sutinku*“, „*Abejoju*“, „*Nesutinku*“ arba „*Niekada*“, „*Dažnai*“, „*Retai*“). Uždariems klausimams naudota ranginė skalė (Kardelis, 2002) ir 4 atviro tipo klausimai (tyrimo dalyviai turėjo galimybę parašyti savo nuomonę raštu (žr. į 1 priedą)). Atviri klausimai respondentui suteikia galimybę savarankiškai formuluoti atsakymą, kuris atspindi jo stilių, informuotumą, kalbą ir kt. (Luobikienė, 2002). Tyrimo instrumentui pagrįsti, atlikta tyrimo objekto operacionalizacija (žr. į 2 priedą). Prieš

sudarant anketą, buvo atliktas apžvalginis tyrimas, apklausiant socialinį pedagogą apie socialinio pedagogo vaidmenį patyčių prevencijoje ir patyčių prevencijos įgyvendinimą mokykloje.

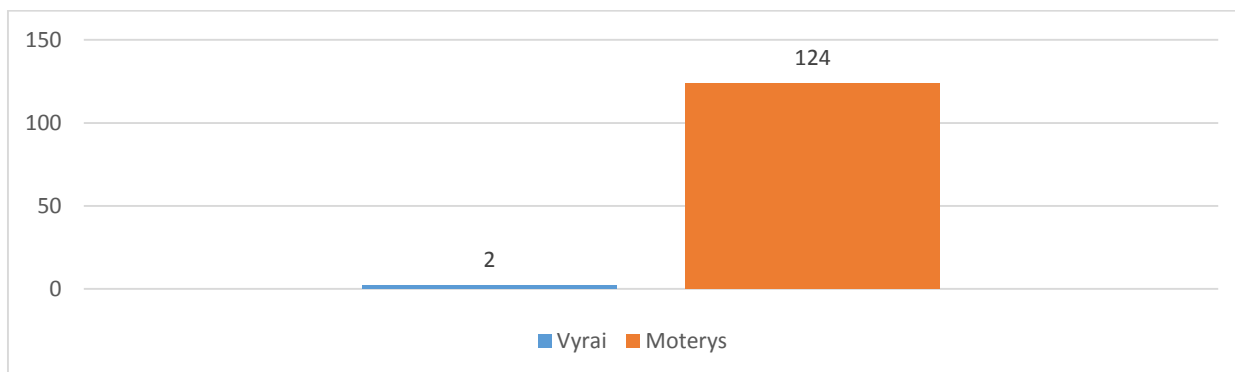
Duomenų apdorojimo metodai

Statistinės analizės metodai: duomenų apdorojimui naudotas SPSS (Statistical Package for Social Science) 17.0 versijos statistinės analizės paketas. Rezultatai pavaizduoti naudojant Microsoft Word ir Excel (2013) programas. Atviri klausimai analizuoti *content* analizės būdu.

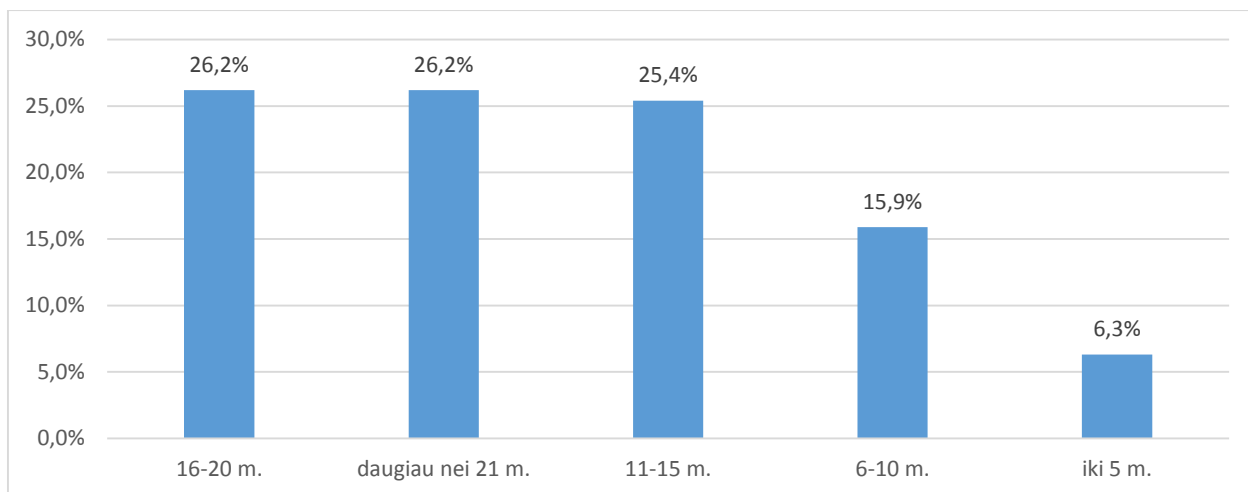
Apskaičiuotas Wilcoxon'o testas. Prieš skaičiuojant Wilcoxon'o testą buvo apskaičiuota, koks yra kintamųjų skirstinių normalumas. Jeigu gautoje lentelėje *Sig.* reikšmė yra *didesnė* negu 0,05, tuomet daroma prielaida, jog skirstinys yra normalusis, priešingu atveju teigiama, kad normalumo prielaida yra pažeista (Pukėnas, 2009). Buvo gauta, kad skirstinių normalumo prielaida yra pažeista, todėl buvo skaičiuojamas Wilcoxon'o testas, kuriam būtini ranginiai kintamieji. Atviri klausimai apdoroti *content* analizės būdu. Tai metodas skirtas reziumuoti reikšmingus kiekybinius duomenis (Luobikinė, 2002).

2.1.1 Tiriamųjų demografiniai rodikliai

Kaip matyti 2 paveiksle, tyrime dalyvavo 126 respondentai – 124 moterys ir 2 vyrai. Tad net 97,5 % visų anketos respondentų – moterys.



2 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį



3 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo stažą, %

Daugiausiai socialinių pedagogų buvo su 16–20 ir daugiau nei 21 metų darbo stažu. Mažiausiai – su iki 5 m. darbo stažu (žiūrėti į 3 pav.). Iš gautų rezultatų galima teigti, jog dauguma tyrime dalyvavusių respondentų socialiniais pedagogais dirba ilgą laiką tarpą ir turi ilgalaikę darbo patirtį.

1. lentelė

Tiriamųjų amžius

Tiriamųjų amžius
Vidurkis (angl.: Mean) – 40,50
Minimumas (angl.: Minimum) – 23
Maksimumas (angl.: Maksimum) – 62

Kaip matyti iš 1 lentelės, tyrime dalyvavusių tiriamųjų amžiaus vidurkis – 40,50 metai. Vyriausiam anketos respondentui(-ei) – 62, jauniausiam(-ai) – 23 metai.

2.2 Empirinio tyrimo rezultatai analizė ir interpretacija

2.2.1 Mokyklos lygmens patyčių prevencijos įgyvendinimas

Siekiant įvertinti patyčių prevencijos įgyvendinimą mokyklos lygmenyje, pirmiausia tiriamųjų buvo klausiama apie jų mokyklos patyčių prevencijos strategijos visišką įgyvendinimą.

Buvo prašoma nurodyti esamą situaciją mokykloje ir situaciją, kuri, anot socialinių pedagogų turėtų būti (žr. 1 priedas). Rezultatai buvo skaičiuojami naudojant Wilcoxon'o testą. Gauti rezultatai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Mokyklos lygmens patyčių prevencijos įgyvendinimas (N=126)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypis ¹	Reikšmingumo lygmuo
1.	Mokykloje yra diegiamos patyčių mažinimo programos.	Esama situacija mokykloje	2,75	0,669	0,166
		Situacija turėtų būti tokia	2,83	0,567	
2.	Įgyvendinama patyčių netoleravimo politika.	Esama situacija mokykloje	2,78	0,631	0,001
		Situacija turėtų būti tokia	2,97	0,251	
3.	Gera estetinė ir fizinė aplinka	Esama situacija mokykloje	2,67	0,748	0,000
		Situacija turėtų būti tokia	2,92	0,392	
4.	Palaikomi ryšiai su švietimo ir kitomis bendruomenės organizacijomis.	Esama situacija mokykloje	2,92	0,392	0,083
		Situacija turėtų būti tokia	2,97	0,251	
5.	Mokyklos bendruomenėje rodomas gero elgesio pavyzdys.	Esama situacija mokykloje	2,78	0,631	0,001
		Situacija turėtų būti tokia	2,95	0,306	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, anot tiriamųjų, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti šiose srityse: įgyvendinama patyčių netoleravimo politika ($p=0,001$, $p<0,05$); gera estetinė ir fizinė aplinka ($p=0,000$, $p<0,05$); mokyklos bendruomenėje rodomas gero elgesio pavyzdys ($p=0,001$, $p<0,05$) (žr. į 2 lentelę).

Iš tyrimo rezultatų matome, ir iš pateiktų vidurkių skirtumų (žr. į 2 lentelę), kad patyčių prevencijos sričių vykdymas labiau atitinka socialinių pedagogų lūkesčius, tačiau jos yra taip pat tobulintinos – įgyvendinama patyčių netoleravimo politika; gera estetinė ir fizinė aplinka; mokyklos bendruomenėje rodomas gero elgesio pavyzdys. Kaip teigia Trakinckienė (2005), vaikai rinksis nesmutinius konflikto sprendimo būdus, jei bendruomenė, kurioje jie gyvena, rodo tokius kalbėjimo ir elgesio pavyzdžius, kurie skatina kontroliuoti emocijas ir taikiai spręsti konfliktus.

¹ Standartinis nuokrypis

Taigi, labai svarbi sritis mokykloje yra mokyklos bendruomenės gero elgesio pavyzdys. Kaip rodo ir šis tyrimas, mokykloje ši sritis yra vertinama aukštesniais įvertinimais nei kitos išvardintos sritys (žr. į 4 priedą).

Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp esamos ir turinčios būti situacijų mokykloje vertinant patyčių mažinimo programų diegimą mokykloje ($p=0,166$, $p>0,05$) bei vertinant ryšių su švietimo ir kitomis bendruomenės organizacijomis palaikymą ($p=0,083$, $p>0,05$) nenustatyta.

Siekiant įvertinti patyčių prevencijos įgyvendinimą mokyklos lygmenyje, tiriamųjų buvo prašoma įvardinti, kaip jų mokykloje atliekamas patyčių mažinimo įvertinimas. Duomenys buvo apdorojami naudojant Wilcoxon'o testą (žr. į 3 lentelę).

3 lentelė

Patyčių mažinimo mokykloje įvertinimas (N=125)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypis	Reikšmingumo lygmuo
1.	Įvertinimo duomenys renkami iš įvairių šaltinių (prisideda visa bendruomenė).	Esama situacija mokykloje	2,33	0,948	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,81	0,592	
2.	Skriaudžiamąjį/skriaudėję mastą mokykloje pristatomas tėvams.	Esama situacija mokykloje	2,22	0,980	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,60	0,803	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, tiriamųjų nuomone, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti abiejose tirtose srityse: įvertinimo duomenys renkami iš įvairių šaltinių (prisideda visa bendruomenė) ($p=0,000$, $p<0,05$) ir skriaudžiamąjį/skriaudėję mastą mokykloje pristatomas tėvams ($p=0,000$, $p<0,05$). Abiejų teiginių atveju, aukštesniais įvertinimais yra įvertinta turinti būti nei esama situacija mokykloje. Vadinas, socialiniai pedagogai mano, kad įvertinimo duomenis reiktų rinkti iš įvairių šaltinių (turėtų prisidėti visa bendruomenė) – šioje srityse išryškėjo didesni vidurkių skirtumai tarp norimos ir esamos situacijos (žr. į 3 lentelę). Todėl galima teigti, kad šių sričių vykdymas mokykloje neatitinka socialinių pedagogų lūkesčių.

Iš tyrimo rezultatų matome, kad patyčių prevencijos srities vykdymas labiau atitinka socialinių pedagogų lūkesčius, tačiau ji yra taip pat tobulintina – skriaudžiamąjį/skriaudėję mastą mokykloje turėtų būti pristatomas tėvams dažniau, turėtų būti vykdoma aktyviau, nei tai daroma dabar.

Kaip teigia Trakinckienė (2005), klausimus reikia pateikti visos mokyklos bendruomenės grupėms, kad būtų galima palyginti atsakymus, nustatyti ir išanalizuoti skirtumus. Tai leidžia sudaryti tikslesnius planus. Taigi, jeigu duomenys yra renkami iš įvairių mokyklos šaltinių galima

susidaryti platesnį vaizdą apie patyčių prevencijos rezultatus, planuojamus veiksmus. Ši sritis mokykloje atliekama mažiau efektyviai nei kitos sritys.

Socialinių pedagogų buvo klausama, kokia yra ir kokia turėtų būti patyčių mažinimo strategija jų mokykloje. Duomenų analizei buvo naudotas Wilcoxon'o testas. Gauti rezultatai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

Patyčių mažinimo strategijos įgyvendinimas mokykloje (N=125)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypis	Reikšmingumo lygmuo
1.	Strategija turi aiškias ir konkrečias priemones bei pageidaujamus rezultatus.	Esama situacija mokykloje	2,62	0,791	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,90	0,429	
2.	Yra atliekamas strategijos atidus ir rūpestingas koordinavimas.	Esama situacija mokykloje	2,31	0,954	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,89	0,462	
4.	Mokyklos vadovai skatina strategijos vykdymą, skiriat reikiamus materialinius išteklius.	Esama situacija mokykloje	2,31	0,954	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,84	0,545	
5.	Nuolat atliekama analizė, diegiamos prevencinės programos efektyvumui įvertinti.	Esama situacija mokykloje	2,28	0,964	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,82	0,569	
6.	Patyčių mažinimo strategija yra pristatoma visai mokyklos bendruomenei.	Esama situacija mokykloje	2,57	0,826	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,92	0,393	
7.	Strategijoje yra apibrėžti mokyklos saugios socialinės aplinkos kriterijai.	Esama situacija mokykloje	2,46	0,894	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,92	0,393	
8.	Strategija atitinka mokyklos poreikius.	Esama situacija mokykloje	2,65	0,765	<u>0,001</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,86	0,462	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, anot tiriamųjų, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti visose tirtose srityse: strategija turi aiškias ir konkrečias priemones bei pageidaujamus rezultatus ($p=0,000$, $p<0,05$); yra atliekamas strategijos atidus ir rūpestingas koordinavimas ($p=0,000$, $p<0,05$); mokyklos vadovai skatina strategijos vykdymą, skiriat reikiamus materialinius išteklius ($p=0,000$, $p<0,05$); nuolat atliekama analizė, diegiamos prevencinės programos efektyvumui įvertinti ($p=0,000$, $p<0,05$); patyčių mažinimo strategija yra pristatoma visai mokyklos bendruomenei ($p=0,000$, $p<0,05$); strategijoje yra apibrėžti mokyklos saugios socialinės aplinkos kriterijai ($p=0,000$, $p<0,05$); patyčių prevencijos

strategija atitinka mokyklos poreikius ($p=0,001$, $p<0,05$). Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima teigti, kad turimą būti situaciją mokykloje minėtose srityse tiriamieji įvertino aukštesniais įvertinimais nei dabartinę situaciją mokykloje.

Vadinasi, socialiniai pedagogai mano, kad patyčių prevencijos strategijai turėtų būti atliekamas atidus ir rūpestingas koordinavimas, mokyklos vadovai turėtų skatinti strategijos vykdymą, skiriant reikiamus materialinius išteklius dažniau nei tai atliekama dabar, strategijoje turėtų būti išsamiau apibrėžti mokyklos saugios socialinės aplinkos kriterijai nei tai padaryta dabar, turėtų būti nuolat atliekama analizė, diegiamos prevencinės programos efektyvumui įvertinti.

Šiose srityse išryškėjo didesni vidurkių skirtumai tarp norimos ir esamos situacijos (žr. į 4 priedą), todėl galima teigti, kad šių sričių vykdymas mokykloje neatitinka socialinių pedagogų lūkesčių. Iš tyrimo rezultatų matome, kad patyčių prevencijos sričių vykdymas labiau atitinka socialinių pedagogų lūkesčius, tačiau jos yra taip pat tobulintinos – strategija turi aiškias ir konkrečias priemones bei pageidaujamus rezultatus patyčių mažinimo strategija yra pristatoma visai mokyklos bendruomenei; strategija atitinka mokyklos poreikius. Kaip teigia Povilaitis, Valiukevičiūtė (2006), mokykla, kuri norėtų sumažinti patyčių mastą mokykloje, turėtų sukurti patyčių mažinimo strategiją, kurioje būtų aiškiai įvardinama, kaip mokykla vertina tyčiojimąsi ir ko mokykla siekia.

Socialinių pedagogų buvo klausama, kaip jūsų mokykloje vyksta patyčių vietų stebėjimas (žr. į 5 lentelę). Duomenų analizei buvo naudotas Wilcoxon'o testas. Gauti rezultatai pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė

Patyčių vietų stebėjimas mokykloje (N=125)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypis	Reikšmingumo lygmuo
1.	Vietoms, kur daugiausiai vyksta patyčios, yra skiriamas didžiausias dėmesys.	Esama situacija mokykloje	2,68	0,736	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,90	0,429	
2.	Vyresniųjų ir jaunesniųjų klasių mokinių pertraukos vyksta skirtingu metu.	Esama situacija mokykloje	1,27	0,688	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	1,58	0,909	
3.	Mokykloje įrengtos vietos, kurios skatina mokinius kažkuo užsiimti.	Esama situacija mokykloje	2,15	0,992	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,81	0,592	
4.	Mokytojas, pastebėjęs patyčias ar mėginimą tyčiotis, ne tik įsikiša į patyčias, bet ir apie įvykį praneša mokinių klasės auklėtoju.	Esama situacija mokykloje	2,76	0,653	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,97	0,252	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, anot tiriamųjų, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti šiose srityse: vietoms, kur daugiausiai vyksta patyčios, yra skiriamas didžiausias dėmesys ($p=0,000$, $p<0,05$); vyresniųjų ir jaunesniųjų klasių mokinių pertraukos vyksta skirtingu metu ($p=0,000$, $p<0,05$); mokykloje įrengtos vietos, kurios skatina mokinius kažkuo užsiimti ($p=0,000$, $p<0,05$); mokytojas, pastebėjęs patyčias ar mėginimą tyčiotis, ne tik įsikiša į patyčias, bet ir apie įvykį praneša mokinių klasės auklėtoju ($p=0,000$, $p<0,05$).

Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima teigti, kad turimą būti situaciją mokykloje minėtose srityse tiriamieji įvertino aukštesniais įvertinimais nei dabartinę situaciją.

Vadinasi, socialiniai pedagogai mano, kad mokykloje turėtų būti įrengtos vietos, kurios skatina mokinius kažkuo užsiimti, šiose srityje išryškėjo didesni vidurkių skirtumai tarp norimos ir esamos situacijos (žr. į 5 lentelę). Todėl galima teigti, kad šios srities vykdymas mokykloje neatitinka socialinių pedagogų lūkesčių.

Kaip teigia Dan Olweus (2009). Tikėtina, kad kai kurie mokiniai tyčiojasi iš nuobodulio; patyčios kartais yra būdas padaryti mokykloje praleidžiamą laiką įdomesnį, todėl labai svarbu tai gerai įrengti ir patraukliai sutvarkyti mokyklos aplinką, kuri skatintų teigiamus užsiėmimus. Iš

tyrimo rezultatų matome, kad patyčių prevencijos sričių vykdymas labiau atitinka socialinių pedagogų lūkesčius, tačiau jos yra taip pat tobulintinos. sritys – kur daugiausiai vyksta patyčios, yra skiriamas didžiausias dėmesys; vyresniųjų ir jaunesniųjų klasių mokinių pertraukos vyksta skirtingu metu; mokytojas, pastebėjęs patyčias ar mėginimą tyčiotis, ne tik įsikiša į patyčias, bet ir apie įvykį praneša mokinių klasės auklėtoju.

Tiriamųjų buvo prašoma įvardinti kokiomis priemonėmis vykdoma patyčių prevencija mokyklos lygmeniu jūsų mokykloje. Duomenų analizei buvo naudotas Wilcoxon'o testas. Gauti rezultatai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė

Patyčių prevencijos priemonės mokyklos lygmeniu(N=125)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypis	Reikšmingumo lygmuo
1.	Patyčių prevencinės programos koordinavimo grupės.	Esama situacija mokykloje	2,30	0,959	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,87	0,491	
2.	Visos mokyklos bendruomenės nuostatų prieš patyčias formavimas.	Esama situacija mokykloje	2,81	0,592	<u>0,004</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,97	0,252	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, anot tiriamųjų, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti šiose srityse: patyčių prevencinės programos koordinavimo grupės ($p=0,000$, $p<0,05$); visos mokyklos bendruomenės nuostatų prieš patyčias formavimas ($p=0,004$, $p<0,05$). Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima teigti, kad turimą būti situaciją mokykloje minėtose srityse tiriamieji įvertino aukštesniais įvertinimais nei dabartinę situaciją.

Tai reiškia, kad socialiniai pedagogai mano, kad mokykloje turėtų būti dažniau organizuojamos patyčių prevencinės programos koordinavimo grupės nei tai daroma dabar, šioje srityje išryškėjo didesni vidurkių skirtumai tarp norimos ir esamos situacijos (žr. į 4 priedą), tad galima teigti, kad šios srities vykdymas mokykloje neatitinka socialinių pedagogų lūkesčių. Iš tyrimo rezultatų matome, kad patyčių prevencijos srities vykdymas labiau atitinka socialinių pedagogų lūkesčius (žr. į 6 lentelę), tačiau ji yra taip pat tobulintina.

Kalbant apie visos mokyklos bendruomenės nuostatų prieš patyčias formavimą, kaip teigia Povilaitis, Valiukevičiūtė (2006), rekomenduotina, kad komandą sudarytų įvairių mokyklos bendruomenės grupių atstovai: vadovybės, mokytojų, mokinių, tėvų, taip pat dalyvautų psichologas, socialinis darbuotojas. Komandos funkcijos būtų koordinuoti veiksmų planą, vertinti programos rezultatus. Labai svarbu, kad ši komanda reguliariai susitiktų, pavyzdžiui, kartą per

mėnesį, ir aptartų programos įgyvendinimą, atliktą veiklą ir numatomus veiksmus. Tačiau kaip matome ši sritis mokykloje nėra atliekama efektyviai. Galima teigti, kad mokyklose nėra bendruomenės sutelktumo, sprendžiant patyčių problemas.

Socialinių pedagogų buvo klausiama ar jų mokykloje sudarytos galimybės informuoti suaugusiuosius apie patyčias. Duomenų analizei buvo naudotas Wilcoxon'o testas. Gauti rezultatai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė

Suaugusiųjų informavimas apie patyčias (N=125)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypis	Reikšmingumo lygmuo
1.	Tėvai naudojami informavimo priemonėmis ieškodami pagalbos ir patarimo, kaip elgtis su savo vaikais patyčių atveju.	Esama situacija mokykloje	2,30	0,959	0,000
		Situacija turėtų būti tokia	2,87	0,491	
2.	Įvardinti asmenys, į kuriuos tiesiogiai, telefonu ar elektroniniu paštu gali kreiptis vaikai, mokytojai, tėvai.	Esama situacija mokykloje	2,81	0,592	0,059
		Situacija turėtų būti tokia	2,89	0,462	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, anot tiriamųjų, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti šiose srityse: tėvai naudojami informavimo priemonėmis ieškodami pagalbos ir patarimo, kaip elgtis su savo vaikais patyčių atveju ($p=0,000$, $p<0,05$). Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima teigti, kad turimą būti situaciją mokykloje minėtose srityse tiriamieji įvertino aukštesniais įvertinimais nei dabartinę situaciją.

Iš tyrimo rezultatų galima teigti, kad socialiniai pedagogai mano, kad mokykloje tėvai turėtų dažniau naudoti informavimo priemonėmis ieškodami pagalbos ir patarimo, kaip elgtis su savo vaikais patyčių atveju šiose srityse išryškėjo didesni vidurkių skirtumai tarp norimos ir esamos situacijos (žr. 4 priedas), todėl galima teigti, kad šios srities vykdymas mokykloje neatitinka socialinių pedagogų lūkesčių.

Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp esamos ir turinčios būti situacijos mokykloje, tiriant teiginį – įvardinti asmenys, į kuriuos tiesiogiai, telefonu ar elektroniniu paštu gali kreiptis vaikai, mokytojai, tėvai. ($p=0,059$ $p>0,05$) nenustatyta.

Socialinių pedagogų buvo klausama kaip jūsų mokykloje yra reaguojama į patyčias. Duomenų analizei buvo naudotas Wilcoxon'o testas. Gauti rezultatai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė

Mokyklos personalo kompetencijų tobulinimas(N=125)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypis	Reikšmin-gumo lygmuo
1.	Mokykloje sistemingai vyksta visos mokyklos personalo kompetencijos tobulinimas.	Esama situacija mokykloje	2,12	997	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,74	671	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, anot tiriamųjų, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti šioje srityje: mokykloje sistemingai vyksta visos mokyklos personalo kompetencijos tobulinimas ($p=0,000$, $p<0,05$). Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima teigti, kad turimą būti situaciją mokykloje minėtose srityse tiriamieji įvertino aukštesniais įvertinimais nei dabartinę situaciją.

Iš tyrimo rezultatų matome, kad socialiniai pedagogai mano, kad mokykloje turėtų sistemingiau vykti visos mokyklos personalo kompetencijos tobulinimas.

Šioje srityje išryškėjo didesni vidurkių skirtumai tarp norimos ir esamos situacijos (žr. 8 lentelę), todėl galima teigti, kad šios srities vykdymas mokykloje neatitinka socialinių pedagogų lūkesčių. Kaip teigia Trakinckienė (2005), kai mokykla susiduria su smurto patyčių problema, bendruomenės prioritetu tampa greitas ir atsargus reagavimas į situaciją bei apgalvoto atsakymo radimas, tad svarbu, kad būtų vykdomas viso mokyklos personalo kompetencijų tobulinimas bei visa bendruomenė prisidėtų prie patyčių prevencijos.

Socialinių pedagogų buvo klausama, kokių pozityvių veiksmų mokykla imasi, siekdama įtraukti tėvus, kartu spręsti patyčių problemų (žr. į 9 lentelę). Rezultatai buvo skaičiuojami naudojant Wilcoxon'o testą.

9 lentelė

Veiksniai, kurių imasi mokykla siekdama įtraukti tėvus į patyčių prevenciją (N=125)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypis	Reikšmin-gumo lygmuo
1.	Publikacijos laikraščiuose.	Esama situacija mokykloje	1,94	1,002	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,33	0,948	
2.	Bendri seminarai.	Esama situacija mokykloje	2,01	1,004	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,70	0,721	
3.	Drauge rengiant mokyklos strategiją.	Esama situacija mokykloje	2,22	0,980	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,70	0,721	
4.	Kartu priimant sprendimus	Esama situacija mokykloje	2,49	0,876	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,87	0,491	
5.	Organizuojant valdymo procesą.	Esama situacija mokykloje	1,83	0,990	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,52	0,858	
6.	Bendri renginiai.	Esama situacija mokykloje	2,76	0,653	<u>0,002</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,97	0,252	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, anot tiriamųjų, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti šiose srityse: įtraukiant tėvus į bendrus renginius, ($p=0,002$, $p<0,05$); įtraukiant tėvus į publikacijų laikraščiuose ($p=0,000$, $p<0,05$); įtraukiant tėvus į bendrus seminarus ($p=0,000$, $p<0,05$); įtraukiant tėvus į mokyklos strategijos rengimą ($p=0,000$, $p<0,05$); tėvams kartu su mokykla priimant sprendimus ($p=0,000$, $p<0,05$); organizuojant mokyklos valdymo procesą ($p=0,000$ $p<0,05$).

Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima teigti, kad turimą būti situaciją mokykloje minėtose srityse tiriamieji įvertino aukštesniais įvertinimais nei dabartinę situaciją.

Iš tyrimo rezultatų galime teigti, kad socialiniai pedagogai mano, jog mokykloje, kartu su mokinių tėvais, dažniau turėtų būti organizuojami bendri seminarai, drauge su tėvais rengiama mokyklos strategiją bei organizuojamas mokyklos valdymo procesas.

Šiose srityse išryškėjo didesni vidurkių skirtumai tarp norimos ir esamos situacijos (žr. į 4 priedą), todėl galima teigti, kad šių sričių, nukreiptų prieš patyčias, vykdymas mokykloje neatitinka socialinių pedagogų lūkesčių ir turėtų būti tobulinamas.

Kaip teigia Trakinckienė (2005), lankstus tėvų ir globėjų įtraukimas į mokyklos gyvenimą skatina dalytis atsakomybę, atvirai diskutuoti, sukuria tinkamą mikroklimatą, kuriame įmanoma taikiai spręsti problemas.

2.2.2 Klasės lygmens patyčių prevencija įgyvendinimas

Socialiniams pedagogams buvo pateiktas anketos klausimas, kaip klasės lygmeniu, jų mokyklose vykdomas patyčių prevencijos įgyvendinimas, siekiant išsiaiškinti, kokiomis priemonėmis vykdoma patyčių prevencija jų mokykloje. Rezultatai buvo skaičiuojami naudojant Wilcoxon'o testą. Gauti rezultatai pateikiami 10 lentelėje.

10 lentelė

Klasės lygmens patyčių prevencijos įgyvendinimas(N=125)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypis	Reikšmin-gumo lygmuo
1.	Pageidaujamo, draugiško mokinių elgesio atpažinimas ir skatinimas.	Esama situacija mokykloje	2,74	671	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,97	252	
2.	Mokytojo elgesys, kaip pavyzdys prieš patyčias.	Esama situacija mokykloje	2,65	765	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,90	429	
3.	Patyčių situacijų aptarimas, laikantis nekaltinančio požiūrio.	Esama situacija mokykloje	2,62	791	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,95	307	
4.	Mokinių lankymas namuose.	Esama situacija mokykloje	2,04	1,001	<u>0,000</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,42	909	
5.	Klasės tėvų ir mokytojų susirinkimai.	Esama situacija mokykloje	2,76	653	<u>0,001</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,95	307	
6.	Mokinių skatinimas bendradarbiauti.	Esama situacija mokykloje	2,84	545	<u>0,002</u>
		Situacija turėtų būti tokia	3,00	000	
7.	Klasės taisyklių sukūrimas.	Esama situacija mokykloje	2,89	462	<u>0,014</u>
		Situacija turėtų būti tokia	2,98	179	
8.	Klasės valandėlės.	Esama situacija mokykloje	2,98	179	1,000
		Situacija turėtų būti tokia	2,98	179	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, anot tiriamųjų, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti šiose srityse: pageidaujamo, draugiško mokinių elgesio atpažinimas ir skatinimas ($p=0,000$, $p<0,05$); mokytojo elgesys, kaip pavyzdys prieš patyčias ($p=0,000$, $p<0,05$); patyčių situacijų aptarimas, laikantis nekaltinančio požiūrio ($p=0,000$,

$p < 0,05$); mokinių lankymas namuose ($p = 0,000$, $p < 0,05$); klasės tėvų ir mokytojų susirinkimai ($p = 0,001$, $p < 0,05$); mokinių skatinimas bendradarbiauti ($p = 0,002$, $p < 0,05$); klasės taisyklių sukūrimas ($p = 0,014$, $p < 0,05$).

Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima teigti, kad turimą būti situaciją mokykloje minėtose srityse tiriamieji įvertino aukštesniais įvertinimais nei dabartinę situaciją.

Iš tyrimo rezultatų ir iš esamos situacijos ir siektinos situacijos vidurkių skirtumo matome (žr. į 10 lentelę), kad socialiniai pedagogai teigia, jog mokykloje šių sričių vykdymas labiau atitinka jų lūkesčius, tačiau jos yra taip pat tobulintinos.

Sritys – pageidaujamo, draugiško mokinių elgesio atpažinimas ir skatinimas; mokytojo elgesys, kaip pavyzdys prieš patyčias; patyčių situacijų aptarimas, laikantis nekaltinančio požiūrio; mokinių lankymas namuose; klasės tėvų ir mokytojų susirinkimai; mokinių skatinimas bendradarbiauti; klasės taisyklių sukūrimas.

Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp esamos ir turinčios būti situacijų mokykloje nenustatyta šioje srityje – klasės valandėlės ($p = 1,000$, $p > 0,05$).

2.2.3 Individualus lygmens patyčių prevencijos įgyvendinimas

Socialinių pedagogų buvo klausiama ar jų mokykloje patyčių prevencijos strategija visiškai įgyvendinama žvelgiant iš individualaus lygmens perspektyvos (žr. į 11 lentelę). Rezultatai buvo skaičiuojami naudojant Wilcoxon'o testą.

Pastaba, pirmasis anketos klausimas (žr. 1 priedą) suskirstytas į du atskirus klausimus „Individualus lygmens patyčių prevencijos įgyvendinimas (žr. į 11 lentelę). „Mokyklos lygmens patyčių prevencijos įgyvendinimas (žr. 2 lentelę).

11 lentelė

Individualus lygmens patyčių prevencijos įgyvendinimas (N=126)

Eil. Nr.	Teiginiai	Teiginio vertinimo grupė	Vidurkis	Standart. nuokrypiai	Reikšminis gundo lygmuo
1.	Organizuojamas mokinių laisvalaikis.	Esama situacija mokykloje	2,73	0,686	0,007
		Situacija turėtų būti tokia	2,87	0,490	
2.	Orientuojamasi į mokinių socialinių kompetencijų ugdymą.	Esama situacija mokykloje	2,81	0,589	0,004
		Situacija turėtų būti tokia	2,97	0,251	

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esamos situacijos mokykloje ir, anot tiriamųjų, turinčios būti situacijos mokykloje nustatyti šiose srityse: organizuojamas mokinių laisvalaikis ($p = 0,007$, $p < 0,05$); orientuojamasi į mokinių socialinių kompetencijų ugdymą ($p = 0,004$, $p < 0,05$).

Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima teigti, kad turimą būti situaciją mokykloje minėtose srityse tiriamieji įvertino aukštesniais įvertinimais nei dabartinę situaciją.

Iš tyrimo rezultatų ir iš esamos situacijos ir siektinos situacijos vidurkių skirtumo matome (žr. į 11 lentelę), kad anketos respondentai teigia, jog jų mokykloje šių sričių vykdymas labiau atitinka jų lūkesčius, tačiau jos yra taip pat tobulintinos.

Sritys – organizuojamas mokinių laisvalaikis, orientuojamasi į mokinių socialinių kompetencijų ugdymas. Kaip teigia Vosyliienė (2009), socialinių gebėjimų ugdymas leidžia išvengti įvairių deviantinio elgesio apraiškų, pakeisti netinkamą elgesį tinkamu, įgyti pasitikėjimo savimi. Kiekvienas vaikas turi gebėti susidoroti su kasdienio gyvenimo reikalavimais, todėl svarbu jau nuo ankstyvos vaikystės ugdyti socialinius įgūdžius, kurie padėtų vaikams netapti patyčių aukomis ar skriaudėjais.

2.3 Probleminės ir tobulintinos sritys patyčių prevencijos lygmenyse

Socialinių pedagogų buvo klausiama, „kokios probleminės sritys atsiskleidžia patyčių prevencijos lygmenyse?“

12 lentelė

Veiksniai lemiantys tėvų ir mokyklos tarpusavio bendradarbiavimo problematiką

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Veiksniai lemiantys tėvų ir mokyklos tarpusavio bendradarbiavimo problematiką	Tėvų nenoras įsitraukti į problemos sprendimą.	7	...tėvų nenoras bendradarbiauti... ²
			...Kai kurie tėvai yra nebendradarbiaujantys
			...Tėvų nenoras įsitraukti į problemos ir patyčių sprendimą...
			...Ne visi tėvai noriai dalyvauja...
			...Tėvų nenoras dalyvauti sprendime...
			...Tėvų nenoras įsitraukti į patyčių prevencija...
			...Sunku pasikviesti tėvus...
	Tėvų pastangų nebuvimas.	2	...Jų pastangų sprendžiant problemą stygius...
			...susitarimų nesilaikymas...
	Tėvų nenoras pripažinti problemos.	3	...Dažnai tėvai, jei yra įtraukiami į patyčių problemos sprendimą mokykloje, laikosi gyvybiškos, neadekvačios pozicijos...
			...Kartais – tėvų nenoras pripažinti problemos atsiradimo priežasčių...
			...atsisakymas specialistų konsultacijų (spec.pedagogo, psichologo)...
	Tėvų abejingumas.	3	...Tėvų abejingumas...
			...Tėvų abejingumas...
			...Tėvų nesidomėjimas vaikų veikla ir draugais...
Tėvų nenoras pripažinti savo vaiko („skriaudiko“) elgesio problemų.	4	...tėvai nenori suprasti, kad jų vaikas elgiasi netinkamai, jį teisina...	
		...Kyla sunkumu bedarbiaujant su skriaudiko tėvais...	
		...Tėvų nenoras rūpintis savo problemišku vaikų elgesiu, jį neigti...	
		...Netinkamas tėvų požiūris į patyčias...	
Vaiko netinkamas auklėjimas.	3	...Netinkamos tėvų auklėjimo priemonės...	
		...Kai kurių šeimų požiūris į savo vaiką, kuriam viskas leidžiama...	
		...Tėvai per mažai skiria laiko bendradarbiavimo su vaikais...	

² Atsakymų kalba netaisyta

Apibendrinus anketine apklausa gautus atvirų klausimų atsakymus, išryškėjo 1 kategorija ir 7 ją sudarančios subkategorijos (žr. į 12 lentelę).

Atlikus turinio (angl.: *content*) analizę išryškėjo, kad aktuali mokyklos lygmenų patyčių prevencijos problema yra **tėvų nenoras bendradarbiauti su mokykla**. Išryškėjo tokios subkategorijos: tėvų nenoras įsitraukti į problemos sprendimą; (n=7): tėvų pastangų nebuvimas (n=2); tėvų atsakomybės stoka (n=1); tėvų nenoras pripažinti problemos (n=3); tėvų abejingumas (n=3); tėvų nenoras pripažinti savo vaiko („skriaudiko“) elgesio problemų (n=4); vaiko netinkamas auklėjimas (n=3), žiūrėti į 11 lentelę.

Apibendrinus gautus rezultatus, galima teigti, jog tėvai dažniausiai stokoja noro dalyvauti vaiko ugdyme sprendžiant patyčių problemas su mokykla, jie visą atsakomybę už vaiko auklėjimą perduoda mokyklai arba nenori pripažinti probleminės situacijos. Skriaudėjų tėvai nenori pripažinti, kad jų vaikas yra problemiškas, dažniausiai patyčių atsiradimo problema pasak anketos respondentų – **netinkamas auklėjimas šeimoje**.

Socialinių pedagogų buvo klausiama, „kaip jūsų nuomone būtų galima gerinti patyčių prevencijos įgyvendinimo galimybes?“

13 lentelė

Patyčių prevencijos įgyvendinimo gerinimas

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Mokyklos darbuotojų bendruomeniškumas.	Visai bendruomenei organizuoti mokymus, paskaitas, seminarus.	8	...Organizuoti paskaitas apie elgesio koregavimą ir pan...
			...Geresnis tėvų švietimas...
			...Kuo daugiau tėvų įtraukti į pozityvios tėvystės įgūdžių mokymus...
			...Daugiau nemokamų kokybiškų mokymų visai mokyklos bendruomenei...
			...Organizuoti bendrus seminarus...
			...Sistemu mokymu...
			...Daugiau seminarų mokytojams kitiems mokyklos darbuotojams, tėvams įvairiomis socialinėmis temomis...
			...Aktyviau įsijungti visai bendruomenei...
	Visos bendruomenės į patyčių prevenciją įtraukimas.	4	...Skatinti bendruomenę aktyviau įsitraukti į patyčių prevencijos priemones...
			...Įtraukti visą bendruomenę į patyčių mažinimo prevenciją...
			...Bendras visos bendruomenės darbas kai visi bendruomenės nariai laikosi priimtu normų ir taisyklių...

Atlikus atvirų klausimų analizę išryškėjo viena kategorija ir dvi ją sudarančios subkategorijos (žr. į 13 lentelę).

Po šio klausimo turinio (angl.: *content*) analizės išryškėjo, kad norint pagerinti patyčių prevencijos įgyvendinimo galimybes reikėtų – visai bendruomenei organizuoti mokymus, paskaitas, seminarus (n=8); visą bendruomenę įtraukti į patyčių prevenciją (n=4).

Veiksmingiausiai mokyklos strategija rengiama bendradarbiaujant visai mokyklos bendruomenei. Kaip teigia Trakinskienė (2005), komandinis darbas leidžia pasidalyti krūvį ir panaudoti energiją, kuri reikalinga mokyklos kultūrai keisti.

2.3.1 Socialinio pedagogo veikla patyčių prevencijos lygmenyse

Socialinių pedagogų buvo klausama, „kokias veiklas socialinis pedagogas atlieka mokyklos lygmens patyčių prevencijoje?“ Gauti duomenys pateikiami 14 lentelėje.

14 lentelė

Mokyklos lygmens veiklos, kurias atlieka socialinis pedagogas patyčių prevencijoje

Teiginys	Niekada	Retai	Dažnai
Dalyvaujate komandos pasitarimuose analizuojant ir planuojant tolesnę veiklą.	7,9%	5,6%	83,3%
Telkiate specialistų, gebančių padėti spęsti iškilusias problemas, komandą ir koordinuojate jos veiklą.	8,7%	8,7%	79,4%
Teikiate siūlymus mokyklos administracijai, klasės auklėtojams, pedagogams, tėvams, ar teisėtiems vaiko atstovams.	8,7%	10,3%	77,8%
Skatinate mokinius dalyvauti savivaldos veikloje.	9,5%	12,7%	74,6%
Dalyvaujate mokinių tėvų susirinkimuose.	10,3%	21,4%	65,1%
Kaupiate statistinius duomenis, analizuojate ir vertinate, prognozuojate pokyčius.	8,7%	23,0%	65,1%
Kuriate ir tobulinate estetinę mokyklos aplinką pasitelkę tėvų, rėmėjų, mokyklos partnerių bei pačių mokinių pagalbą ir paramą.	11,9%	19,8%	65,1%
Organizujete mokyklos mokinių anketines apklausas	7,9%	24,6%	64,3%
Drauge su mokyklos bendruomene kuriate bendradarbiavimo mokykloje ir už jos ribų taisykles.	10,3%	34,1%	52,4%

Dažniausiai socialinis pedagogas, **mokyklos lygmens** patyčių prevencijoje, atlieka tokias veiklas (žr. į 14 lentelę): dalyvauja komandos pasitarimuose analizuojant ir planuojant tolesnę veiklą (83,3%); telkia specialistų, gebančių padėti spęsti iškilusias problemas komandą ir koordinuoja jos veiklą (79,4%).

Kaip teigia Leliūgienė (2003), socialinis pedagogas sutelkia viso mokyklos kolektyvo, šeimos, socialinės, kultūrinės aplinkos jėgas ugdytinio harmoningai asmenybei, atitinkančiai laiko reikalavimus, sugebančiai pritaipyti prie visuomenės, ugdyti.

Retai socialinis pedagogas atlieka tokias veiklas: organizuoja mokyklos mokinių anketines apklausas (64,3%), drauge su mokyklos bendruomene kuria bendradarbiavimo mokykloje ir už jos ribų taisykles (52,4%).

Klasės lygmens veiklos, kurias atlieka socialinis pedagogas patyčių prevencijoje

Teiginys	Niekada	Retai	Dažnai
Bendradarbiaujate su pedagogais.	3,2%	2,4%	91,3%
Suteikiate socialines paslaugas.	4,0%	13,5%	79,4%
Organizuojate mokinių individualią ir grupinę veiklą.	4,0%	17,5%	75,4%
Kartu su mokyklos personalu, visuomeninėmis organizacijomis ir socialiniais partneriais iš kitų institucijų atliekate šviečiamąjį-informacinį darbą.	4,0%	17,5%	75,4%
Dalyvaujate mokinių tėvų susirinkimuose.	4,8%	26,2%	65,9%
Kreipiatės į už mokyklos ribų dirbančius profesionalus.	4,0%	30,2%	62,7%
Koordinuojate mokinių informacinius interesus.	4,0%	34,9%	57,9%
Organizuojate ir skatinate pedagogus dalyvauti kūrybinėje veikloje.	5,6%	34,9%	56,3%

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog socialinis pedagogas **klasės lygmens** patyčių prevencijoje **dažniausiai** atlieka tokias veiklas (žr. į 15 lentelę): bendradarbiauja su pedagogais (91,3%), suteikia socialines paslaugas (79,4%).

Kaip teigia Leliūgienė (2003), socialinis pedagogas informacijos rinkimo procese dažniausiai konsultuojasi su pedagogais, taip jis gali plačiau pažvelgti į problemą susijusia su vaiku.

Retai socialinis pedagogas atlieka tokias veiklas: organizuoja ir skatina pedagogus dalyvauti kūrybinėje veikloje (56,3%), koordinuoja mokinių informacinius interesus (57,9%).

Socialinių pedagogų buvo klausama, kokias veiklas socialinis pedagogas atlieka **individualaus lygmens** patyčių prevencijoje.

Individualus lygmens veiklos, kurias atlieka socialinis pedagogas patyčių prevencijoje

Teiginys	Niekada	Retai	Dažnai
Konsultuojate mokinius.	3,2%	0,8%	92,2%
Bendraujate ir bendradarbiaujate su mokinių šeimomis.	3,2%	4,0%	89,7%
Koordinuojate socialinės pedagoginės pagalbos teikimą mokiniui.	4,8%	6,3%	85,7%
Ugdote mokinių socialinius gebėjimus.	3,2%	7,9%	85,7%
Analizuojate mokinio interesų, charakterio, pažinimo procesų ypatumus, šeimyninių sąlygų, bendravimo, sveikatos būklę.	3,2%	10,3%	83,3%
Užvedate stebimam mokiniui bylą ir joje laikote informaciją apie socialinę situaciją, teikiamos pagalbos procesą, eigą bei pasiektus rezultatus.	3,2%	13,5%	80,2%
Analizuojate ir vertinate socialinio pedagogo poveikio mokiniui veiksmingumą.	5,6%	19,0%	72,2%
Sudarote socialinės pedagoginės pagalbos mokiniui planą.	5,6%	19,8%	71,4%
Organizuojate mokinių laisvalaikį ir užimtumą.	3,2%	25,4%	68,3%
Sprendžiate vaiko teisių apsaugos problemas.	5,6%	23,8%	67,5%
Kreipiatės į už mokyklos ribų dirbančius profesionalus.	4,0%	34,9%	57,9%
Lankotės mokinių namuose.	11,1%	41,3%	44,4%

Socialinis pedagogas **individualaus lygmens** patyčių prevencijoje dažniausiai atlieka tokias veiklas (žr. į 15 lentelę):

Konsultuoja mokinius (92,2 %), konsultacinė veikla – patarimų, korekcinių – ugdymo metodų, rekomendacijų parengimas (Leliūgienė, 2003). Taip pat dažnai socialinis pedagogas bendrauja ir bendradarbiauja su mokinių šeimomis (89,7 %).

Kaip teigia Leliūgienė (2003), taikant prevenciją yra itin svarbus socialinių įgūdžių ugdymas, kurių turėjimas leidžia išvengti įvairių deviantinio elgesio apraiškų. Kaip matome iš tyrimo rezultatų, socialiniam pedagogui viena iš prioritetinių veiklų taip pat yra vaikų socialinių įgūdžių ugdymas (85,7 %). Koordinuoja socialinės pedagoginės pagalbos teikimą mokiniui (85,7 %).

Dažnai socialinis pedagogas koordinuoja socialinės pedagoginės pagalbos teikimą mokiniui; analizuoja mokinio interesų, charakterio, pažinimo procesų ypatumus, šeimyninių sąlygų, bendravimo, sveikatos būklę (83,3 %).

Anot šiame darbe vykdytos anketinės apklausos, retai socialinis pedagogas atlieka tokias veiklas: organizuoja mokinių laisvalaikį ir užimtumą (68,3 %), kreipiasi į už mokyklos ribų dirbančius profesionalus (57,9 %), lankosi mokinių namuose (44,4 %), sprendžia vaiko teisių apsaugos problemas (67,5 %).

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad patyčios tai neišprovokuotas, sistemingas piktnaudžiavimas nuolatine ir pasikartojančia galia – dominavimu, jomis siekiama gąsdinti, manipuliuoti ar užgauti kitą siekiant sukurti prievartos ar įžeidinėjimo modelius. vieno asmens ar grupės atžvilgiu.

Patyčių priežastys yra skirstomos į vidines, glūdinčias vaiko asmenybėje ir išorines, glūdinčias šeimoje, ugdymo institucijoje. Vidinės priežastys, tai tam tikros vaiko savybės, kurios trukdo bendrauti su kitais vaikais – nerimas, nelankstumas, impulsyvumas, menkas pasipriešinimas frustracijai, melagystės, arogancija, nusišalinimas lyderystė. Taip pat šie veiksniai – temperamentas, specialieji poreikiai, lyčių vaidmenys. Išoriniai veiksniai – higienos įpročiai, nemadingi rūbai ar šukuosena, išvaizda, informacinių technologijų įtaka, šeimos socialinė situacija, socialinių gebėjimų stoka, silpni mokslo pasiekimai, mokinių neužimtumas, gatvės ir neformalių jaunimo grupių įtaka.

Patyčių pasekmes galima išskirti, kaip pasekmes aukai, skriaudėjui ir mokyklos psichologiniam klimatui bei tėvams. Patyčios neigiamai veikia tiek fizinę, tiek ir emocinę vaiko sveikatą, patyčios formuoja priešišumą mokyklai, todėl atsiranda pravaikštų, nelankoma mokykla, kyla minčių apie savižudybę, pasireiškia išmoktas bejėgiškumas, smurtinis reagavimas į skriaudėją, suaugę vaikai patiria depresiją ir neigiamą savęs vertinimą, neigiamai paveikia psichologinį mokyklos klimatą, patyčių aukų tėvai išgyveną didelį skausmą, patyčių iniciatoriai ateityje dažnai būna įtraukiami į nusikalstamą veiklą.

Patyčių prevencijos lygiai skirstomi į: mokyklos lygmens prevenciją – aiškaus mokyklos požiūrio į patyčias sukūrimą visų bendruomenės narių galimybes prisidėti prie patyčių didinimas; klasės lygmens prevenciją – visos klasės pastangos nukreiptos prieš patyčias; individualus lygmens patyčių prevenciją – patyčių prevencijos priemonių vykdymas individualiai skriaudėjui arba aukai.

Socialinis pedagogas patyčių prevencijoje teikia – pagalbą agresyviai besielgiančiam vaikui ir agresoriaus aukai. Renką informaciją apie probleminę vaiko padėtį, formuoja pagalbos tikslus, tam pasitelkia mokyklos bendruomenės specialistų komandą bei kitas institucijas darančias poveikį vaiko ugdymui – mikrosociumo galimybių panaudojimas mokinių auklėjimui. Atlieka koordinacinę, organizacinę, vadybinę, advokato, konsultanto veiklas. Patyčių aukai bei skriaudėjui ugdo socialinius įgūdžius – siekiama skatinti vaikų saviraišką, pasitikėjimą savimi, empatijos jausmą. Taip pat teikia pagalbą į patyčių situaciją patekusių vaikų tėvams.

2. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad socialinių pedagogų vertinimu, tiek mokyklos, tiek klasės, tiek individualios patyčių prevencijos sritys yra tobulintinos. Buvo išskirtos sritys, kurioms reikalingiausi pokyčiai. Reikėtų dažniau organizuoti bendrus seminarus su tėvais; su tėvais drauge rengti mokyklos strategiją, kartu su tėvais organizuojanti valdymo procesą, taip pat tėvai turėtų naudotis informavimo priemonėmis, ieškodami pagalbos ir patarimo, kaip elgtis su savo vaikais patyčių atveju.

Turėtų būti organizuojamos patyčių prevencinės programos koordinavimo grupės, kurios prižiūrėtų, kaip atliekama patyčių prevencija, taip pat mokykloje turėtų būti vykdomas sistemingas visos mokyklos personalo kompetencijos tobulinimas; kad būtų efektyviau reaguojama į patyčias; kad būtų pateiktas platesnis prevencijos rezultatų vaizdas, mokykloje turėtų patyčių prevencijos įvertinimo duomenys renkami iš įvairių šaltinių (prisidėtų visa bendruomenė). Taip pat, mokyklos vadovai turėtų labiau skatinti patyčių prevencijos strategijos vykdymą, skirdami reikiamus materialinius išteklius.

Taip pat kitos sritys, kurioms reikalingas pokytis bei jos turėtų būti tobulintinos – mokykloje turėtų būti įrengtos vietos, kurios skatintu mokinius kažkuo užsiimti; patyčių prevencijos strategijoje turėtų būti apibrėžti mokyklos saugios socialinės aplinkos kriterijai, taip pat atliekamas strategijos atidus ir rūpestingas koordinavimas ir turėtų būti nuolat atliekama analizė, diegiamos prevencinės programos efektyvumui įvertinti.

3. Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad dažniausiai socialinis pedagogas *mokyklos lygmens* patyčių prevencijoje atlieka tokias veiklas: telkia specialistų, gebančių padėti spęsti iškilusias problemas, komandą ir koordinuoja jos veiklą dalyvauja komandos pasitarimuose analizuojant ir planuojant tolesnę veiklą; teikia siūlymus mokyklos administracijai, klasės auklėtojams, pedagogams, tėvams ar teisėtiems vaiko atstovams.

Socialinis pedagogas *klasės lygmens* patyčių prevencijoje dažniausiai atlieka tokias veiklas: bendradarbiauja su pedagogais; organizuoja mokinių individualią ir grupinę veiklą; suteikia socialines paslaugas.

Socialinis pedagogas *individualaus lygmens* patyčių prevencijoje dažniausiai atlieka tokias veiklas: konsultuoja mokinius; ugdo mokinių socialinius gebėjimus; bendrauja ir bendradarbiauja su mokinių šeimomis; užveda stebimam mokiniui bylą ir joje laiko informaciją apie socialinę situaciją, teikiamos pagalbos procesą, eigą bei pasiektus rezultatus; analizuoja mokinio interesų, charakterio, pažinimo procesų ypatumus, šeimyninių sąlygų, bendravimo, sveikatos būklę; koordinuoja socialinės pedagoginės pagalbos teikimą mokiniui.

4. Remiantis tyrimo rezultatų analize galima teigti, kad pagrindinės problemos, kurios trukdo vykdyti patyčių prevenciją mokyklose, tai tėvų nenoras bendradarbiauti su mokykla; tėvų nenoras įsitraukti į problemos sprendimą ir tėvų nenoras pripažinti, kad problema egzistuoja,

tėvų pastangų nebuvimas, tėvų atsakomybės stoka, tėvų abejingumas. Taip pat patyčių prevencijos veikloms vykdyti trukdo toks veiksnys, kaip ne visos bendruomenės įsitraukimas į patyčių prevenciją, dar viena sritis, kurią reikėtų tobulinti tai – dažniau bendruomenei organizuoti mokymus, paskaitas, seminarus. Taip pat problema, kuri lemia, kad ne visiškai įgyvendinamos visos patyčių prevencijos sritys, yra ta, kad dalis socialinių pedagogų retai atlieka veiklas, kurios yra svarbios patyčių prevencijos vykdyme: organizuoja mokinių laisvalaikį ir užimtumą, kreipiasi į už mokyklos ribų dirbančius profesionalus, organizuoja mokyklos mokinių anketines apklausas.

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

PROJEKTAS

1. Projekto aprašymas

1.1. projekto anotacija (trumpas projekto pristatymas nuo 1000 iki 2000 spaudos ženklų)

Tėvų ir mokyklos bendradarbiavimas yra vienodais reikalavimais ir žiniomis pagrįstas mokyklos ir tėvų pedagoginis poveikis vaikui, susitarimas svarbiausiais auklėjimo klausimais, siekiant išvengti vaikų įvairių socialinių problemų arba su jau atsiradusiomis efektyviai susidoroti (Leliūgienė, Simanavičiūtė, 2010).

Tėvų ir mokyklos bendradarbiavimas naudingas ir tuo, kad bendra veikla suartina tėvus ir vaikus, kelia tiek tėvų, tiek mokyklos autoritetą. Vaikai, matydami tėvų ryšius su mokykla, atitinkamai jausis saugesni. Mokykla kuria bendrą su šeima vaiko, jaunuolio edukacinę erdvę. Tėvai gebėtų šią pareigą atlikti, jie turi įgyti psichologinių, pedagoginių žinių, gerai nusimanyi apie įvairias socialines problemas, jų prevencijos arba intervencijos vykdymą bei galimybes. Kad tėvai gebėtų šią pareigą atlikti, jie turi įgyti psichologinių, pedagoginių žinių, gerai nusimanyi apie įvairias socialines problemas, jų prevencijos arba intervencijos vykdymą bei galimybes (Leliūgienė, Simanavičiūtė, 2010). Išryškėja dvi pedagoginio tėvų švietimo sampratos: viena pagrįsta informacijos, žinių perdavimu ir jų gausinimu, kita orientuota į patirties gausinimą, požiūrių, vertybių perkainojimą, kompetencijų formavimą ir gilinimą, konstruktyvią veiklą (Leliūgienė, Simanavičiūtė, 2010). Mokykloje, kurioje sudarytos saviugdos sąlygos visiems bendruomenės nariams, skatinami saviugdos motyvai, sėkmingai gali mokytis ir mokytojai, ir mokyklos vadovai, mokinių tėvai ir kiti asmenys (Dobraskienė, 2002).

1.2. Projekto tikslas

Įtraukti visą mokyklos bendruomenės narius socialinius pedagogus, pedagogus, tėvus į šviečiamąją veiklą ir savipagalbos grupes, norint šiomis priemonėmis paskatinti kuo efektyvesnę tarpusavio bendradarbiavimą.

1.3. Projekto uždaviniai

1. Pasitelkiant lektorius., psichologus organizuoti ilgalaikius mokymus, seminarus aktualiomis temomis tėvams
2. Mokyklos socialinių pedagogų ir pedagogų švietimas apie bendradarbiavimą su tėvais
3. Organizuoti grupinius užsiėmimus tėvams bei socialiniams pedagogams bei pedagogams

2. Projekto poreikio pagrindimas

2.1. Situacijos (problemos) analizė: atlikti tyrimai, kiti duomenys³

Leliūgienės, Kaušylienės (2012), tyrime buvo teigiama, kad tėvai pabrėžė savo vaidmenį vaikų saugumui mokykloje kurti, nes dažnai minėjo auklėjimo bei bendravimo šeimoje svarbą. Tėvai nurodo bendravimo su mokykla būtinybę, matydami savo veiksmų svarbą, veikiant vaikų saugumo mokykloje tikslu. Daug respondentų paminėjo mokyklos vaidmenį šioje srityje, nenurodydami savo veiksmų būdų šiai problemai spręsti. Vadinasi, kai kurie jų savo vaidmens vaikų saugumo problemas atžvilgiu nemato arba labiau akcentuoja mokyklos vaidmenį, perkeldami visą atsakomybę ugdymo institucijos darbuotojams. Daug neatsakytų į šį klausimą anketų arba atsakymo nežinau ar tai neįmanoma pasirinkimas parodo tėvų abejones vaikų saugumo klausimu, kas atsakingas už šios problemos sprendimą.

Dažnai mokytojai į tėvus kreipiasi tik tada, kai vaiko elgesys peržengia mokyklos nustatytas taisykles. Tokiu atveju sukeliama ne pozityvios, o neigiamos bendravimo emocijos (Dobraskienė, 2002).

Nei mokykla, nei šeima negali kaltinti viena kitos dėl išskylančių problemų, negali perkelti atsakomybės viena, kitai (Miliušienė, 2010).

Leliūgienė, Simanavičiūtė, (2010), tyrimas atskleidė, kad tėvai apskritai nėra itin linkę savarankiškai šviesti vaiko ugdymo klausimais. Tėvų manymu, pedagoginis tėvų švietimas, bendradarbiavimas su mokykla daugeliu atvejų lemia problemų, susijusių su vaiko ugdymu, sėkmingą socializaciją

Mokyklų praktika rodo, kad nėra tėvų, nenorinčių bendradarbiaudami su mokykla ir mokytojais, tik dar neatrastos priemonės, veiklos būdai, kaip įtraukti tėvus į šį bendradarbiavimo procesą (Dobraskienė, 2002.)

Seliokienė (2004), kaip labai svarbi mokyklos bendruomenės dalis ir mokyklos partneriai ugdant vaikus, kol kas nesulaukė deramo bei būtino jiems dėmesio, kurio išraiška būtų konkretūs dokumentai būtent apie tėvų švietimą. Tyrimai rodo, kad tėvų įsitraukimas į vaikų mokymąsi turi įtakos ir vaikų psichinei vaikų sveikatai, besiformuojantiems socialiniams santykiams su aplinkiniais (Tėvų į(si)traukimas į mokinių ugdymą, 2012).

2.2. Nacionaliniai ir/ar tarptautiniai (ES) dokumentai, pagrindžiantys projekto reikalingumą

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) teigiama, kad būtent tėvai ir mokykla atsakingi už vaiko ugdymą. Europos tėvų teisių ir pareigų chartijoje (2005) taip pat rašoma, jog tėvų pareiga – skirti laiko ir asmeninio atsidavimo savo vaikams bei jų mokyklai, remti šios pastangas siekiant įgyvendinti ugdymo tikslus. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (2002) akcentuojama, kad tik bendraudama su tėvais bendrojo lavinimo mokykla ugdo savarankų, atsakingai savo gyvenimą sugebančių kurti žmogų (Leliūgienė, Simanavičiūtė, 2010). Bendrosiose ugdymo ir profesinio mokymo programose. 2013 m. buvo parengta ir savivaldybių nustatyta tvarka pradėta įgyvendinti „Bendravimo su vaikais tobulinimo programa“, kurios tikslas – formuoti pozityvios tėvystės nuostatas, suteikti tėvams žinių apie vaikų ugdymą ir auklėjimą, lavinti jų bendravimo su vaikais gebėjimus. Sukurta programa padeda gerinti tėvystės įgūdžius, šeimos bendravimo kultūrą.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003) užfiksuota, kad vaikų švietimas yra bendras tėvų ir mokytojų reikalas. Šis įstatymas numato tėvų teises gauti įvairią pagalbą iš mokyklos, tačiau apibrėžia ir jų pareigas. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). vaiko teises pirmiausia privalo užtikrinti tėvai ir kiti teisėti vaiko atstovai Vaiko teisių

apsaugos pagrindų įstatymo (1996). straipsnis draudžia vaiką kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (2002). riboja žalingos vaikams informacijos sklaidą, t. y. viešos informacijos, kuri gali būti žalinga jų psichinei ar fizinei sveikatai, fiziniam, protiniam, dvasiniam ar doroviniam vystymuisi. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (1989), teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei užtikrint Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011), Ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje.

3. Projekto tikslinės grupės

1.1. Projekto tikslinės grupės

Pradinių mokyklų mokinių tėvai, mokyklos socialiniai pedagogai ir pedagogai

Iš viso: 40 tėvų; 20 socialinių pedagogų; 20 pedagogų.

4. Projekto planas ir veiklos

Veiklos pav.	1 mėnuo	2 mėn.	3 mėn.	4 mėn.	5 mėn.	6 mėn.	7 mėn.	8 mėn.	9 mėn.	10 mėn.	11 mėn.	12 mėn.
Paskaita tėvams „kokios patyčių pasekmės“ patyčių priežastys												
Paskaita „Kas gali paveikti vaiką tapti besityčiojančiu (žiniasklaida). Internetas“												
Paskaita Kokie vaiko auklėjimo būdai – kaip jie gali paveikti vaiko ateitį.												
Seminaras „Patyčių prevencijos organizavimas“												
Seminaras „Dalyvavimas mokyklos organizacinėje veikloje“												
Paskaita „Kodėl verta bendradarbiauti su mokykla“												
Kokios yra tėvų ir mokyklos pareigos, atsakomybės												
Seminarai mokyklos darbuotojams „įvairiausi ir būdai bendradarbiauti su tėvais“ (profesinės vertybės ir vidinės nuostatos asmeninės savybės, geranoriškas kontaktas).												
Seminaras „kaip ugdyti vaiko įgūdžius“												
Pedagoginės psichologines literatūros mugė												
Grupė tėvams „Ką aš naujo sužinojau per visus kursus seminarus“												
Sukaupiti -+ medžiagą, daryti apklausą stebėti grupes, kokia medžiaga labiausiai sudomino ir pateikė naujų žinių tėvams.												

5. Planuojami rezultatai

5.1. Projekto poveikis tikslinėms grupėms

Tėvų švietimas garantuoja naujas visaverčio jų dalyvavimo vaikų ugdymo kaitos procesuose perspektyvas, nes kaip ugdytojams sudaro sąlygas įgyti reikiamą kvalifikaciją. (Leliūgienė, Simanavičiūtė, 2010).

5.2. Projekto metu planuojami sukurti inovaciniai produktai (metodai, programos, mokomoji medžiaga, publikacijos, etc.)

Projekto metu bus sukurta mokomoji medžiaga ir seminarų kursas, kuri skatins tėvus prisiimti atsakomybę už savo vaikų ugdymą, kels tėvų kompetencijas ugdant, apsaugant savo vaiką žiniomis apie patyčių prevencijos organizavimą mokykloje, skatins prisidėti prie mokyklos valdymo organizavimo, bus kaip prevencinė priemonė, kuri skatins įsijungti tėvus į bendradarbiavimą su mokykla ne tik kai iškyla kokia nors problema, bet ir tada, kai norima išvengti problemų. Per savipagalbos grupes bus siekiama, kad tėvai užmegztų tarpusavio ryšius. „Būtina formuoti bendradarbiavimo santykius tarp pačių tėvų. Jei tėvai užmezga tarpusavio santykius, atsiranda galimybė veikti kartu kaip mokyklos lyderiams. Tarpusavio paremiančiuose

santykiuose tėvai susilaukia paramos iš tėvų, kuriems kyla panašių problemų. Būtina pakeisti stereotipinį tėvų požiūrį į vaikų ugdymą mokykloje kaip sritį, kuri priklauso tik mokyklai, mokytojams – ugdymo profesionalams. Iš čia išplaukia, kad tėvai mažiau atsakingi už savo vaikų ugdymą, nei mokykla, o tai nėra teisinga, Tėvų pedagoginis švietimas tradiciškai laikomas viena šeimos ir ugdymo institucijos sąveikos formų ir dažniausiai traktuojamas kaip pedagoginis poveikis, kuriuo siekiama kelti tėvų pedagoginę kultūrą. Taip pat mokyklos bendruomenės nariams medžiaga, kuri padės efektyviau bendradarbiauti su tėvais.

5.3. Projekto tęstinumas

Stebėti ar yra pasikeitimų tarp mokyklos ir tėvų bendradarbiavime kokios problemos vėl iškyla rengti mokymus tomis probleminėmis temomis. Rengti iš dvejų metų patirties rekomendacinę medžiagą tėvams ir mokyklai išleisti kompaktinę plokštelę su seminarų įrašais.

5.4. Numatomas poveikis:

1.4.1. horizontaliu lygiu (politikai) (teisės aktai, viešumas, etc.)

Šis projektas padės tėvams labiau įgyvendinti savo pareigas tėvams, taip jie prisidės prie teisės aktų įgyvendinimo. Tėvų teisių ir pareigų vaikui paskirtis yra užtikrinti vaiko gerovę, todėl vaiko teisių įgyvendinimo požiūriu vaiko teisių įgyvendinimas yra tėvų veiklos ar neveikimo vertinimo pagrindas. Bus palaikoma mokymosi visą gyvenimą koncepcija.

5.4.2. vertikaliu lygiu (praktikai)

Tėvų švietimas garantuoja naujas visaverčio jų dalyvavimo vaikų ugdymo kaitos procesuose perspektyvas, nes kaip ugdytojams sudaro sąlygas įgyti reikiamą kvalifikaciją su šiomis žiniomis bei mokyklos ir tėvų tarpusavio bendradarbiavimu bus išvengta vaikų įvairių socialinių problemų arba su jau atsiradusiomis efektyviai susidoroti.

6. Numatomos išlaidos

Eil. Nr.	Projekto išlaidos	2015 metai	2016 metai	Išlaidos iš viso
1.	Projekto administracinės išlaidos			
	Iš viso:			
1.	1 veikla Paskaita tėvams „kokios patyčių pasekmės“ patyčių priežastys			
	asmeniniai pakvietimai	48		
	svečių maitinimas renginio metu	138		
	renginio programos parengimas,	24		
	psichologų lektorių paslaugos, sertifikatai diplomai	576		
		80		
	Lektorių, psichologų kelionių išlaidos	160		
	Lektorių, psichologų nakvynę	88		
	Užrašų sąsiuviniai	72		
	Iš viso: 1047	1047		1047
3.	2 veikla. Paskaita „Kas gali paveikti vaiką tapti besityčiojančiu (žiniasklaida). Internetas“			
	asmeniniai pakvietimai	48		
	psichologų lektorių paslaugos,	576		
	renginio programos parengimas	24		
	svečių maitinimas renginio metu	138		
	sertifikatai diplomai	80		
	lektorių, psichologų nakvynę	88		
	Užrašų sąsiuviniai	72		
	lektorių, psichologų kelionių išlaidos	30		
	Iš viso: 1047	1047		1047
....	5.Veikla, 6veikla, 7 veikla, 9 veikla.			
	asmeniniai pakvietimai	48		
	psichologų lektorių paslaugos,	576		
	renginio programos parengimas	24		
	svečių maitinimas renginio metu	138		
	sertifikatai diplomai	80		
	lektorių, psichologų nakvynę	88		
	Lektorių, psichologų kelionių išlaidos	30		
	Užrašų sąsiuviniai	72		1047
	Iš viso: 1047	1047		
	8 veikla Seminarai mokyklos darbuotojams „įvairiausi ir būdai bendradarbiauti su tėvais“ (profesinės vertybės ir vidinės nuostatos asmeninės savybės, geranoriškas kontaktas).			
	psichologų lektorių paslaugos,	576		1008

renginio programos parengimas	24		
svečių maitinimas renginio metu	138		
sertifikatai diplomai	80		
lektorių, psichologų nakvynę	88		
Užrašų sąsiuviniai	72		
lektorių, psichologų kelionių išlaidos	30		
11 veikla. Grupė tėvams „Ką aš naujo sužinojau per visus kursus seminarus“			
psichologų lektorių paslaugos,		576	694
lektorių, psichologų nakvynę		88	
lektorių, psichologų kelionių išlaidos		30	
12 veikla. Sukaupti +- medžiagą, daryti apklausą stebėti grupes, kokia medžiaga labiausiai sudomino ir pateikė naujų žinių tėvams.			
Nešiojamas kompiuteris		600	618
Diktofonas		12	
Atmintukas		6	
IŠ VISO: 5461			

7. Finansavimo šaltiniai

Šaltinis	Suma. Lt
1. Paramos lėšos	200
2. Pareiškėjo ir partnerių lėšos	1000
3. Nacionalinės lėšos (valstybės biudžeto, savivaldybės biudžeto lėšos)	1000
4. Privачios lėšos	200
5. Kiti šaltiniai (įvardinti) (gali būti kiti potencialūs finansavimo fondai)	

LITERATŪRA

1. Alifonienė, D., Šepelytė, O. (2010). Patyčių priežasčių ir sprendimo būdų vertinimas specializuotos institucijos ugdytinių požiūris. Šiauliai.
2. Alifonienė, D., Vaitkevičienė, A. (2011). Socialinių pedagogų ir socialinių darbuotojų profesinėje veikloje išgyvenamas nerimas. Šiauliai.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367178757556/datastreams/DS.002.0.02.ARTIC/content> [žiūrėta 2014-07-19].
3. Assimopoulos, H. (2010). Patyčių prevencija klasėje. Vilnius.
4. Barkauskaitė, M., Mikalauskienė, J. (2011). Saugios aplinkos kūrimas bendrojo ugdymo mokykloje. Vilnius. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367180876989/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014-07-18].
5. Baranauskienė, R., Jonutytė, I. (2005). Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijoje Klaipėda.
6. Bitinas, B., Šidlauskienė, A. (2001). Mokyklos socialinis pedagogas: ergonominis aspektas. Pedagogika: mokslo darbai. Vilnius. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367156833209/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014-08-01].
7. Černiauskienė, J. (2007). Socialinė pedagogika. Marijampolė.
8. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas (2000).
9. Dautartas, J. (1999). Socialinis ugdymas: straipsnių rinkinys. Vilnius.
10. Dobranskienė, R. (2000). Socialinio pedagogo praktinės problemos. Vilnius.
11. Dobranskienė, R. (2002). Mokyklos bendruomenės vadyba. Šilutė.
12. Dzenkauskas, V. (1999). Auklėtojo patyrimas, ugdant nepilnamečių atsparumą klystkeliams. Vilnius.
13. Eitutytė, D., Pocevičienė, R. (2010). Rizikos grupės jaunuolių socialinių įgūdžių raiškos analizė lyties aspektu. Šiauliai.
14. Gedmintienė, R. (2010). Socialinio pedagogo darbas su vaikais, augančiais alkoholio problemų turinčiose šeimose. Vilnius. http://vddb.library.lt/obj/lit/LT-eLABa-0001%3AE.02~2010~D_20100707_110257-53861 [žiūrėta 2014-08-14].
15. Girdvainis, G. (2013). Patyčių tarp mokinių bendrojo lavinimo mokykloje: samprata, dalyviai, priežastys ir padariniai. Vilnius.
http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/jmd/2013_2_40/girdvainis.pdf [žiūrėta 2014-05-20].

16. Girdvainis, G. (2009). Patyčių problema ir jos prevencijos bendrojo lavinimo mokykloje analizė. Šiauliai. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367168540521/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014-05-12].
17. Girdvainis, G. (2009). Patyčių raiškos Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokykloje analizė. Šiauliai.
18. Girdvainis, G., Pocevičienė, R. (2009). Patyčių problema ir jos prevencijos bendrojo lavinimo mokykloje analizė. Šiauliai.
19. Gilligan, J. (2002). Smurto prevencija. Vilnius.
20. Gudonis, V., Šatkauskienė, V. (2012). Priekabiavimas prie V-IX klasių mokinių, turinčių specialiųjų poreikių. Šiauliai. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367185739948/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014-05-18].
21. Gulbinas, R. (2011). Informacinių ir komunikacinių technologijų taikymo prielaidos socialinio pedagogo veikloje. Vilnius.
22. Jovaiša, R., Gurskienė, O. (2012). Socialinės inovacijos bendruomenėje: socialinio pedagogo požiūris. Vilnius.
23. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai.
24. Kairienė, B., Ščerbakova, D. (2008). Vaikų patiriamo smurto mokykloje prevencinės galimybės. Vilnius.
25. Kašalynienė, J. (2003). Socialinio pedagogo veikla bendrojo lavinimo mokykloje. Vilniaus. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367163545721/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014-08-08].
26. Karmaza, E., Grigutytė, N., Karmazė E. (2007). Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba. Vilnius.
27. Kiguolytė, K., Valickas, G. (2008). Smurto rodymas Lietuvos televizijos laidose. Vilnius.
28. Kligienė, (2012). Geros mokyklos koncepcija. Vilnius.
29. Leliūgienė, I. (2003). Socialinė pedagogika. Kaunas.
30. Leliūgienė, I., Kaušylienė, A. (2012). Tėvų vaidmuo kuriant saugią mokyklos bendruomenės aplinką. Vilnius. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188494002/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014-09-25].
31. Leliūgienė, I., Uldinskienė, A. (2011). Vadybiniai socialinio pedagogo veiklos, ginant vaiko teises, aspektai. Kaunas.

32. Leliūgienė, I., Kaušylienė, A. (2012). Tėvų vaidmuo kuriant saugią socialinę mokyklos bendruomenės aplinką. Kaunas.
33. Lubikovienė, I. (2002). Socialinių tyrimų metodika. Kaunas.
34. Majauskienė, L., Leliūgienė, I. (2007). Mokyklos socialinio pedagogo veikla: bendrieji struktūros komponentai kaip lyginamosios analizės rezultatas. Kaunas. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367179175429/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2015-01-05].
35. Malinauskienė, D. (2010), Smurto raiškos mokykloje socioedukacinė prevencija: mokinių požiūris. Šiauliai.
36. Malinauskas, R. (2011). Rizikos grupės vaikų socialiniai įgūdžiai monografija. Kaunas.
37. Marfeldaitienė, O., Railienė, A. (2007). Prevencinio darbo grupės veikla bendrojo lavinimo mokykloje. Vilnius.
38. Mockevičienė, D. (2002). Socialinio pedagogo vaidmuo gerinant vaikų užimtumą ir laisvalaikį. Vilnius.
39. Miliušienė M. (2010). Mokytojo vaidmuo socialinės atskirties prevencijoje. Šiauliai.
40. Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011–2015 metų programa.
41. Olweus, D. (2008). Patyčios mokykloje ką žinome ir ką galime padaryti. Vilnius.
42. Pivorienė, R., Sturlienė, N. (2005). Mūsų klasė: knyga klasės auklėtojai. Vilnius.
43. Povilaitis, R., Jasiulionė, J. (2008). Moku bendrauti be patyčių Rekomendacijos vaikams ir paaugliams
44. Povilaitis, R., Jasiulionė, S. ir kt. (2007). Kuriame mokyklą be patyčių (2007). Vilnius.
45. Povilaitis, R., Valiukevičiūtė, J. (2006). Patyčių prevencija mokykloje. Vilnius.
46. Prakapas, R. (2013). Patyčių prevencijos išgrynintoje gimnazijoje bruožai. Vilnius.
47. Pruskus, V. (2012). Smurto fenomenas mokykloje komunikacija sklaida prevencija. Vilnius.
48. Pukėnas, K. (2009). Kokybinių duomenų analizė SPSS programa. Vilnius.
49. Robichaud, M. (2007). Vaikas kenčia pažeminimus mokykloje. Kaunas.
50. Rothman, R. (2002). A. Inequality and Stratification. Race, Class and Gendre. 4th ed., Upper Saddle River, p.118–12.
51. Rupšienė, L., Grikštienė, J. (2007). Socialinių pedagogų bendradarbiavimas su paauglių tėvais, vykdant mokyklos nelankymo prevenciją. Klaipėda.
52. Salasevičienė, R.(2011).Prevencinių projektų įgyvendinimas Lietuvos mokyklose. Vilnius
53. Sereikienė, J. (2013). Patyčių paplitimas ir raiška paauglystėje. Jaunųjų mokslininkų darbai. Šiauliai. http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/jmd/2013_1_39/sereikiene_sileniene.pdf [žiūrėta 2015-03-05].

54. Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija, 2001.
55. Simanavičiūtė, G. (2010). Pedagoginis tėvų švietimas kaip sėkmingos vaikų socializacijos prielaida. Kaunas.
56. Šinkauskienė, G. (2008). Į patyčias įsitraukusių Kauno mokyklų mokinių savijauta, rizikinga elgsena ir vaidmenys tyčiojantis. Kaunas.
[http://www.hi.lt/images/VS%20\(41\)%202008%20n\(1\).pdf](http://www.hi.lt/images/VS%20(41)%202008%20n(1).pdf) [žiūrėta 2014-09-09].
57. Šukytė, D. (2010). Socialinis ir emocinis ugdymas patyčių prevencijoje. Vilnius.
58. Targamadžė, V. (2007). Patyčių bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežasčių, formų ir pasekmių diskursas. Vilnius. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367162751077/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014 9 26].
59. Tėvų į(si)traukimas į mokinių ugdymą, (2012).
60. Trakinskienė, L. (2005). Smurto prevencija mokykloje metodinės priemonės. Vilnius.
61. Vareikienė, I., Zaborskis, A. (2011). Olweuso patyčių prevencijos programos veiksmingumo tyrimas Kauno miesto mokyklose. Vilnius.
62. Vosylienė, E. (2009). Socioedukacinis darbas su vaiku: mokomoji knyga. Marijampolė.
63. Zaborskis, I. (2008). Patyčios mokykloje ir jų sąsajos su moksleivių sveikata bei gyvensena. Kaunas.

SOCIAL EDUCATOR EVALUATION OF SCHOOL BULLYING PREVENTION IMPLEMENTATION IN SCHOOL ENVIRONMENT

By Justina Ramonaitė

SUMMARY

Key words: bullying, prevention, bullying prevention.

Problem-oriented question: How social educators evaluate the present situation and what areas need improvement?

Research object: Bullying prevention implementation.

Hypothesis: It is likely that bullying prevention at schools needs improvement, such as better parent involvement and participation of entire school community for bullying prevention.

Aim: To reveal social educators view towards bullying prevention implementation.

Goals:

1. By analysing scientific literature, define the concept of bullying in a school environment, its causes and consequences, to analyse levels of bullying prevention implementation and to define the roles of a social educator in implementing bullying prevention.
2. Through quantitative research methods, determine the current situation of bullying at school and its problematic areas which under social educators evaluation need more attention.
3. Through quantitative research methods, establish social educator's paramount activities in bullying prevention implementation on school, classroom and individual levels.
4. Through quantitative research methods, to identify key issues and areas for improvement, which imply that in schools not all areas of bullying prevention are pursued.

Survey sample: Social educators from schools all over Lithuania were interviewed. 278 social educators were included in the general sample, of which 126 completed the questionnaire. The sample from all over Lithuania was chosen, because the idea was to collect as many respondents as possible. The survey was conducted in 2015 from April 7 to April 12.

Research methods:

Scientific literature analysis. The analysis of scientific literature enabled to reveal the concept of bullying at school, bullying outcomes, bullying prevention levels, bullying prevention programmes implemented at schools, and social educator's role in bullying prevention. On the grounds of scientific literature analysis, operationalization of the surveyed object was performed and questionnaire compiled.

The questionnaire-based interview was conducted in order to find out social educators' views towards bullying prevention implementation. The questionnaire consisted of 20 questions, 16 of which were closed type ones.

PRIEDAI

1. priedas. Anketa socialiniams pedagogams
2. priedas. Patyčių prevencijos Operacionalizacijos lentelė
3. priedas. SPSS programos skaičiavimų lentelės
4. priedas. Patyčių prevencijos sričių esamos situacijos ir siektinos situacijos vidurkių skirtumai

1 priedas. Anketa socialiniams pedagogams

Gerbiamieji socialiniai pedagogai,

Aš esu Šiaulių universiteto socialinės pedagogikos magistro studijų studentė Justina Ramonaitė. Šiuo metu rašau magistro baigiamąjį darbą, kurio tikslas yra patyrinti patyčių prevencijos įgyvendinimo galimybes ir socialinio pedagogo vaidmenį patyčių prevencijoje. Kviečiu jus dalyvauti anketinėje apklausoje ir atsakyti į žemiau pateiktus klausimus. Jūsų nuomonė yra labai svarbi. Ši anketa yra anoniminė, todėl atsakymai nebus viešinami.

Informacija apie jus	
Lytis:	Moteris <input type="checkbox"/> Vyras <input type="checkbox"/>
Amžius:	Man.....metai(-ų)
Jūsų pedagoginio darbo stažas:	iki 5 m. <input type="checkbox"/>
	6–10 m. <input type="checkbox"/>
	11–15 m. <input type="checkbox"/>
	16–20 m. <input type="checkbox"/>
	daugiau nei 21 m. <input type="checkbox"/>

1. Ar jūsų mokyklos patyčių prevencijos strategija yra visiškai įgyvendinama?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Mokykloje yra diegiamos patyčių mažinimo programos.	1	2	3	1	2	3
Įgyvendinama patyčių netoleravimo politika.	1	2	3	1	2	3
Organizuojamas mokinių laisvalaikis.	1	2	3	1	2	3
Gera estetinė ir fizinė aplinka.	1	2	3	1	2	3
Orientuojamasi į mokinių socialinių kompetencijų ugdymą.	1	2	3	1	2	3
Palaikomi ryšiai su švietimo ir kitomis bendruomenės organizacijomis.	1	2	3	1	2	3
Mokyklos bendruomenėje rodomas gero elgesio pavyzdys.	1	2	3	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)					

2. Kokia yra ir kokia, jūsų nuomone turėtų būti patyčių mažinimo strategija jūsų mokykloje?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Strategija turi aiškias ir konkrečias priemones bei pageidaujamus rezultatus.	1	2	3	1	2	3
Yra atliekamas strategijos atidus ir rūpestingas koordinavimas.	1	2	3	1	2	3
Strategija atitinka mokyklos poreikius.	1	2	3	1	2	3
Mokyklos vadovai skatina strategijos vykdymą, skiriant reikiamus materialinius išteklius.	1	2	3	1	2	3
Nuolat atliekama analizė, diegiamos prevencinės programos efektyvumui įvertinti.	1	2	3	1	2	3
Patyčių mažinimo strategija yra pristatoma visai mokyklos bendruomenei.	1	2	3	1	2	3
Strategijoje yra apibrėžti mokyklos saugios socialinės aplinkos kriterijai.	1	2	3	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)						

3. Jūsų mokyklos patyčių masto įvertinimas.

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Mokykloje veikiama atsižvelgiant į patyčių masto įvertinimą.	1	2	3	1	2	3
Problemų masto nustatymas dažnai atveria akis tėvams ir mokytojams ir paskatina juos imtis veiksmų.	1	2	3	1	2	3
Mokykloje veiksmų planų veiksmingumą nustatome nuolat stebint mokyklos situaciją ir kartojant įvertinimą.	1	2	3	1	2	3
Įvertinimo duomenys renkami iš įvairių šaltinių (prisideda visa bendruomenė).	1	2	3	1	2	3
Skriaudžiamojo/skriaudėjo mastas mokykloje pristatomas tėvams.	1	2	3	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)						

4. Kaip jūsų mokykloje vyksta patyčių vietų stebėjimas?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Vietoms, kur daugiausiai vyksta patyčios, yra skiriamas didžiausias dėmesys.	1	2	3	1	2	3
Vyresniųjų ir jaunesniųjų klasių mokinių pertraukos vyksta skirtingu metu.	1	2	3	1	2	3
Mokykloje įrengtos vietos, kurios skatina mokinius kažkuo užsiimti.	1	2	3	1	2	3
Mokytojas, pastebėjęs patyčias ar mėginimą tyčiotis, ne tik įsikiša į patyčias, bet ir apie įvykį praneša mokinių klasės auklėtojiui.	1	2	3	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)						

5. Kuriam teiginiui jūs labiau pritariate: Ar patyčių vietų stebėjimas...?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
...gali būti labai veiksmingas gerinant skriaudžiamų mokinių padėtį?	1	2	3
...nepadeda išspręsti patyčių problemos?	1	2	3

6. Kokios jūsų mokykloje sudarytos galimybės informuoti suaugusiuosius apie patyčias?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Įvardinti asmenys, į kuriuos tiesiogiai, telefonu ar elektroniniu paštu gali kreiptis vaikai, mokytojai, tėvai.	1	2	3	1	2	3
Pakabintos anoniminės laiškų dėžutės, kur vaikai gali informuoti suaugusius apie patyčias.	1	2	3	1	2	3
Kontaktinis asmuo stebi ar yra aiškių požymių, kad sunkumai išsprendė arba yra sprendžiami.	1	2	3	1	2	3
Tėvai naudojami informavimo priemonėmis ieškodami pagalbos ir patarimo, kaip elgtis su savo vaikais patyčių atveju.	1	2	3	1	2	3

Konfidenciali pagalbos ieškojimo sistema skatinanti mokinius kreiptis pagalbos.	1	2	3	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)						
.....						

7. Kaip jūsų mokykloje yra reaguojama į patyčias?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Mokykloje vyksta sistemingas tėvų kompetencijų tobulinimas.	1	2	3	1	2	3
Mokykloje sistemingai vyksta visos mokyklos personalo kompetencijos tobulinimas.	1	2	3	1	2	3
Visas mokyklos personalas žino, kaip jie turėtų elgtis patyčių atveju.	1	2	3	1	2	3
Personalui dažnai trūksta laiko ir galimybių spręsti visas kasdien išskylančias patyčių problemas.	1	2	3	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)						
.....						

8. Kokiomis priemonėmis vykdoma patyčių prevencija mokyklos lygmeniu jūsų mokykloje?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Patyčių prevencinės programos koordinavimo grupės.	1	2	3	1	2	3
Sukurta patyčių mažinimo strategija.	1	2	3	1	2	3
Patyčių masto mokykloje įvertinimas.	1	2	3	1	2	3
Visos mokyklos bendruomenės nuostatų prieš patyčias formavimas.	1	2	3	1	2	3
Bendri tėvų ir mokytojų susirinkimai.	1	2	3	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)						
.....						

9. Kokiomis priemonėmis vykdoma patyčių prevencija klasės lygmeniu jūsų mokykloje?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Klasės tėvų ir mokytojų susirinkimai.	1	2	3	1	2	3
Klasės taisyklių sukūrimas.	1	2	3	1	2	3
Klasės valandėlės.	1	2	3	1	2	3
Pageidaujamo, draugiško mokinių elgesio atpažinimas ir skatinimas.	1	2	3	1	2	3

Mokytojo elgesys, kaip pavyzdys prieš patyčias.	1	2	3	1	2	3
Mokinių skatinimas bendradarbiauti.	1	2	3	1	2	3
Patyčių situacijų aptarimas, laikantis nekaltinančio požiūrio.	1	2	3	1	2	3
Mokinių lankymas namuose.	1	2	3	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)					

10. Kas trukdo įgyvendinti patyčių prevenciją klasės lygmeniu?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Mokytojo autoriteto nebuvimas.	1	2	3	1	2	3
Mokytojo nesikišimas į patyčias.	1	2	3	1	2	3
Mokytojų nenoras bendradarbiauti su tėvais.	1	2	3	1	2	3
Mokytojais neskatina teigiamo mokinių elgesio.	1	2	3	1	2	3

11. Kokie dar veiksniai labiausiai trukdo įgyvendinti klasės lygmens patyčių prevenciją? (Prašome parašyti atsakymą)

.....

12. Kokiomis priemonėmis vykdoma patyčių prevencija individualiu lygmeniu jūsų mokykloje?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Pokalbiai su skriaudėju.	1	2	3	1	2	3
Pokalbiai su skriaudžiamuoju.	1	2	3	1	2	3
Pokalbiai su tėvais.	1	2	3	1	2	3
Tėvų įtraukimo priemonės.	1	2	2	1	2	3

13. Kokie veiksniai labiausiai trukdo įgyvendinti individualaus lygmens patyčių prevenciją? (Prašome parašyti atsakymą)

.....

14. Kurie teiginiai atskleidžia darbą su tėvais jūsų mokykloje?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Mokykloje vyksta glaudus tėvų ir mokyklos bendradarbiavimas sprendžiant patyčias.	1	2	3
Skriaudėjų tėvai patyčias laiko tik „pajuokavimu“.	1	2	3
Tėvai neigia problemiško elgesio ir šeimos problemų sąsajas.	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)		

15. Kokių pozityvių veiksmų mokykla imasi, siekdama įtraukti tėvus, kartu spręsti patyčių problemą?

Teiginys	Dabartinė situacija jūsų mokykloje			Jūsų mokykloje turėtų būti tokia situacija		
	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Bendri renginiai.	1	2	3	1	2	3
Publikacijos laikraščiuose.	1	2	3	1	2	3
Bendri seminarai.	1	2	3	1	2	3
Drauge rengiant mokyklos strategiją.	1	2	3	1	2	3
Kartu priimant sprendimus.	1	2	3	1	2	3
Organizuojant valdymo procesą.	1	2	3	1	2	3
Su tėvais aptariamas veiksmų planas bei konkrečios priemonės, kurias mokykla nori įgyvendinti sprendžiant patyčias.	1	2	3	1	2	3
Kita (atsakymą įrašykite)					

16. Kaip jūsų nuomone galima būtų gerinti patyčių prevencijos įgyvendinimo galimybes? (Prašome parašyti atsakymą)

.....

.....

.....

17. Kaip dažnai atliekate šias mokyklos lygmens veiklas patyčių prevencijoje?

Teiginys	Niekada	Retai	Dažnai
Drauge su mokyklos bendruomene kuriate bendradarbiavimo mokykloje ir už jos ribų taisykles.	1	2	3
Kuriate ir tobulinate estetinę mokyklos aplinką pasitelkę tėvų, rėmėjų, mokyklos partnerių bei pačių mokinių pagalbą ir paramą.	1	2	3
Skatinate mokinius dalyvauti savivaldos veikloje.	1	2	3
Telkiate specialistų, gebančių padėti spęsti iškilusias problemas, komandą ir koordinuojate jos veiklą.	1	2	3
Organizuojate mokyklos mokinių anketines apklausas.	1	2	3
Teikiate siūlymus mokyklos administracijai, klasės auklėtojams, pedagogams, tėvams, ar teisėtiems vaiko atstovams.	1	2	3
Dalyvaujate komandos pasitarimuose analizuojant ir planuojant tolesnę veiklą.	1	2	3
Dalyvaujate mokinių tėvų susirinkimuose.	1	2	3
Kaupiate statistinius duomenis, analizuojate ir vertinate, prognozuojate pokyčius.	1	2	3

18. Kaip dažnai atliekate šias klasės lygmens veiklas patyčių prevencijoje?

Teiginys	Niekada	Retai	Dažnai
Analizuojate mokinio interesų, charakterio, pažinimo procesų ypatumus, šeimyninių sąlygų, bendravimo, sveikatos būklę.	1	2	3
Organizuojate mokinių laisvalaikį ir užimtumą.	1	2	3
Kreipiatės į už mokyklos ribų dirbančius profesionalus.	1	2	3
Užvedate stebimam mokiniui bylą ir joje laikote informaciją apie socialinę situaciją, teikiamos pagalbos procesą, eigą bei pasiektus rezultatus.	1	2	3
Lankotės mokinių namuose.	1	2	3
Konsultuojate mokinius.	1	2	3
Sudarote socialinės pedagoginės pagalbos mokiniui planą.	1	2	3
Sprendžiate vaiko teisių apsaugos problemas.	1	2	3
Bendraujate ir bendradarbiaujate su mokinių šeimomis.	1	2	3
Koordinuojate socialinės pedagoginės pagalbos teikimą mokiniui.	1	2	3
Analizuojate ir vertinate socialinio pedagogo poveikio mokiniui veiksmingumą.	1	2	3
Ugdote mokinių socialinius gebėjimus.	1	2	3

19. Kaip dažnai atliekate šias *individualaus* lygmens veiklas patyčių prevencijoje?

Teiginys	Niekada	Retai	Dažnai
Organizuojate mokinių individualią ir grupinę veiklą.	1	2	3
Koordinuojate mokinių informacinius interesus.	1	2	3
Organizuojate ir skatinate pedagogus dalyvauti kūrybinėje veikloje.	1	2	3
Suteikiate socialines paslaugas.	1	2	3
Dalyvaujate mokinių tėvų susirinkimuose.	1	2	3
Kartu su mokyklos personalu, visuomeninėmis organizacijomis ir socialiniais partneriais iš kitų institucijų atliekate šviečiamąjį-informacinį darbą.	1	2	3
Koordinuojate kitų pedagogų veiklą.	1	2	3
Bendradarbiaujate su pedagogais.	1	2	3
Kreipiatės į už mokyklos ribų dirbančius profesionalus.	1	2	3

20. Kokias naujas veiklas taikytumėte socialinio pedagogo darbe, kurios padėtų pagerinti patyčių prevencijos vykdymą mokykloje? (Prašome parašyti atsakymą)

.....

.....

.....

2 priedas. Patyčių prevencijos Operacionalizacijos lentelė

Prevencijos s įgyvendini mo galimybės	Lygiai	Mokyklos	Veiklos	Patyčių masto mokykloje įvertinimas (Olweus, 2008).	<p>problemų masto nustatymas dažnai atveria akis tėvams ir mokytojams ir paskatina juos imtis veiksmų (Olweus, 2008).</p> <p>Mokykloje veikiama atsižvelgiant į patyčių masto įvertinimą (Olweus, 2008).</p> <p>Pateikia platų ir išsamų smurto mokykloje vaizdą (Olweus, 2008).</p> <p>mokykloje veiksmų planų veiksmingumą nustatome nuolat stebint mokyklos situaciją ir kartojant įvertinimą (Olweus, 2008).</p> <p>Įvertinimo duomenys renkami iš įvairių šaltinių (prisideda visa bendruomenė) (Trakinskienė, 2005).</p> <p>Skreudžemojo skriaudėjo mastas mokykloje pristatomas tėvams (Olweus, 2008).</p>	
			Veiklos	Patyčių prevencinės programos koordinavimo grupės (Jasiulionė, Povilaitis 2010).		
			Veiklos	Bendras tėvų ir mokytojų susirinkima (Olweus, 2008)	<p>Mokykloje vyksta glaudus tėvų ir mokyklos bendradarbiavimas sprendžiant patyčias (Olweus, 2008).</p> <p>Tėvai šviečiami pristatant patyčių veikimo mechanizmus ir priežastis (Olweus, 2008).</p>	
			Problemos	<p>Tėvų neteisingas požiūris apie patyčias (Olweus, 2008)</p> <p>štėvai neigia problemiško elgesio ir šeimos problemų sąsajas (Braslauskienė, 2005).</p>		
			Veiklos	Patyčių vietų stebėjimas (Olweus, 2008).	<p>Vietoms, kur daugiausiai vyksta patyčios yra skiriamas didžiausias dėmesys (Olweus, 2008).</p> <p>Vyresniųjų ir jaunesniųjų klasių mokinių pertraukos vyksta skirtingu metu (Olweus, 2008).</p> <p>Mokykloje įrengtos vietos, kurios skatina mokinius kažkuo užsiimti (Olweus, 2008).</p> <p>Mokytojas, pastebėjęs patyčias ar mėginimą tyčiotis, įsikiša į patyčias, bet ir apie įvyki praneša mokinių klasės auklėtojui (Olweus, 2008).</p> <p>gali būti labai veiksminga gerinant skriaudžiamų mokinių padėtį. (Olweus, 2008).</p> <p>Tokia priežiūra nepadeda išspręsti patyčių problemos (Olweus, 2008).</p>	
			Veikos	Efektyvus reagavimas į patyčias (Jasiulionė, Povilaitis 2010).	<p>Visas mokyklos personalas žino kaip jie turėtų elgtis patyčių atveju</p> <p>Mokykloje vyksta sistemingas tėvų bei vis mokyklos personalo kompetencijų tobulinimas (Trakinskienė, 2005).</p>	

				<p>Personalui dažnai trūksta laiko ir galimybių spręsti visas kasdien išskylančias bendravimo problemas (Trakinskienė, 2005).</p>	
			Veiklos	<p>Suaugusiųjų informavimo apie vykstančias patyčias galimybių sukūrimas (Jasiulionė, Povilaitis 2010)</p> <p>.Konfidenciali pagalba ieškojimo sistema gali paskatinti mokinius kreiptis pagalbos, jeigu iš jų tyčiojamasi arba jie tapo patyčių situacijos liudininkais (Olweus, 2008).</p> <p>Įvardinti asmenys į kuriuos tiesiogiai telefonu elektroniniu paštu gali kreiptis vaikai mokytojai tėvai (Olweus, 2008).</p> <p>pakabinti anoniminės laiškų dėžutes, kur vaikai galėtų informuoti suaugusius apie patyčias (Olweus, 2008).</p> <p>kontaktinis asmuo toliau stebi ar yra aiškių požymių, kad sunkumai išsprendė arba yra sprendžiami (Olweus, 2008).</p> <p>Tėvai naudojami informavimo priemonėmis ieškantys pagalbos ir patarimo, kaip elgtis su savo vaikais.</p>	
			Veiklos	<p>Sukurti patyčių mažinimo strategija (Povilaitis, Valiukevičiūtė 2006).</p> <p>prevencinės programos tikslams formuluoti jų laikytis (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>Yra atliekamas jos atidus ir rūpestingas koordinavimas(Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>Atitinka mokyklos poreikius (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>Nuolat atliekama analizė diegiamos prevencinės programos efektyvumui įvertinti (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>Visai mokyklai skirtas veiksmų plano pristatymas gali būti labai naudingas, didinant bendruomenės sąmoningumą (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>ugdymo įstaigos turi apibrėžti saugios socialinės aplinkos kriterijus (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>Turi aiškias ir konkrečias priemones bei pageidaujamas rezultatus (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>Mokyklos vadovai yra įtraukia patyčių mažinimo programą į mokymo planus ir skatina jos vykdymą, skiriant reikiamus materialinius išteklius (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>Yra pristatoma visai mokyklos bendruomenei (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p>	
			Veiklos	<p>Mokyklos prevencijos priemonės patyčių strategijos</p> <p>Mokykloje yra diegiamos patyčių mažinimo programos (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>Įgyvendinama patyčių netoleravimo politika (Girdvainis, Pocevičienė 2009).</p> <p>Organizuojamas mokinių laisvalaikis (Trakinskienė, 2005).</p> <p>Gera estetinė ir fizinė aplinka (Trakinskienė, 2005).</p> <p>Orientuojamasi į socialinių kompetencijų ugdymą (Trakinskienė, 2005).</p> <p>Palaikomi ryšiai su švietimo ir kitomis bendruomenės organizacijomis (Trakinskienė, 2005).</p>	

				Mokyklos bendruomenėje rodomas gero elgesio pavyzdys (Trakinskienė, 2005).		
			Socialinio pedagogo veiklos mokyklos lygmens patyčių prevencijoje	<p>Drauge su mokyklos bendruomene, kurti bendradarbiavimo mokykloje ir už jos ribų, taisykles (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Kurti ir tobulinti estetinę mokyklos aplinką pasitelkus tėvų, rėmėjų, mokyklos partnerių bei pačių mokinių pagalbą ir paramą (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Skatinti mokinius dalyvauti savivaldos veikloje (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Telkti specialistų, gebančių padėti spęsti iškilusias problemas, komandą ir koordinuoti jos veiklą (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Komandos pasitarimai analizuojant ir planuojant tolesnę veiklą (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Dalyvavimas mokinių tėvų susirinkimuose (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Statistinių duomenų kaupimas, analizė ir vertinimas, pokyčių prognozė (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Mokyklos mokinių ar atskirų grupių anketinės apklausos organizavimas (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Teikti siūlymus mokyklos administracijai, klasės auklėtojams, pedagogams, tėvams, ar teisėtiems vaiko atstovams (Baranauskaitė, 2003).</p>		
	Individual aus	Veiklos	Pokalbiai su skriaudžiamuoju (Olweus, 2008).	Ugdymo įstaigose būtina vaikus mokyti nekonfliktinio bendravimo įgūdžių.		
Pokalbiai su skriaudėju (olweus, 2008).						
Pokalbiai su tėvais (Olweus, 2008).						
	Individual aus	Veiklos	Socialinio pedagogo veiklos individualaus lygmens patyčių prevencijoje	<p>Analizuojate mokinio interesų, charakterio, pažinimo procesų ypatumus, šeimyninių sąlygų, bendravimo, sveikatos būklę. (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Organizuojate mokinių laisvalaikį ir užimtumą. (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Kreipiatės į už mokyklos ribų dirbančius profesionalus. (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Užvedate stebimam mokiniui bylą ir joje laikote informaciją apie socialinę situaciją, teikiamos pagalbos procesą, eigą bei pasiektus rezultatus(Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Lankotės mokinių namuose. (Baranauskaitė, 2003).</p> <p>Konsultuojate mokinius. (Kvieskienė, Šimaitis 2005).</p> <p>Sudarote socialinės pedagoginės pagalbos mokiniui planą. (Kvieskienė, Šimaitis 2005).</p> <p>Sprendžiate vaiko teisių apsaugos problemas. Kvieskienė, Šimaitis 2005).</p> <p>Bendraujate ir bendradarbiaujate su mokinių šeimomis. (Baranauskienė, 2005).</p> <p>Koordinuojate socialinės pedagoginės pagalbos teikimą mokiniui. (Kvieskienė, Šimaitis, 2005).</p> <p>Analizuojate ir vertinate socialinio pedagogo poveikio mokiniui veiksmingumą. (Baransuskienė,2005).</p>		

					Ugdote mokinių socialinius gebėjimus. (Bitinas Šidlauskienė, 2001).		
		Klasės	Veiklos	Mokytojo elgesio pavyzdys Dzenkauskas (1999),			
				Darbas su tėvai (Jasiulionė, Povilaitis 2010).			
				Mokinių skatinimas bendradarbiauti (Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006).			
				Klasės taisyklių sukūrimas (Braslauskienė, Jonutyte, 2005).			
				Bendri teigiami užsiėmimai (olweus, 2008).			
				Klasės valandėlės (Robichaud, 2007).			
				Pageidaujamo, draugiško mokinių elgesio atpažinimas ir skatinimas (pagyrimai) (Olweus, 2008).			
		Klasės lygmens patyčių prevencijos problemos	Mokytojo autoriteto nebuvimas (Olweus, 2008)				
			Mokytojai neskatina teigiamo mokinių elgesio (Olweus, 2008).				
			Mokytojo nesikišimas į patyčias (Olweus, 2008).				
			Mokytojų nenoras bendradarbiauti su tėvais (Olweus, 2008).				
		Klasės	Veiklos	Socialinio pedagogo veiklos klasės lygmens patyčių prevencijoje	Organizuojate mokinių individualią ir grupinę veiklą. (Kvieskienė, Šimaitis 2005).		
					Koordinuojate mokinių informacinius interesus. (Baranauskaitė, 2003).		
					Organizuojate ir skatinate pedagogus dalyvauti kūrybinėje veikloje.		
					Suteikiate socialines paslaugas. (Bitinas Šidlauskienė, 2001).		
					Dalyvaujate mokinių tėvų susirinkimuose. (Olweus, 2008).		
					Kartu su mokyklos personalu, visuomeninėmis organizacijomis ir socialiniais partneriais iš kitų institucijų atliekate šviečiamąjį-informacinį darbą. (Baranauskaitė, 2003).		
					Koordinuojate kitų pedagogų veiklą. (Baranauskaitė, 2003).		
					Bendradarbiaujate su pedagogais. (Baranauskaitė, 2003).		
					Kreipiatės į už mokyklos ribų dirbančius profesionalus. (Baranauskaitė, 2003).		

3 priedas. SPSS programos skaičiavimų lentelės

Orientuojamasi į mokinių socialinių kompetencijų ugdymą

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Sutinku	114	90,5	90,5	90,5
	Abejoju	12	9,5	9,5	100,0
	Total	126	100,0	100,0	

Palmi ryšiai su švietimo ir kitomis bendruomenės organizacijomis

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Sutinku	121	96,0	96,0	96,0
	Abejoju	5	4,0	4,0	100,0
	Total	126	100,0	100,0	

Dalyvaujate mokinių tėvų susirinkimuose

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Niekada	13	10,3	10,7	10,7
	Retai	27	21,4	22,1	32,8
	Dažnai	82	65,1	67,2	100,0
	Total	122	96,8	100,0	
Missing	System	4	3,2		
Total		126	100,0		

Statistics

Tiriamąjį amžių metais

N	Valid	129
	Missing	1
Mean		40,29
Std. Error of Mean		,853
Minimum		23
Maximum		62

Test Statistics^b

	Bendri renginiai - Bendri renginiai	Publikacijos laikraščiuose - Publikacijos laikraščiuose	Bendri seminarai - Bendri seminarai	Drauge rengiant mokyklos strategiją - Drauge rengiant mokyklos strategiją	Kartu priimant sprendimus - Kartu priimant sprendimus	Organizuojant valdymo procesą - Organizuojant valdymo procesą
Z	-1,732 ^a	-2,887 ^a	-3,742 ^a	-3,606 ^a	-2,449 ^a	-3,873 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	,083	,004	,000	,000	,014	,000

a. Based on negative ranks.

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

Tests of Normality

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Strategija turi aiškias ir konkrečias priemones bei pageidaujiamus rezultatus	,529	105	,000	,072	105	,000
Yra atliekamas strategijos atidus ir rūpestingas koordinavimas	,540	88	,000	,176	88	,000
Strategija atitinka mokyklos poreikius	,536	108	,000	,116	108	,000
Mokyklos vadovai skatina strategijos vykdymą, skiriant reikiamus materialinius išteklius	,531	92	,000	,338	92	,000
Nuolat atliekama analizė, diegiamos prevencinės programos efektyvumui įvertinti	,533	89	,000	,322	89	,000
Patyčių mažinimo strategija yra pristatoma visai mokyklos bendruomenei	,540	105	,000	,218	105	,000
Strategijoje yra apibrėžti mokyklos saugios socialinės aplinkos kriterijai	,540	98	,000	,198	98	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Drauge su mokyklos bendruomene kuriate bendradarbiavimo mokykloje ir už jos ribų taisykles

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Niekada	109	86,5	89,3	89,3
	Dažnai	13	10,3	10,7	100,0
	Total	122	96,8	100,0	
Missing	System	4	3,2		
Total		126	100,0		

4 priedas. Patyčių prevencijos sričių esamos situacijos ir siektinos situacijos vidurkių skirtumai

Teiginiai	Tokia situacija mokykloje yra	Tokia situacija mokykloje turėtų būti	Vidurkių skirtumai
Bendri seminarai	2,01	2,7	0,69
Yra atliekamas strategijos atidus ir rūpestingas koordinavimas	2,31	2,89	0,58
Mokykloje įrengtos vietos, kurios skatina mokinius kažkuo užsiimti	2,15	2,81	0,66
Mokyklos vadovai skatina strategijos vykdymą, skiriant reikiamus materialinius išteklius	2,31	2,84	0,53
Organizuojant valdymo procesą	1,83	2,25	0,42
Mokykloje sistemingai vyksta visos mokyklos personalo kompetencijos tobulinimas -	2,12	2,74	0,62
Strategijoje yra apibrėžti mokyklos saugios socialinės aplinkos kriterijai	2,46	2,92	0,46
Tėvai naudojami informavimo priemonėmis ieškodami pagalbos ir patarimo, kaip elgtis su savo vaikais patyčių atveju.	2,3	2,87	0,57
Įvertinimo duomenys renkami iš įvairių šaltinių (prisideda visa bendruomenė)	2,33	2,81	0,48
Nuolat atliekama analizė, diegiamos prevencinės programos efektyvumui įvertinti	2,28	2,82	0,54
Patyčių prevencinės programos koordinavimo grupės	2,30	2,87	0,57

Teiginiai	Tokia situacija mokykloje yra	Tokia situacija mokykloje turėtų būti	Vidurkių skirtumai
Bendri renginiai	2,76	2,97	0,21
Klasės taisyklių sukūrimas	2,89	2,98	0,09
Klasės tėvų ir mokytojų susirinkimai	2,76	2,95	0,19
Mokytojas, pastebėjęs patyčias ar mėginimą tyčiotis, ne tik įsikiša į patyčias, bet ir apie įvykį praneša mokinių klasės auklėtoju	2,76	2,97	0,21
Pageidaujamo, draugiško mokinių elgesio atpažinimas ir skatinimas	2,74	2,97	0,23
Strategija atitinka mokyklos poreikius	2,65	2,86	0,21
Vietoms, kur daugiausiai vyksta patyčios, yra skiriamas didžiausias dėmesys	2,68	2,90	0,22

Visos mokyklos bendruomenės nuostatų prieš patyčias formavimas	2,81	2,97	0,35
Kartu priimant sprendimus	2,49	2,87	0,38
Publikacijos laikraščiuose	1,94	2,33	0,39
Patyčių situacijų aptarimas, laikantis nekaltinančio požiūrio	2,62	2,95	0,33
Mokytojo elgesys, kaip pavyzdys prieš patyčias	2,65	2,90	0,25
Mokinių skatinimas bendradarbiauti	2,84	3,00	0,16
Mokinių lankymas namuose	2,04	2,42	0,38
Organizuojamas mokinių laisvalaikis -	2,73	2,87	0,14
Igyvendinama patyčių netoleravimo politika	2,78	2,97	0,17
Orientuojamasi į mokinių socialinių kompetencijų ugdymą	2,81	2,97	0,16
Gera estetinė ir fizinė aplinka	2,67	2,92	0,25
Mokyklos bendruomenėje rodomas gero elgesio pavyzdys	2,78	2,95	0,17
Skriaudžiamojo/skriaudėjo mastas mokykloje pristatomas tėvams	2,22	2,60	0,28
Strategija turi aiškias ir konkrečias priemones bei pageidaujamus rezultatus	2,62	2,90	0,28
Patyčių mažinimo strategija yra pristatoma visai mokyklos bendruomenei	2,57	2,92	0,35